

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

48

MAREA UNIRE DIN 1918

(Paginile 12—13, 14—15)

BIROUL NAȚIONAL DE
SALA DE LECTURĂ

ALBA IULIA - 1 DECEMBRIE 1918

VOINȚA UNANIMĂ

INTRĂ pentru totdeauna în istorie acele momente cind un popor întreg își exprimă unanim voința, conferind celor mai profunde năzuințe ale sale forța de nezdruncinat a unei impresiunante hotărâri colective. Vibrantul DA! prin care, în deplină și patriotică unitate, întreaga noastră națiune a răspuns la 23 noiembrie, manifestându-și opțiunea fundamentală pentru pace și dezvoltare, pentru prezentul și viitorul țării și al lumii întregi, reprezintă un act istoric de amploare și înaltă semnificație. Spunând un DA! hotărît și unanim în cadrul referendumului național, poporul român, strins unit în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și-a exprimat deplina adăziune la politica de pace și dezarmare promovată consecvent de România socialistă, afirmându-și astfel voința fermă de a înlăptui mărețele planuri și programe de dezvoltare economică și socială a patriei. Participând în unanimitate la referendum, cetățenii României socialiste, tineri și vîrstnici, au pus cu strălucire în evidență caracterul profund democratic al societății noastre socialiste. „Referendumul de la 23 noiembrie — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — constituie încă o dovadă a faptului că tot ceea ce realizăm în România se înlăptuiește împreună cu poporul și pentru popor, că întreaga națiune participă nemijlocit la adoptarea tuturor hotărârilor și deciziilor de importanță majoră“. Afirmînd cu putere hotărîrea poporului român de a trăi în pace cu toate națiunile lumii, de a contribui la făurirea unei lumi a înțelegerii și colaborării, de a-și construi viitorul în deplină libertate, referendumul național este totodată expresia angajării neabătute în vasta operă de realizare a obiectivelor stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului.

ACUM, la împlinirea a doi ani de la acest istoric eveniment, cînd s-au jalonat cu îndrăzneală și clarviziune liniile de dezvoltare ale întregii noastre vieți economice și sociale, poporul român și-a manifestat într-o elocventă unanimitate voința de a transpune în viață planurile

și programele hotărîte la Congresul al XIII-lea, de a urma neabătut calea construcției pașnice, a înfloririi multilaterale a patriei socialiste. Sarcinile stabilite cu înaltă responsabilitate patriotică la marele forum al comuniștilor constituie obiectivul primordial al întregii activități a oamenilor muncii din țara noastră. Înlăptuirea lor exemplară reprezentînd garanția fermă a înaintării României pe calea socialismului și comunismului. Spunînd DA! pentru dezarmare și pace, poporul român spune DA! muncii avîntate, dezvoltării și progresului, viitorului luminos al țării, realizării măreței opere de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate. Este, această angajare constructivă, o nouă expresie a voinței unanime a poporului român de a-și făuri propriul viitor, de a-și urma calea dezvoltării armonioase și de sine stătătoare.

VOINȚA UNANIMĂ sub semnul căreia s-a înlăptuit actul istoric al Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Ca întotdeauna cînd poporul întreg își manifestă în totalitate voința de a-și înlăptui idealurile și năzuințele cele mai înalte, Marea Unire din 1918 a constituit o impresiunantă manifestare a hotărîrii națiunii noastre de a-și realiza deplina-i unitate, vis al luptelor de veacuri pentru independență și suveranitate. Consemnînd în paginile sale glorioase acest măreț moment de împlinire a idealului de unitate națională purtat de-a lungul secolelor din generație în generație, istoria a înregistrat totodată însemnătatea pe care o au în viața popoarelor actele de decizie definitorii la care participă întregul popor.

ESTE semnificația cea mai adîncă și mai pregnantă a unei întregi evoluții istorice, prin care se pune în valoare forța unității poporului. Mariile hotărîri sînt întotdeauna expresia unei asemenea voințe, iar poporul nostru și-o afirmă constant în sprijinul păcii, al dezvoltării, al independenței.

„România literară“

Fapta țării

Da, este fapta țării numai de glorie plină
e clipa cea de față și cea din viitor
e dorul viu de pace, e setea de lumină
efigia voinței întregului popor!

Da, este-n miez de toamnă un prag de primăvară
laboratoare-n muguri de-acuma pregătesc
trezurerii de grîne ce-or răsuna în vară
cit se întinde plaiul de cuget românesc...

Priviți în jur : ard focuri statornice pe vatră
ideile-și dau mina din griu și din oțel
și-n viitor s-ajungă își taie drum prin piatră
căci viitorul este înaltul nostru țel!

E-un viitor ce-adună în ochi un vast tezaur
dor lîngă dor, mirabil al patriei destin,
măreața ctitorie a epocii de aur
cînd vin de pretutindeni luceleri la festin...

Și tot și toate-s strinse de-nmiresmate lunii
precum e strins și griul din holde secerat
vegheat de ochiul tinăr al soarelui și-al lunii
și de eternitatea pămîntului vegheat!

Și tot și toate-acestea nu pot să fie, dacă
nu-i pace, nu-i vîzduhul de sori, un clopot nins
care cînd bate, bate ca armele să tacă
și să se-ngroape umbra războiului învins!

Noiembrie-și trimite cohortele de frunze
să-i dea viguri depline pămîntului, să dea
puteri acestor taine de nimenea pătrunse
să germineze-n brazde un simbur de stea.

Da, este fapta țării numai de glorie plină
e clipa cea de față și cea din viitor,
e dorul viu de pace, e setea de lumină,
efigia voinței întregului popor!

Ion Potopin

România literară

Director: George Ivașcu. Redactor șef adjuncți: Ion Horea. Secretar responsabil de redacție: Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Dialogul româno-iugoslav la nivel înalt

INSCRIINDU-SE în continuarea bogatei tradiții a contactelor româno-iugoslave la nivel înalt, săptămâna trecută, la invitația tovarășului Nicolae Ceaușescu, a avut loc vizita oficială de prietenie în țara noastră a tovarășului Sinan Hasani, președintele Prezidiului Republicii Socialiste Federative Iugoslavia. Dind o nouă relevanță evoluției pozitive a relațiilor de prietenie și colaborare româno-iugoslave, această vizită s-a constituit într-un eveniment major, deschizător de noi perspective. Calitatea și rodnicia raporturilor de cooperare multilaterală dintre România și Iugoslavia rezultă din întemeierea lor pe principiile deplinei egalități în drepturi, independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, principiilor a căror aplicare consecventă constituie garanția dezvoltării colaborării în toate domeniile de interes comun.

Relu deosebit de important al întâlnirilor și convorbirilor între conducătorii României și Iugoslaviei s-a vădit și de această dată, reflectându-se în importanțele aprecieri și direcționări date dezvoltării raporturilor româno-iugoslave, marcate și în Comunicatul comun.

O atenție specială a fost acordată, în cadrul acestui dialog la nivel înalt, relațiilor economice dintre cele două țări. A fost exprimată satisfacția comună față de dezvoltarea colaborării realizată în acest an. Au fost apreciate pozitiv eforturile și acțiunile întreprinse de guvernele celor două țări, de Comisia mixtă româno-iugoslavă de colaborare economică, de celelalte organe și organizații economice implicate. A fost subliniată hotărârea ambelor părți de a depune eforturi în continuare pentru lărgirea și diversificarea schimbului de mărfuri, a cooperării industriale și specializării de lungă durată în producție. Au fost analizate, de asemenea, acțiunile concrete, căile și modalitățile de dezvoltare a colaborării economice bilaterale, ca exemplu de urmat fiind evocată construirea, prin eforturi comune, a sistemelor hidroenergetice și de navigație de la Portile de Fier. Cei doi președinți au convenit ca în continuare să fie făcute eforturi pentru dezvoltarea colaborării și cooperării în domeniile electronicii, electrotehnicii, construcțiilor de mașini, chimiei și petrochimiei. Au fost evidențiate posibilitățile largi de colaborare existente în siderurgie, metalurgia neferoasă precum și în alte domenii. Relevându-se necesitatea colaborării tehnico-stiințifice, a fost accentuată importanța orientării acesteia spre domenii și programe de cercetare de natură să fie rapid aplicate în producție. S-a subliniat totodată însemnătatea dezvoltării și îmbogățirii continuului colaborării în domeniile științei, culturii, învățământului, sănătății, turismului și sportului.

APRECIIND că dezvoltarea multilaterală, întărirea și promovarea continuă a raporturilor româno-iugoslave reflectă nivelul înalt de încredere și înțelegere mutuală, că ele sint pe deplin corespunzătoare intereselor vitale ale celor două țări vecine și prietene, colaborării, păcii și stabilității în Balcani, în Europa și în lume, tovarășii Nicolae Ceaușescu și Sinan Hasani au procedat și la un amol schimb de opinii asupra situației internaționale. Au fost nuse în evidentă identitatea sau apropierea punctelor de vedere ale celor două părți și a fost reliefată voința lor de a colabora în continuare pentru soluționarea problemelor majore ce confruntă omenirea. S-a apreciat că problema fundamentală a contemporaneității este oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare, îndeosebi nucleară, asigurarea păcii și securității în lume. În această lumină, pronunțându-se pentru adoptarea de măsuri concrete de dezarmare nucleară, pentru încetarea tuturor experiențelor cu arma nucleară, România și Iugoslavia au reliefat necesitatea de a se trece, în același timp, la reducerea substanțială a armelor convenționale, efectivelor și cheltuielilor militare. Un accent deosebit a fost pus asupra ideii că soluționarea problemelor dezarmării și securității nu este posibilă fără rezolvarea situației economice grave a țărilor în curs de dezvoltare, care influențează negativ relațiile internaționale.

CEI doi președinți au apreciat pozitiv rezultatele fructuoase ale Conferinței de la Stockholm pentru măsuri de încredere, securitate și dezarmare în Europa și au salutat continuarea procesului C.S.C.E. prin începerea lucrărilor reuniunii de la Viena. S-a exprimat hotărârea celor două țări ca, împreună cu celelalte state participante la reuniune, să contribuie la intensificarea dialogului, la realizarea de măsuri concrete de dezarmare și reducere a încălzirii internaționale, la dezvoltarea colaborării în toate domeniile și întărirea securității europene.

România și Iugoslavia s-au pronunțat din nou, cu fermitate, pentru dezvoltarea colaborării bilaterale și multilaterale între toate țările balcanice pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii, securității, colaborării, buneii vecinătăți și înțelegerii, fără arme nucleare și chimice. S-a subliniat că un loc și un rol de mare importanță în aceste eforturi poate avea promovarea în continuare a colaborării multilaterale în domeniile transporturilor, energiei, telecomunicațiilor, cooperării industriale, culturii, învățământului, turismului, sportului etc.

Noul dialog la nivel înalt româno-iugoslav a reflectat decizia celor două țări de a acționa în continuare pentru eliminarea politicii de forță și de amenințare cu forța, pentru stingerea focurilor de criză, pentru rezolvarea tuturor diferendelor dintre state numai pe cale politică, prin tratative. A fost relevat rolul misiunii de nealinieră, al tuturor țărilor mici și mijlocii în restructurarea relațiilor economice și politice internaționale.

Exprimându-și satisfacția pentru rezultatele noului dialog la nivel înalt româno-iugoslav, tovarășii Nicolae Ceaușescu și Sinan Hasani au hotărât continuarea unor asemenea contacte politice, subliniind rolul hotărâtor al acestora în dezvoltarea raporturilor prietenești dintre țările, partidele și popoarele noastre.

Cronica

„Poeții cîntă Pacea”

● Comitetul Național pentru Apărarea Păcii și Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România au organizat luni 24 noiembrie a.c. în sala Casei de cultură a Institutului Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea (I.R.R.C.S.) o manifestare dedicată Anului internațional al păcii cu tema „Poeții cîntă Pacea”. Cuvîntul de deschidere a fost rostit de Ioan Grigorescu, secretarul general al Comitetului Național pentru Apărarea Păcii.

Despre semnificația noii inițiative de pace a României, a președintelui țării, tovarășului Nicolae Ceaușescu și despre semnificația marelui Referendum de la 23 noiembrie 1986 a vorbit acad. Alexandru Balaci, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România. Au citit din creația proprie poezii: Violeta Zamfirescu, Ioana Diaconescu, Traian T. Coșovei și Teofil Bălaj.

„Zilele culturii clujene”

● În perioada 10—16 noiembrie au avut loc la Cluj-Napoca manifestările celei de-a VIII-a ediții a „Zilelor culturii clujene”. Intrată în tradiția culturală a Clujului, ediția a VIII-a, pusă sub semnul „Cîntarea României”, s-a bucurat de un larg ecou. Organizată de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al județului Cluj, de Consiliul de Educație Politică și Cultură Socialistă al municipiului, manifestarea a consacrat literaturii numeroase întâlniri cu cititorii, simpozionoane, mese rotunde, dialoguri cu membri ai cenaclurilor din județ, prezentări de cărți etc.

Au participat: Augustin Buzura, Domițian Cesereanu, Doina Cetea, Ion Cocora, Constantin Cublesan, David Gyula, Vasile Fanache, Mircea Ghiulescu, Bazil Gruița, Aurel Gurghianu, Vasile Igna, Letay Lajos, Maros Peter, Dumitru Mircea, Mircea Muthu, Gabriel Pamfil, Marian Papahagi, Liviu Petrescu, Ion Pop, Mircea Popa, Adrian Popescu, Aurel Rău, Dan Rebreanu, Vasile Sălăjan, Valentin Tascu, Eugen Uricaru, Ion Vlad.

Reuniunile și premiile revistei „Ateneu”

● Simbătă, 22 noiembrie s-au încheiat la Bacău reuniunile cultural-educative și literar artistice ale revistei „Ateneu”, care au cuprins în cadrul manifestărilor întâlniri la Liceul Pedagogic, Liceul Sanitar, Liceul „Lucretiu Pătrășcanu”, Liceul industrial Letea, Centrul teritorial de calcul și în alte instituții din localitate. Un simpozion intitulat **Prezente umaniste românești în context european** și universal s-a desfășurat vineri, 21 noiembrie la așezămîntul de cultură „G. Enescu” din Tescani. Numeroase săzătorii au prilejuit întîlnirea unor poeți cu cititorii lor din oraș și din județ.

În desfășurarea programului, oaspeții au fost însoțiți de reprezentanți ai vieții culturale din municipiul și județul Bacău. Reuniunile revistei „Ateneu” s-au bucurat de prezența unor personalități marcante ale culturii și artei românești din localitate și din alte centre ale țării: Ion Ardeleanu, Sergiu Adam, Radu Beligan, Const. Călin, C. Th. Ciobanu, Calistrat Costin, Lucia Coșiteanu, St. Aug. Doinas, Lidia Ganea,

M. Ganea, Ovidiu Genaru, George Genoiu, Magdalena Ghica, Nicolae Manolescu, Solomon Marcus, Victor Mitocaru, Stelian Năniș, Al. Piru, Cristian Popișteanu, Ion Purdelea, Eugen Simion, Cristofor Simionescu, V. Sevastre, Vasile Sporic, Romanus Vulcănescu, Oct. Voicu și alții.

La sfîrșitul reuniunilor (în prezența unui numeros public) au fost decernate premiile anuale ale revistei „Ateneu”. Un juriu compus din Nicolae Manolescu (președinte), Sergiu Adam, George Bălăiță, Constantin Călin, Calistrat Costin, George Genoiu, Solomon Marcus, Carmen Mihalache Popa, Victor Mitocaru, Stelian Năniș, E. Simion, Vlad Sorianu, Eugen Uricaru și Al. Zub a decernat următoarele premii: Premiul special al juriului: Radu Beligan; Premiul „G. Bacovia” pentru beletristică: Ovidiu Genaru; Premiul „G. Bacovia” pentru critică literară: Al. Piru; Premiul „Vasile Părvan” pentru activitate în domeniul istoriei patriei și valorificării moștenirii culturale: Ion Ardeleanu și Mircea Musat; Premiul „Grigore Tăbăcaru” pentru activitate în domeniul științei, sociologiei și pedagogiei: acad. Cristofor Simionescu; Premiul „V. Alecsandri” pentru tineri scriitori: Magdalena Ghica.

Cenaclul umoriștilor

● Cenaclul umoriștilor al Asociației Scriitorilor din București a ținut o serie de săzătorii literar-artistice în Ialomița — la invitația forului cultural județean — în orașele Urziceni, Fetesti, Slobozia și în satul Grindu.

Au participat Vasile Băran, Mircea Dinescu, Tudor Popescu, Valentin Silvestru, Dumitru Solomon, actorii Dan Damian, Rodica Mandache, Brîndușa Zaita-Silvestru, regizorul teatral Alexandru Tocilescu, regizoarea cinematografică Tereza Barta (care a prezentat filme realizate la Studioul „Sahia”), cîntărețul de muzică populară Benone Sinulescu.

În cadrul programelor a dat un recital extraordinar pianistul Dan Grigore.

În cursul vizitelor, scriitorii și artiștii prezenți au luat contact cu realități ale localităților, au avut fructuoase întîlniri cu primarii și alți membri ai consiliilor populare, cu eroii ai muncii socialiste, alți oameni ai muncii, cu oameni de cultură.

Au fost însoțiți de președintele Comitetului județean de cultură și educație socialistă Ialomița, Gheorghe Antonescu.

La Slobozia au fost primii de tovarășul Gheorghe Tănase, prim-secretar al Comitetului județean de partid.

CALENDAR

În decembrie

● 1 DECEMBRIE. S-au născut: Ecaterina Piliș (1882), Cezar Petrescu (1892), Ieronim Șerbu (1911), Ștefan I. Crudu (1914), Ludmila Ghițescu (1918), Nicolae Pop (1928), Florența Albu (1934), Platon Pardău (1934), Ion Șeitan (1942).

● 2 DECEMBRIE. A apărut primul număr al revistei „Sămănătorul” (1901). S-au născut: Molter Karoly (1890), N. Vasilescu-Capsali (1902), Gheorghe Chivu (1912), Nicolae Labis (1935).

● 3 DECEMBRIE. S-au născut: Dumitru Alexandru (1929), Mara Nicoadă (1943). A murit Constantin Goran (1976).

● 4 DECEMBRIE. S-au născut: Nicolae Cartojan (1883), Tompa László (1883), Vasile Uscătescu (1883), Vlaicu Bărna (1913), Nicolae Slefănescu (1921). A murit: Artur Enășescu (1942), N. N. Condeescu (1966), Al. Oprea (1983).

● 5 DECEMBRIE. S-au născut: Natalia Negru (1882), Lotte Berg (1907), Paul Drumaru (1933). A murit: Zaharia Stancu (1974), Mihail Celarianu (1985).

● 6 DECEMBRIE. S-au născut: Romulus Demetrescu (1892), Oscar Walter Cisek (1897), Elena Tacciu (1933), Mihai Drăgan (1937), Nicolae Ballag (1940). A murit: Dimitrie Popovici (1952), I. M. Rașcu (1971), Valeria Boiculescu (1984), Elena Eftimiu (1985).

● 7 DECEMBRIE. S-au născut: Alexandru Talex (1909), Fodor Sándor (1929), Sorin Titel (1935), N. Grigore-Mărășanu (1937). A murit Gheorghe Iacob (1976).

● 8 DECEMBRIE. S-au născut: Hortensia Papadat-Bengescu (1876), Toth Kálmán (1907), Toma George Maiorescu (1928). A murit George Sidorovici (1976).

● 9 DECEMBRIE. S-a născut Mircea Vaida (1941). A murit: Gheorghe Boidea (1934), Ieronim Șerbu (1972).

● 10 DECEMBRIE. S-au născut: Mircea Novac (1927), Ion Bujor Păduraru (1934). A murit Ioan Chinezu (1966).

● 11 DECEMBRIE. S-au născut: Nicolae H. Dimitriu (1902), Dan Simonescu (1902), Gellert Sandor (1916), Lucia Dumbravă (1931).

● 12 DECEMBRIE. S-au născut: Virgil Huzum (1905), Pauline Schneider (1914), Marin Bucur (1929), Tudor Octavian (1939). A murit Felix Aderca (1962).

● 13 DECEMBRIE. S-au născut: Mihail Cruceanu (1887), Alexandru Bileiurescu (1901), Grigore Băjenaru (1907). A murit Nichita Stănescu (1983).

● 14 DECEMBRIE. S-au născut: Gaby Michailescu (1910), Dumitru Solomon (1932), Nicolae Nicoadă (1937), Iulian Neacsu (1941). A murit: Barbu Marian (1942), I. Al. Brătescu-Voineschi (1946).

● 15 DECEMBRIE. S-au născut: G. T. Niculescu-Varone (1884), Cella Delavrancea (1866), Nicolae Barbu (1921), Papp Ferenc (1924), Dan Rebreanu (1933). A murit Leca Morariu (1963).

● 16 DECEMBRIE. S-au născut: Ion Al. Vasilescu-Vâlcean (1881), Kós Károly (1883), Ilajdu Zoltán (1924). A murit: Cezar Drăgoi (1962), Alex. Hodos (1967).

● 17 DECEMBRIE. S-au născut: Dionisie Pippidi (1905), Felicia Marinca (1930), Liviu Petrescu (1941).

● 18 DECEMBRIE. S-au născut: Ilarie Voronca (1903), Victor Bărlădeanu (1928), Dionisie Șincan (1929). A murit: Teodor Scarlat (1977), Liviu Rusu (1985).

● 19 DECEMBRIE. A apărut, pină în 1926, la București, revista „Cetea literară” condusă de Camil Petrescu

(1925). S-au născut: Neculai Chirica (1920), Dinu Pillat (1921).

● 20 DECEMBRIE. S-au născut: Constantin Mille (1861), Israil Bercevic (1921), Al. Căprariu (1929), Daniel Drăgan (1935).

● 21 DECEMBRIE. S-au născut: G. Bogdan-Duică (1865), Constantin Apostol (1904), Ada Orleanu (1915), Dan Zamfirescu (1935). A murit Valeriu Ciobanu (1966).

● 22 DECEMBRIE. S-au născut: Virgiliu Monda (1898), Valentin Raus (1918), Dan Mutascu (1944). A murit: Ioan Nădejde (1928), Nicolae Labis (1956), Constantin Ionciță (1985).

● 23 DECEMBRIE. S-a născut Ion Trandafir (1924). A murit Constantin Z. Buzdugan (1930).

● 24 DECEMBRIE. S-au născut: Victor Tornyopol (1922), Ion Tușui (1935). A murit: Radu Ionescu (1872), Ion Bălan (1979).

● 25 DECEMBRIE. S-au născut: Ion Stoia Udrea (1901), Horia Deleanu (1919), Mihai Stoian (1927).

● 26 DECEMBRIE. S-a născut Neagu Rădulescu (1912). A murit: Gh. Proca (1943), Radu Stanca (1962).

● 27 DECEMBRIE. S-au născut: Tudor Vianu (1897), Emil Giurgiuca (1906), Ion Schintee (1911). A murit Erwin Wittstock (1962).

● 28 DECEMBRIE. S-au născut: Ștefan Stătescu (1917), Nagy Olga (1920), Ioana Em. Petrescu (1941).

● 29 DECEMBRIE. S-au născut: Ovid Densușianu (1875), Lia Hârșu (1876), Emilian I. Constantinescu (1894), Petre Iosif (1907). A murit: Franyó Zoltán (1978).

● 30 DECEMBRIE. S-au născut: Iancu Alecsandri (1826), George Magheru (1892), Al. Marcu (1894). A murit Zoe Verbiceanu (1975).

● 31 DECEMBRIE. S-au născut: Iacob Negruzzi (1842), Jean Grosu (1919). A murit: Ion Creangă (1939), Mărgărita Miller Verghy (1953), Eugen Ierovanu (1956).

LECTOR

23 NOIEMBRIE 1986 : TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU ȘI TOVARĂȘA ELENA CEAUȘESCU AU VOTAT IMPREUNĂ CU OAMENII MUNCII DE LA ÎNTEPRINDEREA „23 AUGUSTI”.

Un mesaj al întregii noastre istorii

DESFAȘURAT din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului și președintele țării, **Referendumul** de la 23 noiembrie a.c. a demonstrat, încă o dată, vocația de pace a poporului român și a conducătorului său iubit, dorința și hotărârea noastră de a trăi în bună înțelegere și colaborare cu toate națiunile lumii. Prin votul păcii și al dezarmării, constructorii socialismului din patria noastră au făcut să triumfe, pe acest străvechi spațiu carpato-danubiano-pontic, ideea că a trecut pentru totdeauna vremea vorbelor și a bunelor intenții, că a sosit timpul să se treacă pretutindeni de la vorbe la fapte, pentru ca pacea, alăt de grav amenințată azi, să fie într-adevăr salvată.

Poporul român e profund convins că cine vrea pace se cade să se pregătească de pace, să treacă la dezarmare cu toată hotărârea, să militeze cu toate armele minții, în amplul front al păcii, pentru reducerea și lichidarea armelor nucleare și clasice, pentru a făuri o lume fără arme și fără războaie, așa cum declara secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu: „De la înalta tribună a marii adunări populare consacrată păcii și dezarmării dorim să asigurăm pe prietenii noștri de peste hotare, pe conducătorii de state și guverne, popoarele din întreaga lume, că România socialistă, poporul român vor milita cu cea mai mare hotărâre în marele front al forțelor păcii, pentru dezarmare, pentru lichidarea armelor nucleare și clasice, a oricăror mijloace de distrugere în masă, pentru înlăturarea definitivă a războiului din viața societății, pentru o politică de destindere, înțelegere, de largă colaborare internațională, pentru pace în întreaga lume!”.

Asemenea convingeri și idealuri profund umane au primit, prin votul păcii, al rațiunii și al vieții, girul voinței unui popor întreg, girul unei experiențe istorice multimilenare încărcată de jertfe și de glorie, al unui prezent socialist cu grandioase înfăptuiri de epopee, girul unui viitor de aur pe care poporul și poezii săi l-au visat prin zbuciumul unor vremuri mașteră și grele.

Încă de pe la orele cincii ale dimineții, străzile și bulevardele Capitalei erau pline de riuri de oameni care se îndreptau hotărâți spre centrele de votare, pentru a zice un DA categoric dezarmării și păcii, convinși că România oferă lumii, prin inițiativa Eroului păcii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, un strălucit exemplu de măsuri concrete pentru pace: reducerea cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare. Firește, 5 la sută e un început, cifrele realizate prin acest procent nu sînt astronomice, dar trebuie reținute, în primul rînd, semnificația politică a gestului, valoarea lui simbolică și — de ce nu? — educativă, el avînd capacitatea de a demonstra lumii întregi că se poate, că e vremea de a trece de la vorbe la fapte. Procentul de cincii la sută înseamnă circa 10.000 ofițeri, maiștri militari, subofițeri și soldați. Înseamnă circa 250 de tancuri și mașini blindate, 130 tunuri și aruncătoare de mine, 26 avioane și elicoptere de luptă, ceea ce înseamnă, la nivelul anului 1987, o sumă de 1 350 000 000 lei.

IATĂ de ce inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu a avut și are un atît de puternic ecou național și internațional. Căci dacă fiecare țară ar lua asemenea măsuri, atunci s-ar obține, indiscutabil, mijloacele necesare pentru înlăturarea sărăciei, a foametei, a bolilor de subnutriție, a analfabetismului de pe glob, neștiința de carte fiind și ea

la sfîrșitul secolului al XX-lea o dureroasă maladie a spiritului, întreținută de exploatare, oprire și feluritele nedreptăți. Prin reducerea cheltuielilor militare omenirea va reuși să asigure pacea pe planeta noastră, să creeze o lume mai dreaptă și mai bună în care să înflorească umanismul, științele și artele puse în slujba fericii omului.

Odată cu afîtea prejudecăți de care s-a debarasat omenirea, a apus pentru totdeauna și păgubitoarea erezie, după care poezia, ca simbol al creației spirituale, ar fi sărăcie. Iată de ce o parte din fondurile obținute prin dezarmare ar putea contribui la crearea condițiilor în care să se poată afirma toate talentele autentice de pe toate meridianele și paralelele globului. Căci războiul, zăngănitul armelor și bubuitul exploziilor, nu reduc numai muzele la tăcere ci impun și un climat de mizerie și sărăcie, cu totul improprie creației literar-artistice și științifice în țările bînuite de foamete și boli, și de o nemiloasă exploatare capitalistă.

Reducerea armamentelor e un semn al triumfului rațiunii dar și al omeniei. De aceea, nu ne îndoiim că exemplul României va fi urmat, mai devreme sau mai tîrziu, de alte popoare, care au apreciat faptul că poporul român a luat inițiativa faptelor concrete reducîndu-și cheltuielile militare, votînd pentru pace, pentru colaborare, pentru existența liberă și demnă, a oamenilor, în numele prieteniei și înțelegerii dintre toate popoarele de pe bătrîna și încercata noastră planetă.

VOTUL poporului român a demonstrat cu toată tăria voința sa de pace, independență și construcție, dorința de a trăi în liniște și bunăînțelegere cu toate popoarele lumii, cărora le urează cu bătrînele vorbe ale înțeleptului Anton Pann: „...mai multă pace, mai puțin război a face”, afirmînd, astfel, pe plan mondial unul din atribuțiile definitorii ale ființei noastre naționale, care au însoțit-o de-a lungul întregii sale istorii: **vocația de pace**, acel tulburător „**bună pace**”, rostit de Mircea cel Mare prin geniala pană eminesciană, rostindu-ne, de fapt, mesajul întregii noastre istorii, mesaj pe care-l înalță, pe culmi nebănuite de răspundere și umanism, președintele României prin stăruitoarele și pilduitoarele sale inițiative de pace.

Iată de ce chemarea adresată oamenilor de știință, artă și cultură la marea adunare populară din Capitală, consacrată dezarmării și păcii, a avut un ecou profund în conștiințele noastre, determinîndu-ne să ne angajăm cu toate forțele „pentru ca știința, arta și învățămîntul să se afirme tot mai mult ca factori fundamentali ai progresului multilateral al societății socialiste românești, ca o puternică forță a construcției socialiste și comuniste, în patria noastră, ca o puternică forță a păcii”. Vom face din cuvintele noastre insufletește de înalte idealuri umaniste punți de la suflet la suflet, de la om la om și de la popor la popor, punți peste oceane și mări, pentru o tot mai bună cunoaștere dintre oameni, pentru întărirea solidarității umane și apărarea păcii, punți pe care să nu treacă niciodată armele oribile ale distrugerii și ale morții.

În locul detunăturilor nucleare și-al bubuiturilor de tunuri, omenirea dorește să asculte fanfare și orchestre cu muzica marilor virtuozii, vocile poezilor slăvind liniștea naturii și frumusețea spiritului, viața cu iubire și cu idealurile ei de trăinicie a omului pe pămînt.

Ion Dodu Bălan

Sensul cel mai înalt

Există un sens implicat
în viața oricui —

de la Polul Nord la Polul Sud,
sens a cărui muzică adîncă o aud
și parcă-mi dă aripi să sui...

Este un sens fără de care nu se poate
ca fără de rod în livadă un pom ;
sens ce trece negreșit prin toate
și mai întii prin destinul de om,
așa cum lumina soarelui prin fructe
începînd încă din zori, de dimineață,
pină le dă în pirg și-aroma le desface.
Există un sens cit ale cerului viaducte
inseparabil de oricare patrie, de viață,
sensul cuprins în universalul cuvînt : Pace !

Radu Felecan

Pacea lumii

Coloană a timpului urcînd spre soare —
Ne este pacea de rodire cuib și sol,
Cum razele-n priviri la fiecare
Coboară către suflet ca un sol,

Și-acolo, în rotundul bucuriei,
Ne este pacea mugure de cînt —
Ca holdele de griu pe cîmpul României,
Solie ni-i în lume al patriei cuvînt.

Ne este pacea înlăstărire de speranță
Că toate cite sînt vor mai rămîne,
Că, aripa înălțînd cu cutexanță,
Noi vom putea pe holdele române
Sădi sămînța și culege sporul —
Iar omenirea întregă e ogorul
Pe care pom în floare vom rămîne.

Ion C. Ștefan

De pace

De pace inima mi-e dor
De pace cîntecul mi-e blind
Privesc și-mi pătrunde privirea
Peste păduri și cîmpii —

Acesta imi este elanul
Credința cea mare de suflet
În patria chemînd la pace popoare
În patria limbii române —

Și tot mai adînc e cuvîntul
Iubirea de oameni și flori —
Iubirea de viață și pomi
Cit necuprinsul cerului albastru.

Ion Machidon

PENTRU PACEA

O vatră a păcii, peste milenii

NU SPUNEM nici o noutate afirmând că în istoria tuturor popoarelor lumii anii perioadelor de pace au fost ani creatori. Cetăți, orașe, poduri, monumente de artă, cărți de căpătii, au fost create și au primit investitura sub zodia păcii. Pe vetrele devastate și pîrjolite de războaie și năvăliri s-au înălțat instituții, temple și locuințe, iar pietele din mijlocul lor erau locul de sfat al tuturor cetățenilor. Un sfat deschis, merit să apere colectivitatea de pornirile aventuroase ale unor minți bolnave care puteau duce la dezastru întreaga obște. Pentru că asemenea porniri războinice au existat și nu o dată înțelepților cetății a fost asediat de apostoli și minuitorii forței brute.

Vatra țării noastre, care în scrierile antichității apare ca o lume a belșugului de grâu, de miere și de ceară, este și patria unei legende, a unei parabole a păcii, grăind despre întimplarea de pe timpul când aici domnea regele got Dromichetes. Hotarul țării sale, de pe Dunăre, ar fi fost călcat de ostile regelui trac Lisimach. Dînd buzna peste așezări și semănături, agresorii s-au pomenit înconjuțați și făcuți prizonieri. După cutumele timpului, sfîrșitul lor nu putea fi decît moartea. Dar, mirare, prizonierii au fost duși la curte, așezați la masă și ospătați, avînd în fața lor vase de aur și de argint cu mîncări și vinuri alese. La o altă masă, alături, oamenii pămîntului se înfruptau și ei din bucate de post, iar talerele lor erau de lut și lingurile de lemn. Regele got le-a vorbit apoi invadatorilor cu blîndețe, arătîndu-le că acesta era traiul de toate zilele al acestor oameni pașnici și muncitori, dar că oaspeții lor sînt totdeauna întîmpinați cu ce au cămăriele țării mai de preț. Cu bratele deschise vor fi primiți și în viitor și la fel ospătați ca și acum, dacă vor veni cu gînd de pace, dar dacă vor ridica iar armele... Le-a spus să ducă acest mesaj regelui trac și Lisimach, primin-

du-l a dat un răspuns la fel de înțelept pe cît se dovedea a fi invitația de pînă și bună vecinătate a lui Dromichetes. Și cele două regate au trăit apoi în pace în lungul zecilor de ani. Între plăea a devenit legendară iar această legendă, cu toată încărcătura ei înaltă etică umanistă, este a pămîntului nostru.

Din timpul istoriei și-al legendei borim sau suim la realitățile prezentei. Datorită progresului tehnic, de perfecționare a armelor și mijloacelor de deplasare, lumea a devenit mică, zărilor de apărare, deserturile, mările, oceanele nu mai reprezintă obstacole sau spații proteoactoare pentru beligeranți. Săgeata arcașului de odinioară fost scoasă din uz acum o jumătate de mileniu, dar forma, desenul ei, se păstrează în cele mai recent fabricate rachete nucleare. Dintr-un război atomic s-a spus, nu mai pot ieși învingători. Viața întregii planete este amenințată. Pînă acum toate catastrofele lumii au avut martori și supraviețuitori, începînd cu potopul. Catastrofa atomică, posibilă pentru că neîngrădită încă, are toate șansele să se dispenseze de cei ce trăiesc în prezent și i-ar putea reduce în minută. Și pentru cine ar face-o, cît de tot întinsul devastat al planetei arăta ca un imperiu al pustiuului?! Fața acestui pericol popoarele lumii au un front solidar și poporul nostru află printre promotorii acțiunilor a războinice, ai dezarmării generale și scoaterii din lege a armelor nucleare.

Împreună cu întregul popor, oamenii de știință, scriitorii și artiștii din țara noastră optează și ei pentru pace, pentru abolirea arsenalelor de toate tipurile, în primul rînd a celor atomice. Munea lor, concretizată în noi deperirii, în cărți și lucrări de artă, poartă același nobil mesaj. Pentru țara noastră a fost dintotdeauna o vatră a păcii, peste milenii.

Vlaicu Bârno

„Mai presus de toate, m-am gîndit la oameni, la poporul nostru și în întîlnirile nenumărate cu oamenii muncii, cu tineretul, cu copiii, m-am gîndit la copiii țării noastre, la cei care nu au cunoscut niciodată grăzaviile războiului și care nu trebuie să le cunoască niciodată. Și am ajuns la concluzia că viitorul poporului, al generațiilor viitoare, al copiilor de azi, al copiilor de mîine, constă nu în înarmare, ci în dezarmare și în pace. Și, pornind de la caracterul umanist al socialismului, al politicii partidului nostru, al însuși felului de-a fi al poporului român, am ajuns la concluzia că trebuie să facem ceva, să acționăm cît de puțin, atît cît stă în puterile noastre, și să demonstrăm voința de pace. De aceea, am ajuns la concluzia că trebuie să reducem cheltuielile militare și armamentele, în numele poporului, al generațiilor de azi și de mîine, al copiilor patriei noastre, al copiilor întregii lumi“.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Cuvîntarea la Marea adunare populară a oamenilor muncii din Capitală, consacrată dezarmării și păcii, 21 noiembrie 1986)

O zi pentru viitorul planetei

23 NOIEMBRIE 1986. Un înscris prezent și pentru viitor. O zi pentru eternitatea Planetei.

Dimensiune firească a spațiului în care trăim, gîndim și scriem, pacea de toate zilele ne fortifică existența, ne potentează visul, ne innobilează fapta. La 23 noiembrie această zeiță a bineului, înțelegerii și înfrățirii, Pacea, a strălucit la noi în întreaga sa armonie și frumusețe. Izvorit dintr-o emoționantă responsabilitate față de generațiile tinere ale țării, ale umanității, cuvîntul ce cheamă la unitate întru edificarea zidirii de pace poartă în fibra lui raza unei aspirații milenare a poporului român. De la om la om, de la popor la popor, sensul opțiunii fundamentale lansate către orizonturile anului 1986 și ale viitorului, la chemarea președintelui țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, constituie un moment de implicare a voinței și acțiunii fiecăruia dintre noi într-o operă exemplară, în afirmarea voinței de pace, înțelegere și colaborare, al cărui prestigios promotor este ințitul fiu al patriei.

Forța acestui DA! — rostit din milioane de inimi, din milioane de conștiințe — pentru dezarmare și pace, pentru diminuarea cheltuielilor militare și afectarea lor întru nobila lucrare a vieții pașnice, consistă în faptul că el emană din voințele noastre insumate, din acțiunile noastre îngemănate în faptă constructivă și în politica pe care o promovează cu consecvență partidul nostru comunist, statul român. Sentimentul cel mai vibrant pe care îl trăim luînd cunoștință de noua rostire a identității noastre, invigorată și mai tulburător prin Referendumul de la 23 noiembrie, este acela al unei opțiuni totale, al adevărului intime la fiecare dintre ideile cuprinse în concepția de pace a României și cu deosebire la acuitatea cu care se pune chestiunea opțiunii întru salvarea umanității de distrugere, de aberanta cursă spre

moarte, de povara tot mai greu de suportat a înarmărilor terestre, navale, aeriene și cosmice.

Credem hotărît că, primind mesajul acestui noiembrie românesc — larg spațiu sufletec pentru „Oda Bucuriei“, un acest an dedicat de umanitate Păcii, speranțelor de viitor —, statele lumii vor lua act o dată mai mult de gravele responsabilități ce le revin și vor da curs favorabil marilor cerințe pe care omul ca specie — creator de istorie, de civilizație, de speranță — are dreptul să le dobîndească într-o lume a păcii.

Întărită prin înscrisul de cronică și lege al referendumului, chemarea trimisă către orizonturile lumii de azi se însotește firesc cu chemarea pe care ne-o adresăm nouă înșine, ca țară a păcii, a muncii, a creației, învigorîndu-ne fapta brațului și a minții în însuflețita competiție cu timpul, cu realitatea, cu nevoia de a ne clădi destinul pe valorile iubirii de patrie, ale umanismului și deopotrivă ale eficienței întregii activități de producție și creație. Constituie temei de încredere să știm că inițiativele de pace ale României, ale președintelui său au contribuit și contribuie la configurarea unor importante momente din istoria contemporană a lumii, la rezolvarea unor situații de criză, la conlucrarea spre binele popoarelor din Europa, din întreaga lume.

Fie ca acest act de voință, prin care ne adresăm lumii în acest noiembrie pentru istorie, să constituie pentru fiecare dintre noi un unghi de referință sub a cărui incidentă națiunea își înzecește eforturile de muncă și gîndire, de inspirație și dăruire pentru ca și în acest mod România să pășească la înțilnirea cu lumea milenială al III-lea ca o minunată zidire a păcii și omeniei, a libertății și a demnității umane.

Mihai Negulescu

Izvorul generator al vieții

ALĂTURI de mulți din generația mea, sînt unul dintre oamenii care au simțit pe pielea lor, cu ani în urmă, ce înscamnă războiul și ororile lui. Eram încă un băiețandru (care își pierduse bunicul în primul război și tatăl în al doilea război mondial), dar îmi amintesc, și mă înfior și acum, scena apocaliptică ce se derula, ca un film de groază, în fața ochilor mei temători.

În ziua aceea primăvărată a lui aprilie 1944, peste orașul Brașov se abătuse un stol întunecat de avioane, care pluteau ca niște corbi uriași, vestitori de nenorociri. Zgomotul surd al motoarelor și viciul înfricoșător al sirenelor nu prevesteau nimic bun. Eu mă adăpostisem, cu încă un coleg, în pădurea de sub dealul Timpa, apucînd-o nu spre adăposturile anti-aeriene, ci în partea opusă, înspre Pietrele lui Solomon. Nu am putut să înaintăm prea mult deoarece au început să cadă de sus, parcă din înaltul cerului, bombe ucigătoare, care explodau cu un zgomot asurzitor. Ne-am trîntit și ne-am pus gentile în cap, ca un fel de scut vrăjît menit să ne apere de moarte. În jurul nostru era un adevărat infern. Am crezut atunci că timpul s-a oprit, că grozăvia aceea nu se va isprăvi niciodată.

Dar parcă mai îngrozitor a fost sfîrșitul bombardamentului, cînd liniștea căpătase parcă dimensiuni de adevărat cormar. Peste tot zăceau oameni, morți sau răniți, întregi sau sfîrtecați, iar noi, supraviețuitorii, umblam, pînă ne-am dezmeticit. Apoi, s-au organizat echipe de evacuare a victimelor, în cadrul cărora am lucrat o zi și o noapte. Cînd am ajuns acasă, într-o localitate de lângă Brașov, am găsit-o pe bunica plînsă, veghind lângă o luminare pe care o aprinsese crezîndu-mă mort.

Cum aș putea uita asemenea imagini? Atunci am înțeles adevărata și imensa măsură a păcii, rostul oamenilor care sînt dator să lupte neconștient pentru apăra-

rea ei, pacea fiind elementul primordial al vieții, al creației umane, al bucuriilor și al zîmbetului copiilor. Într-un cuvînt, pacea este condiția vitală a umanității, a fiecărui om în parte.

Am avut deseori prilejul să călătoresc prin țară și să iau contact nemijlocit cu marile edificii făurite în anii socialismului, cu realizările remarcabile care atestă geniul creator al poporului nostru. Am admirat, de pildă, în ultima călătorie făcută în municipiul Călărași, frumusețea acestei urbe, răsărită în cimpie și gigantul combinat siderurgic care livrează produse de înalt nivel calitativ și m-am convins și mai mult că numai sub un cer liniștit, omul își poate desfășura inepuizabila sa forță de creație, că numai sub un asemenea cer, copiii pot crește frumoși și sănătoși, numai sub un asemenea cer țărănul își poate cultiva, cu hărnicie și spor și răbdare, pămîntul. Mi-am reamintit un etern adevăr că pacea este în noi, în cugetul nostru, ea este emblema noastră de muncă și înțelepciune, de speranță și vis. De aceea, noua inițiativă de pace a președintelui țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care exprimă, în modul cel mai elocvent, voința nestrămutată a României socialiste de a face totul pentru prevenirea declanșării unei noi confrăcții mondiale, pentru realizarea dezarmării și crearea unui climat de înțelegere și colaborare între toate națiunile lumii, a întrunit deplina și profunda adevăruri a tuturor celor ce trăiesc și muncesc pe pămîntul străbun al patriei. Ca o singură voință și ca o mare inimă ce bate la unison, întreaga noastră națiune și-a exprimat totala adevăruri la inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, la a cărui propunere Marea Adunare Națională a votat legea cu privire la reducerea cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor destinate înarmării țării, pînă la sfîrșitul acestui an, precum și la consultarea poporului în acest sens printr-un

Pentru copiii care vin

Ei trebuie să vadă cum am văzut și noi
Frunza și fructa verii, a iernilor zăpadă;
Ninsorile roz-albe de flori și-n ropot, ploi —
Ei trebuie, au dreptul pe toate să le vadă.

Ei trebuie să ridă, să plîngă, plini de dor
Să-astepte, să îndure, să nască, să îngroape,
Ei care vin să fie în urmă-ne popor
Cum fast-am noi și alții duși sub pămînt și ape.

Ei trebuie să cînte, să are-n veac de veac
Să fie lanț botezuri și nunți, pînă departe
În viitoru-n care mari taine încă tac
Dar vor grăi-n rostirea a mii și mii de soarte.

Ei trebuie să scrie misterioase cărți
Din care cei de-acuma nimic n-am înțelege
Căci ei vor ști întregul ghicid de noi din părți
Într-un volum gigantic pentru vecii să-l lege.

Noi trebuie de-aceea să adăstăm veghind:
O gardă de onoare cu sacră misiune,
Pămîntul să le fie viu și mereu viind
Printr-o profund umană și tandră rațiune.

Doina Sălăjan

referendum. Referendumul a avut loc duminică 23 noiembrie 1986, zi istorică în care toți cetățenii țării au rostit un DA răspicat Păcii, inclusiv, pentru prima oară în lume, tinerii între 14 și 18 ani!

Apelurile și inițiativele conducătorului nostru de partid și de stat, încercate de sens și de responsabilitate pentru soarta omenirii, precum și votul dat în unanimitate la 23 noiembrie scot în evidență dragostea de pace a poporului nostru, profunda sa sete de viață, demnitatea sa neștirbită, păstrată prin secole de lupte neînfricte duse pentru libertate și independență națională. Ne numărăm printre țările care niciodată n-au rivnit nimic de la nimeni!

De altfel, țara noastră, prin glasul președintelui ei, a fost și este mereu în fruntea luptei pentru pace și destindere, pentru soluționarea tuturor problemelor pe cale pașnică, prin dialog și tratative. Nici un efort nu este prea mare atunci cînd este vorba de salvarea păcii, care este valoarea supremă a civilizației umane. Căci numai în vremuri de pace s-au creat toate bunurile materiale și spirituale care înfrumusețează viața omului. Războaiele n-au făcut decît să distrugă valori și talente umane, să pună serioase piedici în calea progresului și civilizației.

Mă gîndeam la aceste adevăruri, nu demult, poposind la Predeal. Ajuns în fața statuii închinată memoriei poetului Mihai Săulescu m-am oprit pentru cîteva clipe și mi-am reamintit chipul adolescentin al

aceluia cărui criticii îi prevedeau un tor literar strălucit. Viitor pe care îl văd, care îmbrăcuse între timp haina litară, nu l-a mai apucat deoarece a cucerit în luptele purtate împotriva coticitorilor, în primul război mondial, cîți oameni de mare valoare nu au rit, secerări de fulgerele cumplite ale boiului, fără a mai vorbi de operele rare nescrise, de simfoniile necompușe, statuile nesculptate, de pinzele nepictate Vechiul dicton latin „inter arma est Musae“ se dovedește valabil și pentru timpul nostru. Avem nevoie de o țară fără arme nucleare sau alte arme de truger în masă, ne trebuie liniște și pace, să muncim și să creăm noi valori materiale și spirituale, care să îmbogățească zestrea socialistă a țării noastre. Pe această m-am alăturat din toată inimă, dimineața zilei de 23 noiembrie glas milioanele de oameni din România susțin cu ardoare istoricele demersuri care le întreprinde secretarul general partidului și președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru salvarea păcii, pentru dezarmare, precum și hărnicia de reducere cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor litare. Pacea lumii are nevoie de acți și fapte concrete!

Avem nevoie de pace, ca de aer, ca de soare, ca de apă...

Radu Vaido

INTREGII OMENIRI

Tot ce are lumea mai bun

DE este cineva iubitor de pace, să se bucure de Marea Adunare Populară, prezidată și orientată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, Secretar general al P.C.R., Președintele Republicii Socialiste România.

De este cineva slujitor al păcii, să se bucure în bucuria poporului român și a omenirii întregi.

De este cineva drept și iubitor de viață să se bucure și să multumească Președintelui țării românești, să-și ia și să-i acorde răsplata sufletească și recunoștință.

Dacă a fost la Marea Adunare Populară, să se mirească pentru că la ea au fost chemați, pentru întâia oară, să-și spună cuvântul chiar tinerii între 14—18 ani, care trebuie să trăiască în epoca modernă.

Să nu ne îndoim. Să nu fim păgubiți cu nimic, să fim într-un totu cistigati, căci aceasta a fost cea mai lucidă chemare din omenire ce vrea ca să-și trăiască viața.

Minutat și înălțător, Secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și-a exprimat opțiunea supremă ca să trăiască și fiii României viitoare, și tot ce a creat omenirea mai bun în Istorie.

Am intrat toți în bucuria Referendumului pentru Pace de pământ și sintem toți în slujba Păcii prin Referendum.

Un tărîm al speranței

ACUM două săptămîni, la Iași, două sute de tineri, reprezentînd patruzeci de cenușari SF din întreaga țară, s-au întrînit la Consfătuirea lor anuală, a 16-a la număr. Cea mai importantă dintre dezbaterele cuprinse în program a fost consacrată locului și rolului anticipației în nobilul efort de prevenire a apocalipsului care ne amenință. O opțiune de două ori firească: sintem în perioada de culminație a celebrării Anului Internațional al Păcii, iar genul căruia îi slujim cu credință, profesioniști și amatori deopotrivă, s-a arătat a fi întotdeauna, prin operele sale reprezentative, un adversar ireductibil al conflictelor născute în somnul rațiunii. Pentru că sensul existenței sale îl constituie înfățișarea viitorului, în lumina aspirațiilor, incertitudinilor și temerilor noastre. Or, viitorul acesta, întunecat de trecutele conflagrații, se află astăzi în pragul ne-ființei și numai acțiunile hotărîte ale miliardelor de locuitori ai Terrei pot opri pasul către dincolo. O astfel de acțiune am săvîrșit noi toți duminică, la însufletitorul îndemn al întîiului nostru Președinte, arătînd lumii că vorba și fapta trebuie să se însemneze, întru dănuirea civilizației și a speciei umane.

Într-un roman din 1914, Victor Anestin îndrăznește să-și inchipuie că urmașii noștri din anul 3000 „au izbutit să dea de rost constituției materiei”, eliberînd „puterea intraatomică”. Și primul romancier SF din istoria literaturii române continuă: „Au întrebuițat această putere extraordinară și în războaie, dar din cauza efectelor ei dezastruoase, statele au făcut o convenție prin care s-au obligat să nu se mai folosească de ea decît numai în scopuri științifice”. Fie ca această viziune să se alăture atîtur profetiei împlinite care au făcut ca antichitatea să devină un teritoriu al speranței.

Ion Hobana

Dacă nu va fi pace, toți plătim, căci nu vor fi învingători și învinși.

Dacă va fi război, toți vom pieri, idee ce nu poate să stăpînească deloc gîndirea sănătoasă.

Dacă va fi Pace, prin voința noastră, vom fi vrednici de lauda urmașilor noștri.

Astfel, putem spune că nu am trăit degeaba pe pămînt.

Bucurați-vă, luptători ai păcii! Cinstiți fiecare zi pe care o trăiți și nu lăsați să cadă peste viața noastră, a tuturor, bomba atomică și cu hidrogen, rachetele spintecătoare.

Armata păcii din lume, va oîri pe acela care vor războiul, înainte de a abăsa pe butonul atomic al nimicirii eterne.

Pe cei ce lovesc trupul pămîntului să-l oprim, ca să liniștim prin fapte pămîntul și cerul.

Biruinta apărării apărătorilor păcii, pozoarelor.

Astfel, apărăm și viața noastră și a copiilor copiilor noștri.

O lumină a Păcii să răsăre pe Pămînt!

În lături cu toate armele și prin această biruinta valorilor de creație și creați-vitate a sufletului omenesc va triumfa.

Prin tot ce are lumea mai bun să apărăm Pacea!

Să întemeiem pe pămînt o religie unică: Pacea!...

Traian Iancu

PACE de Brăduț Covaliu

Realistul drum al păcii

IN săptămîna premergătoare Referendumului de la 23 noiembrie, 1986 m-am aflat, ca reporter, în Bărăgan. (Am scris cu majuscule numele Actului și al Zilei, fiindcă Marea Chemare a președintelui țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ce poartă acum și semnătura întregului popor român a intrat în istoria universală ca un nou argument în favoarea sublinierii trăsăturii străvechi dominante și definitorii a ființei morale a neamului nostru, a spiritului său constructiv și de apărare a muncii libere — vocația păcii!). Bărăganul mi-a apărut încă de la margini, ca de pe un tărîm, o întindere de o culoare care ar justifica numele Mării Negre, dacă valurile din brazde proaspăt ivite în zarea de jos nu mi s-ar fi arătat absolut incremenite. Momentul revelator pentru ceea ce păstrează și pregătește Pămîntul (fiecare colț al planetei poate fi și din acest punct de vedere reprezentativ!) l-am trăit la Grindu, comună modernă așezată pe un „grind”, adică pe o prelungă movilă, pe cînd îl însoțeam pe cîțiva dintre oamenii care-l cultivă și îl îngrijesc în toate anotimpurile spre a da roade din ce în ce mai bogate. Astfel că, deși erau zile de toamnă, încă de pe acum Pămîntul miroase a piine din producția anului viitor. Pămîntul purta pină departe haina sa nemșcată, dar îi simțeam puternic sub pieptul imens tresăltarea din primăvară. Se înălțase chiar atunci o arhitectură a mireasmelor pe care le răspîndesc plantele ce apar oriunde pulsează viața. „Aici, după ce va ninge și după ce se va topi lîntoiul cel alb, va fi înțins pretutindeni covorul multicolor” — mi se spunea — și, ascultînd cu atenție, îmi notam nume de plante care dau așteptatelor zile de înflorire o aromă pe cit de mereu știută, pe atît de mereu înviorătoare și nouă. Și-am tras cu toții adînc în piept parfumul atîtor plante fagede, ca să ne pomînem deodată, — datorită descrierilor și desenelor făcute prin gesturi repezite ale miinilor prin aerul luminat de-un soare de toamnă lîrzie — cu trîluri și șuierături melodioase ce picurau pină în cele mai depărtate tufisuri: păsările Bărăganului! Zburau, dintr-un copac în altul, iar eu le notam numele, fiindcă se apropiiau atît de mult de noi, încît păreau ele însele să-și fi dat seama că dominau mirific aerul într-un univers al muncii și al împărăției omului.

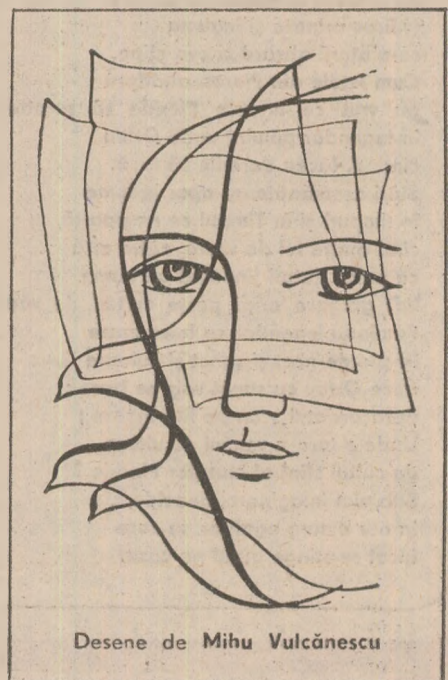
Din acel moment nu mi-am putut desprinde ideile de faptul că există pe lume intenții de a pune în nesigurantă, din motive care n-au nici-o justificare rațională, această extraordinară frumusețe și armonie a Planetei noastre ce farmecă gîndul, și înviorază, neconștient, dorul de muncă și de viață, în oricare parte a ei și în oricare anotimp. O puternică hotărîre de a lupta pentru Pace îi-o dau tocmai aceste tablouri posibile ale dispariției plantelor și a păsărilor cu zvonurile lor din grădini, pajistii, ogoare și păduri.

DAR dacă ne gîndim la om, la vocea lui, vibrînd de bucuria creației într-un ritm amplu, susținut, pe toate meridianele globului, de fiecare popor dornic de a trăi în pace? Cum să-ți imaginezi o planetă făcută scrum? Să incendiezi și să uși un loc din univers unde omul și-a făcut de-a lungul mileniilor o natură spirituală proprie, demnă de cea mai înaltă venerație? Încă nu știm cu certitudine dacă și unde există și alte „planete gînditoare”, dar e sigur că nu vom ști

niciodată distrugîndu-ne propria noastră planetă. Ce au adus războaiele decît moarte și cruzime? Cu secole în urmă, pe cînd în Valea Mexicului se consolidase civilizația aztecă, copleșitoare creație umană, slăpînitorii războinici se sfîșiau între ei pentru prăzi și cuceriri de noi pămînturi. Aproape de anul 1500 în această parte a lumii s-a înregistrat una din nesfîrșitele crime determinate de forța învingătorului. Războinicii aduseră în cetatea domnitoare peste 20 000 de prizonieri, cel mai mare număr cunoscut în cultul sacrificiilor de pină atunci. Cronicile atestă că prizonierii au fost așezați pe două rînduri, și astfel s-a început, cu ajutorul cuțitului de obsidian, să se smulgă, printr-un ritual îngrozitor, inimile victimelor pe care le ardeau apoi pe rug. Războiul a luat în locurile cele mai diferite, cele mai diferite chipuri, avînd însă peste tot aceeași trăsătură: uciderea omului de către om! „Guernica” lui Picasso ne duce spre scene de-a dreptul apocaliptice. Dar cite opere de artă — literatură, muzică, teatru, film — nu s-au creat tocmai pentru a se putea înfățișa cit mai pregnant absurditatea războiului, opere izvorite din crude înțimplări care și-au putut găsi, în modul cel mai tragic pentru om, existență reală pe planeta Pămînt. Există în astfel de opere o idee (reluată adesea fie în literatură, fie în filme) în virtutea căreia ție mai ușor să ucizi un om atunci cînd nu-l vezi: „Nu te-am văzut, nu ție-am văzut decît pușca, altfel nu trăgeam!” Cum se știe, cei care au aruncat bomba atomică deasupra Hiroșimei se încurajau în același mod: „E un ordin! Sintem obligați să-l executăm! Și-apoi, n-avem de făcut decît o mișcare. Și încă în văzduh: nimeni n-o să ne vadă, cum nici noi n-o să vedem nimic!” În oricare război au fost omorîți oameni nevinovați: tineri și bătrîni, femei și copii. Dar chiar și acolo unde nu s-a desfășurat, războiul a ucis suflete și vieți omenesti, mai ales atunci cînd de pe frontul îndepărtat cei dragi nu s-au mai întors. Și care sînt cei dragi? Cei dragi trebuie să ne fie toți oamenii! Un ofițer dezertează, fiindcă, altfel, ar fi fost nevoit să fi tras cu arma în al sînt. Un pilot refuză să bombardeze o localitate înscrisă în zona represaliilor de război din pricină că acolo trăiau și niște cunoscuți ai săi. Un glonte ricoșează și ucisul cade lîngă prietenul său a cărui armă, prin pierdere de sine, devine bumerang. Subiecte de roman, de teatru, de film? Le-as spune mai degrabă meditații asupra unor împrejurări declanșate într-un chip devenit obișnuit în timp de război. Dar într-un război nuclear? Dacă într-o localitate oarecare ai pe cineva cunoscut și nu vrei ca el să fie ucis chiar de tine, ce s-ar întimpla într-un război atomic în care toți oamenii globului ar pieri — toate familiile, toți cunoscuții, toți prietenii, poezia, munca și iubirea? Pacea a devenit, astfel, acum, la sfîrșit de secol XX și la începutul unui nou mileniu al erei noastre, mileniul trei, imperativul fundamental al existenței întregii omeniri. Războiul nuclear ar însemna sfîrșitul speciei umane. Războiul nuclear ar însemna moartea Terrei, ultimul, o catastrofă totală, fiindcă, așa cum a subliniat, în întreaga sa operă dedicată Păcii, președintele țării noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu, într-o astfel de conflagrație mondială nu pot exista nici învinși, nici învingători. „În numele poporului român, adresez tuturor statelor și popoarelor, șefilor de state și guverne, parlamentelor, oamenilor politici de pretutindeni, încă o

dată chemarea de a ne uni eforturile și de a acționa pentru oprirea cursei iraționale a înarmărilor și pentru trecerea la înțelegeri și măsuri concrete de dezarmare nucleară și convențională, pentru eliminarea pericolului nuclear, pentru apărarea dreptului suprem la viață și la pace al tuturor oamenilor și națiunilor”. În numele poporului român! Nici cînd în istorie nu s-au îngemănat atît de puternic — o oșmoză social-politică de o majoră importanță pentru viața întregului Pămînt, — gîndurile poporului român cu acelea ale conducătorului ales și urmat de el în întreaga politică internă și externă a României. Erou al Păcii, președintele țării a propus, în complexul proces internațional al dezarmării, o acțiune unilaterală chemîndu-i pe toți cetățenii, între care, — pentru prima dată în lume — și tinerii de 14—18 ani, să-și dea vîntul pentru reducerea de către România, încă în acest an, cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare, pentru dezarmare neîntîrziată, pentru colaborare și înțelegere cu toate popoarele lumii. Acesta este drumul realist și victorios spre salvarea păcii. Și iată că duminică, 23 noiembrie 1986, poporul român s-a pronunțat ferm, cu o înaltă responsabilitate, pentru muncă, pentru creație, pentru Pace, — condiția primordială a vieții pe Pămînt! Participarea a fost unanimă, drept încredere nestrămutată în partid și secretarul său general, drept expresie a voinței poporului român de a amplifica marile realizări socialiste, de a contribui la asigurarea liniștii pe întreaga noastră planetă. Afirmativul DA, pornit din milioane de conștiințe și din milioane de inimi românești, a răsunit astfel întocmai ca un imn înălțător, ca o odă sublimă dăruite Păcii. Un vot unanim dat rațiunii umane, liniștii și bunicii conviețuirii a popoarelor — cel mai vibrant poem pornit spre lume de pe pămîntul nostru românesc.

Vasile Băran

Desene de Mihu Vulcănescu

Radu BOUREANU

Dilatări bolnave

Atitea gânduri sterpe se pierd în marea turmă flămînde în absurdul și incolorul fin abstracte-n nemateria timpului, în urmă, cum pe albastru urme de nori nu mai rămîn,

Pustiu-nchipuirii e nălucit de umbre un banc compact de neguri ne infășoară strins cînd sfîșiate-arată priveliștile sumbre și magic răsturnate de îngroziri, de plins,

Stupiditatea naște mitologii moderne rinjind printre ruine create-n leat obtuz un praf de amintire pe ce-a rămas se cerne și jolea stîrpei geme în golul din cobuz.

Să-i punem moț cocoșei Acropolea gingavă cînd totul se destramă din mituri, din valori să suie o lărgime de dilatări bolnavă pentru un pas și gestul care clădește-n nori ?

O Delphică lumină nu ne mai vine unde calul de fier strivește simbolul măslin în leatul XXI hulubul alb se-ascunde cînd cască pămînteștile boturi de rechin.

Oracolul din Delos stă mut, pustiu pe gânduri și lebedele, șapte nu îi mai dau ocol cu cîntecele moarte naufragiate scinduri se-ntorc ca să plutească pe anticul Pactol.

Din șapte corzi de liră apoliniană, smulse, săgeți moderne-n cuiburi demonice pînesc, sub sbor de negre lebezi cetatea moartă nu se strămută precum insuli homerice plutesc.

Ai soarta ca Latona de pămîntească formă și-n somn încolăcită de șarpele Python ? pentru copiii lumii și veșnicia lor mă impart în patru viaturi în moartea fără zvon.

Noian de gânduri sterpe pierdute-n marea turmă zac moarte în absurdul, în incolorul fin abstracte-n nemateria timpului - în urmă - cum pe albastru - urme de nori nu mai rămîn.

Muze-aripi-omizi

Incet se stinge aurul pe case ; și vor spăla senzația culorii, sau amintirea ei, ploi, în septembrie. A fost într-un amurg care uitase să mai topească aurul pe case sau ploi imagine, neacide, pe ziduri galben-cenușii, culoarea Pieridelor, lepidopterelor, diurne, fluturii palizi pe culturile de varză.

Aproape incolor par pieridele, stropite cenușiu și negru pe aripe, nu fluturînd pe flori, ci pe culturile de înfoiate căpățîni de varză ; și firav aripata și leguma se-alătură absurd cîteva clipe. Cum fetele din Pieros, altădată au vrut ca muzele Pieride să se-ntreacă, în legendar pămînt unde Orfeu cîntînd, făcea durerile să tacă. Stări asemănătoare-apar în lume în timpuri și în Timpul ce ne poartă, cînd dintre foi de varză, către artă ca palizi fluturi jînduind un nume bat gingave aripi peste culturi de varză. Pămîntul legendar cu false muze își pierde-ncet și sunet și culoare trece Orfeu cu sunet vag pe buze ; dezacordatul svon pe liră moare ; Unde e țara-n veacul ce uitase de cultul sfînt al muzelor Pieride ? Sub ploi imagine, neacide, în orb amurg egalitar, în care incet se stinge aurul pe case.

Desen de MIHU VULCĂNESCU

Chemare către Hermes

„Totul ar fi în dezlegare, ca în haosul anticului unde capete, miini și picioare pluteau libere prin văzduh sau peste ape”.

- Scrisori despre logica lui Hermes -
Constantin Noica

Aud adesea dansul muzelor în somn pe-acorduri apolinice pe lire din carapacea de țestoasă cu coarde din mațe de vită din miinile născocitorului Hermes ivită, acolo, în Tesalia, în Tesalia visului unde flautul lui sunete magic deșiră ; șerpîi baghetei lui magice încolăciți poate-s părinții celui din pomul cunoașterii ; aripile glesnelor lui le-au simțit fluturînd lingă temple poezii în clipele nașterii versului alb, versului negru, din matca visului, din matca neomeniei,

O Maia, maica acelui diversificat, dulce zeu, Maia, spune fiului tău să nu uite să vină din timp, din Olimp să ne scoată-n eterna lumină, el, numitul și Psykopompos al călătoriilor veșnice, al negustorilor, al jefuitorilor ! Leagănă-i leagănul gol, Maia că el a fugit după naștere către oriunde, ca oamenii către cunoaștere în haosul Haosului, în haosul Terrei prin judecare spre împlinire în disociere. Din spaima lumii de afară nu e dezlegare !

S-au văzut și adesea se văd capete lingă picioare, picioare alergînd fără gînd ; miini moi mingiînd, albe miini giuînd și veșnică încremenire după oarbă alergare.

Maia maică a neodihnitului, oare, cîndva vom putea să ne ducem cu pașii întoarcerii cum fratelui Phoibos Apollon, turmele, Hermes furîndu-le, făcu să le fie-mpotriva mersului urmele ?

Dacă rațiunea despărte, despică, n-ajunge la armonia ușor argintată de ungera Lunii nici cumpăna înțelepciunii, nici febrele ce nu le prînd să-i sublimeze, nebunii nepuțin să le-mpace, atunci cine să te împace pe tine cu tine ? Totul va fi cum spune-nțeleptul ; ca în haosul antic unde capete, miini și picioare, haotic pluti-vor în veci prin văzduh, sau peste ape spre dezbinarea destinului nostru gigantic.

Maia, spune fiului tău să nu uite să vină din timp, din Olimp să ne scoată-n eterna lumină !

Măștile Ensor

Noi le vedem în pinzele flamande mai obsesive însă în arta lui Ensor... halucinante măști înconjurînd acuzator „Masca unei bătrîne doamne” - cu ofilite glande ; surîsul e durere, privirea nu ascunde dementa răscolire a unui timp apus adăogita față e nor care ascunde ne-nlăturata moarte a unui timp supus.

Chipul pe care îl privesc, pe care-l știu amintitor de pinze din Renaștere născute sub penelul olimpien, Dumnezeesc, dacă e Dumnezeu zugravul ce le-a dat un chip să lumineze spre tirziu. În timp pustiu obrazul îl privesc din el mă-ntreabă ochii, ce-am aflat gîndind neîncetat către Cunoaștere ? Tăcerea, între noi, ar fi un semn ceresc sau pauza spre tălmăcirea lui ?

Obrazu-l văd, acum, ascuns de-o mască, sub mască știu imaginea creată cu proaspete vâpseli de altădată cînd din penel olimpien părea să nască ; Cine-a pus masca ? Poate că tu singură la începutul balului din viață ? Necunoscutul meșter cînd te-a scris turnă și-un strop de apă vie dintr-o lingură ca să te scoată din eterna ceață să mi te dea imagine din vis... Acum văd masca și ascuns e chipul, ascuns, încremenit, însă clepsidra măsoară oarbă timpul ce urzește prefacerea obrazului pe mască lăsînd fără zgîrcenie nisipul să scrie dire cenușii de vîrste pe un obraz de stirpe omenească.

Gîndind neîncetat către Cunoaștere eu am rămas sub pleoape cu chipul care-l știu amintitor de pinze din Renaștere, obraz să lumineze spre tirziu.

Geam știrbit

Geamul știrbit, în unghi, naște o stea ca o scîlpire-n suprafețe a unui diamant ; privesc prin fereastra înaltă, cu opt ochiuri, în ochiul de sus, în dreapta, în diamantul stea ce insolită prevestire simbol ar putea să ne trimită raza venită din neant oprită-n cioplitura ochiului de geam ? Poate nici una, poate o neînțeleasă veste pe care nu o așteptam dinspre tărîmul celălalt. Un alt tărîm ? O poartă către imposibil, fără cheie rămîne-nchisă, de prisos la zidul în ruină, fără fereastra cu un geam cioplit în care să scinteie absurd, o stea pe care aș gîndi-o : Astartee ! ca lubrica cruda zeiță generînd hecatombe de prunci, de vieți. Sdrobite în războaie spre limitele-nchipuite ale vieții în Univers în ecosferă cine ne aude ? Rămîne vesnic spațiul dîncolo de zid ; poate-i pustiu sau nălucit de spaimete în mers neînțelese, nenumite poate-i doar necuprînsul spațiu translucid pe care-l umplu-adesea cu fantasmе febrele marilor nebuni, cînd sună ceasul să se-mplinească jocul orb din basme și-l bănuiesc și-l văd prin spațiul translucid nebunii profetizînd să se-mplinească ce e slut în basme dacă nu-i gest să le oprească gestul, pasul neauzit, turbat, dar cu ecou în lume cum este azi, cum a mai fost și altădată adăogînd morminte și ruini sub apa lunii.

4 pași

Patru pași, patru pași să mai fac : cînd voi ajunge la țîntă pluti-voi în vag. lată-l pe marele 0, e suplu în frac și lingă el cifra 1 mimează în mag. Ce simulacru de cifre care nu mă însumă ! 1 și 0, între ele, liant dispărut cu aritmetica anilor pierdută în glumă : între 1 și 0 anii vii au trecut (s-au pierdut) !

Acum, de mai fac patru pași e zadarnic, coii mei albi, dopați, au trecut de potou ; 1 ca stîlpul de sare al Sarei ; 0, slugarnic fuge rotund, spre neantul ce-l cheamă, gol fără ecou.

Umorul epistolar al lui Alexandru Odobescu

NU ȘTIU dacă există, în bogata bibliografie odobesciană, un studiu anume consacrat umorului aceleia ce s'fichiuse atât excesele latinștilor contemporani, cit și pretențiile la savanțic ale cite unui amator de arheologie. În pagini închinat lui Al. Odobescu de Tudor Vianu, din capul locului citim: „...în momentele cele mai bune, nu-i lipseau umorul și sfătoșia”¹⁾. Să reținem sintagma: „...în momentele cele mai bune...”.

Mai departe însă, Tudor Vianu trece peste ceea ce i-ar fi putut sugera lectura integrală a operei, analizată strict stilistic.

În excelentele pagini semnate M. T., Mircea Tomuș notează că „...apele înșelătoare ale umorului, ironiei și autoironiei...”, când „umorul epicureu al lui O...”²⁾.

Esentialul, credem, a fost spus, dar rămâne a fi ilustrat prin exemple. Din păcate, volumul XI din *Opere*, de care ne-am ocupat în ultimele două articole, a prins doi ani din cei mai grei ai tribulațiilor lui Odobescu, hărțuit de creditori: din străinătate și din țară, precum și de propriii săi conșingeni, fratele, colonelul, și sora, baroneasa, ca într-un vis urit, din care, abia la sfârșitul acestui scurt periplu, dă seama Titu Maiorescu, a început să se vină în fire și să se scuture de grăile chinătoare. În aceste luni, grele de apăsare unei fatalități, cum credea el, al antice ananke a elisirilor, Odobescu nu are dispoziție de glumă sau de cea ce am numi umor gratuit, ci se zburlește adesea, cultivând sarcasmul, invectiva, trăsătura caricaturală, observația mizantropică. Astfel, înainte de a bănuși măcar cine-i va întinde colacul de salvare, scrie despre Maiorescu și ai săi cu un ochi înrăit: „...această cădere a d-soarei Maiorescu”³⁾, despărțirea tatălui ei de mamă-sa⁴⁾, care a plecat cu tinăra la Berlin⁵⁾, în timp ce Maiorescu⁶⁾ se va căsători, zice-se,

...închipuiți-vă cu cine? cea din urmă dintre fiicele Cassiei Rosetti, această oribilă prăjină neagră, urită și ascuțită ca o veche lamă tocită de cuțit”.

Intr-adevăr, Maiorescu va lua de soție pe Anna, fiica lui Radu Rosetti și a Cassiei, n. Brăiloiu, și sora lui Dimitrie R. Rosetti, publicistul care-și adăugase numelui cuvântul **Max**, gustat cronicar bucorăștean și mai tirziu autorul și azi consultabil al cărții *Dicționarul contemporanilor din România* (1800—1893), Edițiunea I-A, București, 1898.

Rea dispoziție față de viitorul său binefăcător se etalează și în scrisoarea 1286, din 5/17 septembrie 1887, ca și precedenta, către soția și fiica lui, epistolă precum toate celelalte, în limba franceză. Tălmăcim, deci: „Am spus ieri Jeannei că Maiorescu plecase în acel moment să se căsătorească la Curtea de Argeș. Aceasta face foarte proastă impresie peste tot. Ce nenorocire în această familie. Ieri mai vorbeam despre aceasta cu Sion⁷⁾ care servise de tată (assis)⁸⁾ lui Maiorescu, când foarte tinăr se întoarse de la Berlin cu prima sa soție cu care nu s-a însurat decit aci, când ea era deja gravidă, despre această biată domnișoară care astăzi se găsește, zice-se, într-o poziție analogă, dar fără un logodnic la mână, de vreme ce acest smecher de pianist mai hălăduiește aici. Ce nenorociri în toate astea. Dumnezeuule mare! ferește-ne de nenorociri atât de respingătoare!”.

Nu știm nici dacă cele de mai sus corespund cu totul realității, dar ele circulau în „lumea cea bună”, trecind din gurile în altele mai mult sau mai puțin compătimitoare.

BIRFELE, „les potins”, nu lipsese din raportul zilnic al lui Odobescu, dar cele de mai sus, ca și celelalte, sînt marginale umorului de periferie. Din familia lui I.C. Brătianu, înainte de neînțelegerea dintre ei, este privită cu aceeași ochi răi una din surorile lui, Sabina, mai tirziu Cantacuzino: „...tipul ascuțit și oarecum ipoicrit al Sabiniei și al altora din numeroasa familie”⁹⁾.

Cuvîntul e revelator pentru proasta dispoziție a lui Odobescu față de familia, la origine, modestă, de boiernași argesenți, a Vizirului, odată numit, iperbolice sau din eroare „Marele Sultan”.

Cînd nu trece direct la invectivă, Odobescu uzează de epitetul ironic, fie la adresa lui Sturdza și Brătianu, fie la a altora mai neînsemnați. Primul este astfel calificat „frumosul”, deși era scund și urios dacă nu și urit. Alădată însă e numit „acest nebul furios”, „acest nebul turbat” și acest „energumen” (scris. 1319). Ion C. Brătianu și soția sa sînt numiți ironic, cu majuscule, „Marele Bărbat” și „Marea Femeie” (scris. 1232). Nici Hadeu nu e cruțat; dejunase la dînsul, pare-se, la Arhivele Statului, de la Radu-Vodă, într-o ambianță sărăcăcioasă, „...în care se văd dezordinea și necurătenția cele mai hidoase” (scris. 1129). E numit într-un loc „personaj murdar” (scris. 1138), dar la moartea fiicei acestuia, Iulia, îi trimite o frumoasă scrisoare de condoleanțe, cu acest final de circumstanță:

⁷⁾ G. Sion, poetul și memorialistul.
⁸⁾ Cuvînt indescifrabil. Asistent?
⁹⁾ În text cu majuscule, **Smalah**, din arabă, totalitatea familiei, a slujitorilor și a gospodăriei unei căpetenii (aceeași scrisoare, 1138).

Trapez

(CXCVIII)

870. Ce nopți puteau fi acelea, de totală beție a firii, cînd mă întorceam de pe cîmp leoarcă de cîntecul greierilor.

871. Cineva din mine, zăvorât în adînc cu sapte lacăte, n-are nici o stimă pentru cel ce m-am manifestat în mod public.

872. Ce ar fi spus prințul Danemarcei dacă, întrebat ce citește, cineva care ar fi citit „Hamlet” i-ar fi răspuns: — Vorbe, vorbe, vorbe.

873. — Ce furtună o fi afară, că de atîția ani nu se mai termină tunetele astea... se mirau morții din cimitirul de lingă aeroport.

874. Exista o întreagă literatură — cam romanticoasă — a trenurilor, a gărilor, a despărțirilor, a batistelor fluturate... Aeroporturile au generat mai mult filme cu gangsteri și traficanți de droguri.

875. Ei vorbesc despre cultură, dar au mni puține relații cu ea decit au vinzătorii de pește cu visele hipocampilor.

876. — Ai început și tu să te uiți după fusc... Din toate aluziile de acest fel, parcă asta era cea mai tulburătoare.

877. Frumos ca un zeu,
Puternic ca un taur.
Inteligent ca... Ca? Ca un țîntar?

Geo Bogza

„Cu o adînc compătimitoare strîngere de inimă sînt al d-ta(te) cordial devotat” (scris. 1476).

Își recunoaște, de altfel, momentele de rea dispoziție, cînească (une humeur de dogue, scris. 1201), avertizînd-o însă pe Sașa în acel caz: „De aceea nu te lăsa prea impresionată de ieremiadcele mele...”.

Drăcuilele lui, frecvente în limba franceză, recurg la o expresie familiară, în ea însăși, fonematic vorbind, umoristică: „Enfin que ie diable les **patafiole**”.

Cînd însă antonimul Diavolului, Dumnezeu, e invocat în aceeași urare, sensul este acela al binecuvîntării.

Umorul lui Odobescu, uneori savant, derutează, ca atunci cînd, vorbind de plecarea lui Sturdza, furtiv, în Dobrogea, adaugă: „E întocmai ca Malbrouk” (scris. 1151). Aluzia se referă la cîntecul popular francez despre plecarea la război a viteazului duce englez John Churchill, duce de Marlborough, privit însă derizoriu.

Recurgînd la umorul popular e menționabilă în scrisoarea 1162, cînd îi dă sfaturi soției sale să nu mai slăbească: „Îmi spui în ultima ta scrisoare că slăbești. Sînt oare efectele grijilor sau ale lipsurilor? În orice caz, sper că cu această reducere a volumului tău și a persoanei tale, nu vei ajunge să găurești cu oasele tale saltelele și perinile, fie ele chiar de piele. Este un termen de comparație pe care l-am auzit deunăzi aplicat unei persoane, excesiv de slabă și despre care se spunea: **găurește salteaua cînd se culcă pe dînsa**”¹⁰⁾.

PROZATORUL iubitor de cadente ritmice, muzicale, nu agreea, ca și mulți din contemporani, muzica lui Richard Wagner, nemelodică și, pentru acestia, asurzitoare. Vizitînd la Pitești mai mulți prieteni politici și votanți, cu ocazia candidaturii lui la Senat, în 1888, și trebuînd să asculte toate cancanurile și „vitejiile” politice ale acelor **vrednici oameni**” (ați sesizat desigur dubla

¹⁰⁾Cuvintele subliniate, în românește (scris. 1162).

dulce ironie), încheia astfel: „Este amuzant prin exces de plicticos. S-ar spune muzică de Wagner” (scris. 1547).

Un anumit umor, intraductibil, este desigur legat de nenumăratele expresii familiare sau populare, de care se folosește Odobescu în scrisorile lui către Sașa. Astfel, nu-i făcea plăcere lui Odobescu să se întîlnească la Paris cu tot felul de compatrioți. Fețele unora îi erau antipatice. Le numea „binettes” (mutre). Pe românește, născocea cite un cuvînt de structură burlescă, sau, pur și simplu, o prinsese de la alții. Cutare prieten al lui „S-a încurcat cu o **persifoană** de la teatr...”¹¹⁾.

Un umor, de astă dată involuntar, străbate din cumulul superlativelor absolute, din finalul unei scrisori către detestatul său ministru, cu asigurarea că i-ar rămîne „...stimatul meu domn și coleg, **prea foarte multumitor**” (scris. 1174, în limba română).

Lui Odobescu, spuneam, îi plăcea să poreclească, și nu numai ființe omenești, ci și obiecte. La început, cupola mare a Ate-neului, în curs de clădire din inițiativă particulară, e numită de el **Bășica lui Esarcu**, după **bășica lui Caragea** (un balon!). Recunoștea însă că proiectul e grandios, precizînd eronat că nu va fi niciodată înfăptuit și mai ales decorat.

La București era vizitat zilnic de G. Ionescu-Gion, viitorul istoric al Capitalei, ba chiar „cronică ambulată”. Contaminantă cronică, alimentînd prea adesea dispoziția neagră a celui ce se vedea sub semnul fatalității și-și pierduse umorul tonic din **Pseudokinegetikos** și din **Citeva ore la Snagov**.

Șerban Cioculescu

¹¹⁾ Toată propoziția în românește.

Revista revistelor

„Ateneu”

● NUMĂRUL pe octombrie al „Ateneului” se deschide cu un interviu acordat de Constanța Bărboi, director adjunct în Ministerul Educației și Învățămîntului și personalitate cunoscută în materie de organizare a predării literaturii și limbii române în învățămîntul liceal, editare de manuale și crestomatii etc. Interviul este — în chip firesc — consacrat limbii și literaturii române ca disciplină școlară fundamentală. Un eseu despre **Personalitate și critică literară** publică Ștefan Aug. Doinaș, pledoarie în favoarea privirii decomplexate, novatoare: „Esența spiritului critic este aceea de a fi în continuă mișcare, de a se hrăni din insatisfacție, de a refuza orice opinie sclerozată, chiar dacă aceasta este un rezultat al propriului său demers”. Dana Dumitriu oferă însemnări despre scrierea **Prințului Ghica (De ce am scris un roman istoric)**. Cronicile numărului se opresc la cărți de Valeriu Răpeanu (semnează Calistrat Costin), D. R. Popescu (Cristian Livescu), Dumitru Popescu (Vlad Sorianu). Despre romanele lui B. Elvin se publică un cuprînzător profil (de S. Bărbulescu). Un nou fragment din romanul **Sala de așteptare** publică Bedros Horasangian, alături de o „tabletă de scriitor” a lui Dinu Flămînd

(În pas cu moda). Solomon Marcus continuă o serie de articole în care efectuează surprizătoare investigații din unghi semiotic și epistemologic modern asupra tipologiilor discursului istoric (acum despre Xenopol: **Istoria ca text**). Rubrica de „Subiecte teatrale” a lui George Genoiu se ocupă de structurile familiale din perspectivă dramaturgică (**Familia — ca problematică și regăsiere**), în timp ce Magda Cărneai comentează creația lui Ion Sălișteanu pornind de la recenta retrospectivă de la Sala Dalles. În paginile de „Meridiane literar-artistice” se remarcă disocierile lui Nicolae Manolescu asupra structurilor metaforei (cu pornire de la studiul cunoscut al lui Jean Cohen). În sfîrșit, numărul „Ateneului” se încheie cu un eseu semnat Gheorghe Simon despre Marin Preda (**Recuperarea umanului**).

„Amfiteatru”

● În numărul pe octombrie al „Amfiteatrului”, la Cronică literară, Cristian Moraru se ocupă de cartea lui Eugen Simion, **Timpul trăirii, timpul mărturisirii**, Sever Avram de **Ave Eva** a lui Dan Laurențiu, iar Adriana Bontea de romanul lui Paul Gheorgescu, **Natura lucrurilor**. Cel dintîi face aprecieri de franchetă aces-teia: „**Timpul trăirii, timpul mărturisirii** este, pentru mine cel puțin, cartea poate cea mai frumoasă scrisă de un «critic român de azi»”. Alte articole se ocupă de **Critica și modelul** a Valentinei Marin

Curticeanu (semnează Dan-Silviu Boerescu) și de **Oglinda salvată** a lui Virgil Duță (semnează Traian Ungureanu). Ion Bogdan Lefter îi schitează un „profil de critic” lui Al. Cistelean (Către o panoramă a poeziei actuale). Grupaie de versuri publică tinerii Marcel Barbu, George Cucu, Ion Liviu. Într-un eseu despre... eseu **Creație și analiză** al lui Ibrăileanu (**Ibrăileanu și genul „complet”**). Simona Popescu analizează mecanisme prin care teoria despre roman ajunge să organizeze discursul critic într-un chip românesc. Dan Pavel scrie despre volumul de însemnări eseistice **Lumea literaturii** de Ion Cristoiu, văzut ca jurnalul unui „scriitor în formare ce-si propune practicarea lecturii ca exercițiu literar”. Un text deosebit de incitant oferă Alin Teodorescu, care urmărește evoluția ideii de utopie (**Rătiunea utopică**). Horia Girbea încearcă să alcătuiască un profil al poeziei lui Mircea Cărtărescu („**Poetul, ca și soldatul...**”). În pagina de literatură universală, Romulus Bucur semnează un eseu despre proza clasicului chinez Pu Songling și o traducere exemplificatoare (după intermediar englezesc), iar Ramona Fotiade glosează pe marginea recenteii eulegerii tipărite de Editura Univers din studiile lui Cesare Segre. Ca de obicei, revista e substanțială și — mai rareori remarcată — bine redactată și paginată. Menținerea titlurilor de rubrici (de pildă **Sperante, O nouă geografie a criticii literare, Cartograme, Amfiteatrul ideilor, Cartea de debut și Convorbiri colegiale, Cavalcada poetică**) creează o plăcută impresie de seriozitate și continuitate.

„Cinema”

● Prea puțin comentată, există — totuși — o veritabilă tradiție a apropiierii oamenilor de litere române de lumea cinematografului. În ultimii ani au fost — astfel — readuse în discuție articolele despre film scrise de Tudor Vianu, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu. Mai aproape de noi, de la D. I. Suchianu și pînă la Ovid S. Crohmălniceanu, Al. Paleologu, Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu sau Laurențiu Ulici, se poate urmări o serioasă filieră a „eseisticii cinematografice” a scriitorilor. Numerele recente ale revistei „Cinema” slujesc ca probă de vitalitate actuală a respectivei „filiiere”. În ordinea în care apar în pagină, numărul pe octombrie cuprinde colaborări de Valentin Silvestru (un profil de actor — Mihai Mihail), Dumitru Solomon (schită dialogată pe teme cinematografice), Nicolae Cristache și George Șovu (însemnări de scenariști), Ion Bogdan Lefter (în pagina consacrată Cinematecii), Radu Cosășu (vechiul semnatar al substanțialei rubrici **Filmul, document al epocii — Documentul, sursă a filmului**), Bedros Horasangian (note despre lumea westernului) și Ovid S. Crohmălniceanu (articol și serios, și ironic despre lung-metrajele de animație).

R. V.

Prețuirea operei Părintelui meu, Liviu Rebreanu

SE IMPLINESC, la 27 noiembrie, 101 ani de la nașterea Părintelui meu sub semnul permanenței spirituale a operei rebreniene. Marile transformări revoluționare ale zilelor noastre au integrat și pus în maximă valoare această operă ce-și află acum deplina ei prețuire. Cel care a înzestrat literatura noastră cu romane ca **Ion**, **Pădurea spinzuraților**, **Răscoala**, **Adam și Eva**, **Ciuleandra și Gorila**, cu nuvele și piese de teatru intrate în patrimoniul de bază al culturii românești, nu a încetat o clipă de a fi o prezență de prim rang, un nume iubit de milioane de cititori care smulg din librării cărțile sale, în noi și noi ediții.

Promotor reprezentativ în cadrul literaturii interbelice, cititor al romanului nostru modern, era firesc ca Liviu Rebreanu să fie, totodată, unul dintre scriitorii români cei mai cunoscuți în străinătate; aceasta, prin mijlocirea numeroaselor tălmăciri din opera sa, într-un număr impresionant de țări, dintre care nu puține situate pe alte continente.

De aceea a fost normal ca numele Părintelui meu să figureze pe agenda comemorărilor culturale stabilite de UNESCO, pe anul 1985. Momentul a reprezentat incununaarea unei largi recunoașterii și semnului pregătirilor pentru desfășurarea sărbătorii Centenarului.

Cele mai însemnate foruri de cultură din țara noastră: Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Academia Republicii Socialiste România, Uniunea Scriitorilor din R.S.R., Ministerul Educației și Învățământului, Radio-Televiziunea Română, edituri și alte instituții și-au conjugat eforturile pentru a da sărbătorii Centenarului rebrenian unitatea și strălucirea necesară, pe plan central și local, ca și peste hotare.

Manifestări omagiale de anvergură au dat expresie elocventă înaltei prețuiri a poporului nostru, a Partidului Comunist Român, față de valorile perene ale culturii naționale, față de clasicul Rebreanu și opera sa, purtătoare de nobile idealuri patriotice și idei democratice.

Fapt de reținut, întreaga sa operă s-a reeditat în tiraje de masă, în peste un milion de exemplare; romanele au apărut, de asemenea, într-o superbă ediție bibliofilă, în condiții grafice excepționale.

Tot în această perioadă, o serie de critici și istorici literari au omagiat pe ilustrul sărbătorit, omagii concretizate în șase cărți: **Mircea Zăciu — Liviu Rebreanu după un veac**; **Stancu Ilin — Rebreanu în atelierul de creație**; **Nae Antonescu — Reviste literare conduse de Liviu Rebreanu**; **Ion Popescu Sireteanu — Amintiri despre Rebreanu**; **Niculae Gheran — Tinărul Rebreanu**, primul volum dintr-o amplă monografie dedicată marelui scriitor; **Adrian Dinu Rachieru — Pe urmele lui Liviu Rebreanu**.

Scriitori, gazetari, profesori, critici și istorici literari au publicat în presa din țară peste 220 de articole omagiale. Multe periodice i-au dedicat scriitorului cite un număr întreg de revistă: **România literară**, **Luceafărul**, **Cronica**, **Convorbiri literare**, **Viata Românească**, **Tribuna României**, **Manuscriptum**, **Revista noastră**.

Radio-Televiziunea și Studioul cinematografic „Al. Sahia” au realizat cite un film documentar „Liviu Rebreanu”. Sculptori de diferite concepții i-au fixat chipul în bronz, în ipsos sau ceramică. Astfel, Constantin Popovici semnează un excepțional bust în bronz, Ion Deac, unul în ceramică, iar Vasile Mureșan un bust în ghips. Muzeu și bibliotecă s-au întrecut organizând expoziții omagiale, prezentând manuscrise, ediții antume și

postume, fotografii și multe alte documente.

Poșta a emis un timbru cu figura marelui scriitor, inclusiv o ștampilă cu inscripția: „100 de ani de la nașterea lui Liviu Rebreanu, 1885—1985”.

În întreaga țară au avut loc adunări festive, sesiuni de comunicări și simpozioane, la care au luat cuvântul peste 400 de vorbitori. De asemenea, radioul și televiziunea au dedicat marelui romancier zeci de emisiuni.

Ca un suprem omagiu, la 27 noiembrie 1985, zi în care s-au împlinit 100 de ani de la nașterea genialului creator, Uniunea Scriitorilor din R.S. România a depus coroane de flori la mormintul său de la Belu, la bustul și placa comemorativă din comuna Tirligiua, la bustul din Maieru și la așezământul memorial din comuna Liviu Rebreanu, județul Bistrița-Năsăud.

Pentru ca generațiile viitoare să cunoască amploarea manifestărilor consa-

crate centenarului nașterii Părintelui meu, manifestări fără precedent în țara noastră, am considerat util să adun toate informațiile privind evenimentul. Ele devin pentru viitorii cercetători referințe complete, documente literare, grupate în:

- articole din ziare și reviste;
- patru volume;
- corespondență;
- afișe, programe, pliante;
- album de fotografii.

La acestea se adaugă informații și constatări culese personal de la manifestările la care am participat.

Anii care vin, deceniile ce vor urma, își vor aduce mai departe contribuția la răspindirea și interpretarea operei rebreniene, întocmai cum și aceasta va continua să strălucească, far luminos și înalt, asupra literaturii românești, tot mai cunoscută și mai apreciată pretutindeni în lume.

Puia-Florica Rebreanu

Ediții

„Literatură populară”

hail Dragomirescu, un erudit de care, pe acea vreme, s-a vorbit foarte mult. Codin a debutat în 1896, în **Convorbiri literare**, cu o piesă lirică de folclor de el culeasă. În același an publica prima sa culegere (**Din Muscel, Cîntece populare**), călduros recomandată de Coșbuc. E un început de carieră notorie, culegătorul continuând să-și vadă de treabă inspirat și stăruitor. Zona de investigație predilectă era Muscelul. Dar o prelungea în județele vecine (Dimbovița, Argeș) sau mai departe, ajungând pînă în Dobrogea și Ardeal. Fusese un admirator entuziast al lui Spiru Haret, marele îndrumător al școlii românești din acea vreme, și, ascultând de îndemnul ministrului, a publicat în 1904, **Monografia comunei Priboieni**, unde funcționa ca dascăl. A fost, atunci, o foarte bună inițiativă de monografiere sociologică a lumii rurale pentru mai buna cunoaștere a stării sociale, culturale și economice a satului românesc. Cei mai distinși învățători au dat curs acestei inițiative, elaborându-și monografiile după un chestionar destul de bun. Sigur că reprezentativă a rămas monografia lui Gidei despre comuna Bragadiru. Dar și aceea a lui Rădulescu-Codin a fost izbutită, fiind și azi citată în literatura de specialitate. Am amintit de această lucrare a lui Rădulescu-Codin deopotrivă pentru că nici nu a fost o preocupare pasageră așa și pentru că apoi a ținut să folosească metodologia, întregită, într-o altă monografie, de astă dată cu profilul precumpănit etnografic. Va fi lucrarea din 1922, **Muscelul nostru** (de fapt despre comuna Corbi). Cum se vede, Rădulescu-Codin se demonstrează a fi fost un folclorist învățat, cu o înțelegere adîncă despre domeniul său predilect de preocupări, pe care știa să-l integreze în ansamblul socio-cultural din care făcea parte. Ba a trecut, cu succes, și în teritoriul comentariului teoretic despre rosturile folclorului și folcloristicii. O dovedește, elocvent, volumul din 1906, **Comorile poporului**, cu interesante opinii despre relația dintre creația anonimă și cea neanonymă devenită populară. Spre deosebire, de pildă, de G. Dem. Teodorescu (care a cules foarte puține basme — douăsprezece cu totul), nu s-a ocupat numai de lirica populară. De-a lungul anilor, a cules și a publicat și proză, cu deosebire legende. Acestea au constituit obiectul a citorva volume despre care continuă să se discute. Fără să-și țină să respecte autenticitatea pieselor culese. Dar nu înregistra stenografic ci, are dreptate Iordan Dateu (în medalionul despre Rădulescu-Codin din **Dicționarul folcloristilor**), a utilizat metodologia lui Ispirescu, repovestind ceea ce a auzit și a notat în manieră populară. Greu de disociat aici — am adăuga — creația proprie de transcriere. Pentru că orice repovestire, chiar într-o manieră

anume, e și un act creator. Și, totuși, harul folcloristului care, desi, iată, nu a fost numai un impersonal înregistrator, a știut să păstreze autenticitatea nestirbită a prozelor adunate de el. Metoda sa de lucru o aflăm în această francă mărturisire: „O bună parte din ele sînt scrise vorbă cu vorbă, așa cum le-am auzit din gura povestitorilor, și la foarte puține povești n-am putut da pe lângă fondul — care e nealterat — forma așa cum am auzit-o: am căutat să le scriu totuși în felul în care le spun povestitorii”.

DAR capodopera strădaniei sale de culegător al folclorului este volumul incredințat în 1913 **Academiei Române**. A lucrat la întocmirea lui timp de șaptesprezece ani, pînă a ajuns la concluzia că e temeinic și cuprinzător. Avea un extraordinar de mare număr de texte, variate ca modalitate. Se găseau aici cîntece bătrînești împărțite în secțiuni tematice (istorice, „superstițioase” și solare, haiducești, domestice), doine și alte cîntece, clasificate și ele în „de dragoste” (cele mai multe), voincești, jale, mustrare și blesteme, de cătănie, satirice, „la nunți”. apoi colinde, descîntece. Un capitol aparte era consacrat muzicii, unde, ajutat de o specială listă, a notat 50 de melodii (el le-a numit „arii populare”), salvînd de la dispariție elemente autentice ale melosului popular. A urmat, ce-i drept, în metodologia ordonării materialului liric, sistemul lui G. Dem. Teodorescu. Dar a îmbunătățit-o pentru că a evitat segmentarea versului popular și străduindu-se, cum s-a văzut, să tipologiceze cîntecele bătrînești și descîntecele, semnalînd și variante din diferite zone folclorice. În sfîrșit, colecția sa a fost înzestrată cu aparat critic, menționînd, de fiecare dată, scrupulos, sursa (numele informatorului, localitatea), indicînd și locul unde se află variante ale aceluiași piese. A știut, cu ochi sigur și auz fin, să-și găsească informatorii cei mai autentici (nu i-a ocolit pe vestiiți lăutari musceleni), apelînd cu deosebire la bătrîni cu memorie care păstrasera, bine conservate, vechile cîntece, inclusiv baladele, ale înaintașilor. Și cum a pus accent și pe surprinderea pronunției locale, culegerea lui Rădulescu-Codin se constituie și în instrument de lucru pentru studiile sintactice și lexicografice. E, în toate ale ei alcătuit, o colecție remarcabilă, unică în felul ei, bogată în resurse și înțelesuri, atestînd valoarea excepțională a liricii populare românești. Mă limitez, de aceea, să citez din cele două variante ale celebrei balade **Manole**, un fragment tulburător din cea dintîi: „Manole, Manole, / Mestere Manole, / Degeaba zidești / Că nu isprăvești, /

C-aici ce-a croit / Nici n-a isprăvit, / C-aici e loc sfînt! / Că să isprăvești / Și să izbindești, / Tu să mi te scoli / Joi de dimineată / Pe rouă, pe ceață / Și voi așteptați: / Care-o veni-nții / Cu bucate calde... / Să-i faci căpătii: / În brațe s-o luați / În zid s-o aruncați! / Siliți de zidit / De vreți să trăiți, / Și-apoi izbinduți, / Că s-auz-mpărăția / Că s-a fîrșit minăstrea.”

Această ediție critică de folclor e alcătuită de Ioan Șerb și Florica Șerb, cu aportul sigur precumpănit al celui dintîi, Ioan Șerb, poet și un eminent folclorist, s-a remarcat de cîteva decenii prin inițiativele sale în editarea folclorului. În 1962 a editat (împreună cu D. Ceseșanu) o remarcabilă antologie, **Folclor din Țara Zarandului**, apoi, în 1968, o **Antologie a basmului cult**, în 1974, o antologie de folclor fantastic, **Povestile lui Făt Frumos**. Și n-am cîlat decît cîteva din aceste ediții. Totodată, s-a îngrijit de publicarea, în ediții critice, a operei folcloristului și etnografului Romulus Vuia și a marelui cărturar Ovid Densusianu. Era, de așteptat, din partea sa, să se îndrepte și spre o ediție critică din opera unui folclorist de seamă. Așa s-a născut — mai demult — ideea editării critice din opera lui C. Rădulescu-Codin, care, în sfîrșit, devine acum realitate. Ediția, guvernată de bun profesionalism, e foarte bună. Textul e impecabil reproduș după originalul aflat în arhiva amintită. Editorii au procedat bine păstrînd ordonarea materialului așa cum l-a închipuit Codin, deși criteriile de clasificare astăzi s-au modernizat. Nu e vorba numai de datoria morală de a respecta voința autorului ci și de surprinderea, conservată, a unui stadiu din istoria folcloristicii noastre. Utile și în general bune sînt notele și comentariile de la sfîrșitul ediției, unde se reconstituie și întregul dosar al acestei nedreptățite culegeri, cu strădaniile, eșuate, ale culegătorului de a o vedea publicată în colecția Academiei „Din viața poporului român”. Semnificative sînt și extrasele din aprecierile exegeților despre opera lui Rădulescu-Codin. Iar bibliografia integrală a operei folcloristului e mai mult decît necesară în structura unei ediții critice. Studiul introductiv al prof. Dan Simonescu reia, ușor remaniat, vechiul său studiu din 1956 despre opera ilustrului folclorist. Sigur că studiul e informat și cuprinzător. Dar sechelele epocii, dincolo de descriptivismul structural al acestui studiu, se fac din plin simțite.

Să sperăm că celelalte două volume, anunțate, din opera lui Codin, vor apărea într-un ritm mulțumitor și nu se vor interpune, ca în cazul ediției Romulus Vuia, spații de ani mulți între un volum și altul.

Z. Ornea

ISTORIA literaturii, a culturii în general, cunoaște destule nedreptăți. Cele mai multe privesc ne-recunoașterea valorii unor opere pe care posteritatea le va valida apoi, răzbindu-i pe creatori. Dar sînt altele poate că și mai dureroase. Acelea cînd opere importante nu au putut apărea la vreme, în timpul vieții celui ce le-a zămislit. Acestea din urmă sînt, ce-i drept, mai puține. Dar, din nefericire, sînt. Nu le vom înșira aici tristul pomelnic. Ne mulțumim să le identificăm strimba existență în cazul folcloristului C. Rădulescu-Codin, de a cărui operă ne ocupăm aici datorită apariției primului volum dintr-o ediție monumentală. Rădulescu-Codin este o personalitate de referință în istoria disciplinei, asemănătoare, ca valoare, cu G. Dem. Teodorescu, I. Pop Reteganu, S. Fl. Marian, Andrei Birseanu, toți culegători cu bună sistemă a literaturii populare, restituiri cărora și-au consacrat viața întreagă. Numai că Rădulescu-Codin a avut norocul celorlalți amintiți, deoarece principala sa culegere nu apare decît acum, la peste șapte decenii de la depunerea ei spre publicare. Era citită de specialiști la Arhiva Institutului de etnologie și dialectologie unde e conservată, se integrau piese din sumarul ei în diferite antologii, erudiții o citau în studii și cărți. Dar ansamblul continua să-și aștepte prea răbdător editorul. Ioan și Florica Șerb au reparat, cu o întîrziere totuși aproape vinovată, această nedreptate, editînd, în sfîrșit, vestita sa culegere.*

Rădulescu-Codin (născut în 1875) a fost învățător în județul Muscel, ajuns, în 1914, la demnitatea de revizor școlar, funcție pe care a ocupat-o pînă în 1926, cînd a decedat la numai 51 de ani. Fusese un învățător cultivat și cu talenți aplecare spre folclor și folcloristică. Formația culturală și îndrumarea le-a datorat unui excepțional profesor, Gh. Șapcaliu, cel mai bun prieten al lui Mi-

* C. Rădulescu-Codin, **Literatură populară**, I, Cîntece și descîntece ale poporului. Cu 50 arii populare. Ediție critică de Ioan Șerb și Florica Șerb. Studiu introductiv de Dan Simonescu. Ed. Minerva, 1986.

Tineri poeți

PROVENIT din grupul de la „Echinox”, Nicolae Băciut este în **Muzeul de iarnă** un poet interesant, îndeosebi prin finețea scriiturii, elegantă, concisă și cultivată. Se poate cita aproape orice: „Nici un lucru nu-ți mai atinge sentimentele, / nici măcar acest poem fosnitor nu-ți mai rinjește; / îți arunci totul în stradă: / melancolia, trufia, / tristetea de a privi toamna / prin firul de iarbă. // Îți pui frumuseții coarne, / îi ridici o statuie, / îi cauți o mască pe măsură — / Și-apoi întorci cuvintele în gură”. Cam tot ce se cuprinde în primele două cicluri din volum reprezintă o variație pe tema **poeticului**, oarecum ca la Bogdan Ghiu, în manieră textualistă, deci, însă fără a se abuza de acest spațiu cu două tăisuri care e textul: „Aici sînt toate poemele / cu care te-aș fi putut îmbrățișa — / fiecare cuvînt în fata oglinzii. // Poemele bat ca într-o ușă / în pieptul meu, / intră — / ele știu totul / despre trup, / sin- / gu- / ră- / ta- / te. // Miine voi scrie un poem care ne va vinde”. Sau: „Dar unde e poemul, poemul? / Întreaga noapte a trecut prin mine / ca un fir incendiat. / As fi vrut să-l povestesc, să-i arăt și lui / realitatea / stînd în colțul străzii ca o statuie. // Întreaga noapte / poemul și-a limpezit ochii; / Si n-a mai venit”.

Remarcabilă este ingeniozitatea metaforică. Unele versuri se decupează de la sine și cad din poem ca niște mere prea coapte: „Orasul doarme cu capul pe un vers”, „că odată, odată ca niciodată / în poemul tău ca-ntr-un baston / se va sprijini un orb”, „Toamna întinsă pe asfalt ca pe o felie de piine” și altele. Însă în general poemele sînt structurate atent și, în relația lor scurtime, trebuie citate integral spre a ne permite să avem o corectă. Există în ele simetrii, priviri în abis și alte procedee specifice genului practic de autor, ba chiar o tendință spre poantă (focar final, convergentă) care face ca unele să aibă înfățișarea de piramidă răsturnată: „Ca și cum pielea nu m-ar cuprinde / privindu-mă singele siroind pe asfalt, / ca și cum as renunța la cuvinte / din dragoste de cuvinte, / într-un fel de uitare, / într-un fel de țipăt, / ca și cum un trup ar rămîne străin / de o mină dusă la gură / în loc de șentită, / în locul gurii / rămîne un imens / hohot de ris”. Virful piramidei stă infipt în motivul liric principal.

Acuratețea stilistică e neîndoieabilă. Nicolae Băciut fiind în definitiv un calofil, cu emoții discrete, o natură așa-zicînd delicată, Metapoemele lui nu sînt scutite de o anumită sterilitate, în parte, datorită formulii ineseși (care îngăduie numai aparent combinații infinite: în fapt ea este repede epuizabilă), în parte, datorită rezervei afective, a subțirii sentimentului, care glisează în text ca o umbră sub o ușă închisă. Desi concretul realității nu e absent, el e stilizat pînă la

Nicolae Băciut, **Muzeul de iarnă**, Ed. Dacia; Cătălin Băjenaru, **Chemarea albatrosului**, Ed. Litera.

efasare, pierzînd din violența imediatului, din caracterul provocator al nemijlocitului. E o concretete voalată. În fond poetul locuiește în cuvinte, cum spune el însuși undeva, alcătuite din „litere vopsite, litere camuflate”, cărora Luteop (citit pe dos ne dă Poetul) „le cumpără în fiecare zi conștiință”. Firește, în cele din urmă, „literele l-au trădat” pe Luteop. Aici e deschisă cu luciditate mica dramă a oricărui textualism, a oricărei metapoetizări. Reversul acestei lucidități apare și el în câteva texte de la sfîrșitul celui de-al doilea ciclu, pe care autorul le-a însoțit de comentarii. Nimic surprinzător: în principiu metapoetia își conține comentariul. Însă în cazul de față se produce o invazie a literaturizării, a poetizării facile, pe care o întîlnim (și aceasta e și mai ciudat!) nu doar în nota de subsol, dar chiar și în textul de deasupra. „A fi în poezie este a fi în țipăt. Dar a fi în țipăt e ca și cum ți-ai sărbători gîndul într-o tandră soaptă. Ca o cuminecare. Ca o ninsoare”. O asemenea insuportabilă proză poetizată merge mină în mină cu Cantos-ul de deasupra: „Și dacă eu, cel care scriu, nu sînt decît / zăpada unui anotimp, / ieși în lumină, alt al meu, deschide drum”.

N-am înțeles, în fine, rostul celor mai multe bucăți din al treilea ciclu, nu atît fiindcă sînt în măsură clasică, rimate și ordonate, dar fiindcă mi se par a ține de un stadiu anterior al poeziei lui Nicolae Băciut, azi depășit. Cite o poezie pare scrisă pe la începuturile generației... șaizeci: „Strada-si veghează epoletii-n taină / cînd simte sub bocanci măsura; / i-aș duce-asfaltul tot pe brațe / i-aș învăța mereu arsura” etc. Unele versuri sînt mai mult decît stingace, sînt pur și simplu stîlcite: „peste singele lui vecuica ca un nins / peste care și-acuma zidit” sau „Ea nu era decît ce m-am urit”. Acestea și altele trebuiau incredintate cosului. Nicolae Băciut se arată un artist îndeajuns de scrupulos, dacă ne luăm după lucrurile lui cele mai bune, ca să nu reziste ispitele de a publica tot ce scrie. Întiile cicluri din **Muzeul de iarnă** constituie o dovadă a talentului său indiscutabil.

DE LA CONSTANȚA primesc o foarte tristă carte de poezie: tristă nu atît prin ce conține, cît prin faptul că nu autorul mi-o trimite, ci mama lui. Autorul, Cătălin Băjenaru, a dispărut într-un accident, pe cînd avea doar 15 ani. Volumul n-a fost alcătuit de el însuși și nici titlul — **Chemarea albatrosului** — nu-i aparține, dar există în el o poezie intitulată așa. Îl prefatează cu decentă poetul și criticul Nicolae Motoc, din textul căruia am cules și elementele biografice. „As fi evitat, desigur, aceste detalii ale unei morți cutremurătoare — spune prefatorul — pentru a fi suspectat că apelez la sentimentalismul cititorului. Mai ales că versurile pe care le-a scris acest copil sînt de o surprinzătoare cutezanță și nu au nevoie, pentru a fi apreciate, de mila sau de îngăduința nimănui”. Are perfectă dreptate. Știu eu însumi destul de bine

cum arată de obicei versurile comise pe la 14—15 ani ca să-mi dau seama că ale lui Cătălin Băjenaru sînt ale unui poet foarte inzeștriat, foarte promițător. Nu prea cred în copii precoci. În poezie, cu excepția lui Rimbaud, nu există nici unul și e de notat că doar cei care n-au mai scris sau care au murit tineri au lăsat o bună impresie. Ceilalți n-au prea confirmat.

Oricum ar fi, intelectualitatea de care dă dovadă Cătălin Băjenaru este evidentă nu doar în versuri, ci și în câteva fragmente publicate la finele cărții sub titlul **Frînturi de gînd** (Al doilea titlu nefericit, datorat ca și acela al volumului, editorului care înțelegem că e același cu prefatorul. Tînărul poet se exprimă mai natural decît maturul sau editor, și, produs al unei școli, în care disciplinele fundamentale sînt cele exacte, preferă adesea limbajul matematicii și al fizicii. El n-ar fi intitulat aceste pagini **Frînturi de gînd** și cred că nici volumul, **Chemarea albatrosului**. Și apoi editorul ne rămîne dator și la capitolul criteriilor după care a alcătuit ediția: ar fi fost util să ne spună ce anume apărea în manuscris ca finit și ce ca simplă eboșă, să ne ofere indicii de datare — textele sînt în ordine cronologică? — și de proveniență. Ce sînt fragmentele cu pricina? După o remarcă din prefată, s-ar părea că ele au fost extrase dintr-un jurnal. O notă asupra ediției ar fi fost absolut necesară.) Cum se vede pe sine Cătălin Băjenaru în fragmentele acestea: ca un „tip care are o minte alcătuită numai din curbe, arce de cerc, cu un catod pe umărul stîng și un anod pe umărul drept (cînd te gîndești că a murit electrocutat! — N.M.), care, cînd se află în colectivitate, îi place să facă pe misteriosul mai mult decît e, care e foarte diferit de ceilalți, și suferă de singurătate”. Iată altă însemnare: „N-am văzut niciodată doi poeți în aceeași stare de spirit, așa că nu poți să spui care dintre ei are dreptate, așa cum nu poți ști care din Mecanici e adevărată — a lui Newton sau a lui Einstein”. În fine, această constatare ceva mai amplă pornind de la o lectură din Cesare Pavese: „Cesare Pavese este cel care mi-a deschis ochii spunînd că vina e a visătoriei, «fenomen foarte divers și dușman artei cele bune», și nu a poeziei, de care se plîng alții... Cert e că Cesare Pavese mă amenință că a scrie mici poezii aruncate, pe ici, pe colo, fără responsabilitatea ansamblului, înseamnă să mă deprind să trăiesc «pe apucate, fără evoluție și principii». Într-un fel, nu are dreptate, căci eu sînt abia la început, iar începutul îl deschide totdeauna visătorie. Dar este adevărat și faptul că, atunci cînd compun cite o mică poezie, de multe ori trebuie să deranjez «cerul și pămîntul» și toate micile mele celule cenusii. Uneori, însă, am impresia că trăiesc și eu cu responsabilitatea întregului. Astfel, cînd compui, ceea ce te face să existe tragic și să te simți la fel de lichid ca apa, este atunci cînd, cufundat în operă, aluneci printre straturile ei, cu alte cuvinte, te deformezi pur și simplu în ea, luînd toate formele posibile”.

Să recunoaștem că la 15 ani putini

dintre noi am scris așa ceva. Și acum, poeziile. Ele sînt frapante prin absența quasi-totală de „poetizare”, de facilitate a clișeului sau a temei, de sentimentalism. Excepțiile se numără pe degetele de la o mină. Majoritatea sînt nelucrate, dar cu atît mai caracteristice: se vede în ele, ca pe o placă radiografică, motivația lăuntrică. Iată un exemplu de concizie: „În mine, cele două inimi / Bat în măsuri diferite / Fragmente de glasuri / Se strigă în mine, se caută”. Și altul de exatitate, din care orice induiosare e stoarsă pînă la ultima picătură, și nu rămîne decît, cum spune titlul, **Inflexibila necesitate**: „E cald, frig, cald, frig. / Placa deapînă pe același rînd / Și totuși e cald, frig, cald, frig / Chiar dac-o neagă cel de-a-fară / E numai cald și frig. / La fel eu, el, eu, eu / Mereu eu, eu, tu, nu / Și mai e nimic, nimic / Placa toarce, / Pe același rînd, rînd, rînd...”. Un fel de extemporal liric, tîneresc vantard, dar cu un pigment amar, este **Imi fac bagajele**: „Tu mi-ai rupt fiecare fibră, / Mi-ai luat totul / Îți iau totul. // Nu mai sînt trandafiri / Nu-ți ascund cruzimea. / Ți-am prinit loviturile, cuvintele; / dar eu am cîștigat / mereu, mereu, mereu / Eu sînt campionul / Eu am așteptat sfîrșitul / Știi și tu, și ea, că eu / Sînt campionul — peste tot / Da, acolo sus, deasupra; / eu sînt campionul”. Un umor orgolios răzbește la suprafață din acest început de autoportret: „Azi m-am lăsat pedesit / Pentru exces de viteză / În imaginație / Pentru că am scris pe un curcubeu; / Proaspat vopsit! Din contra, un ce obsesiv este în acest catren: „Văd tot timpul un cerc / care se micșorează continuu. / În care simt că trebuie să mă arunc / pînă nu se stringe de tot...”. Chiar și declarațiile de dragoste sînt austere stilistic, ceea ce pentru 15 ani reprezintă o performanță: „Nu știu / de ce te vezi tîrît / într-un torent ce curge cu viteză / și mai ai puțin / pînă să dai de o cascadă foarte înaltă / Înțoi deznădăduită în sens contrar, / dar curentul e mai tare / Paradoxal, acolo unde se rupe fluviul, / cascada este chiar / dragostea mea”.

Astfel de versuri — precise, limpede, nesentimentale — indică o anumită conștiință a expresiei. Din caetele lui Cătălin Băjenaru editorul a cules și **Două te de despre lună** în stiluri diferite, unul în „stil beletristic” („Luna, tăcută și cuminție, din obișnuitul ei loc, își aruncă, fără intenție, paloarea argintie de prospețime împietrită”), altul în „stil administrativ” („Cu privire la cazul numitei Luna, căreia i s-au adus următoarele acuzații: cruzime în supunerea poezilor la numeroase nopți albe” etc.). Cînd un copil se joacă astfel, ca R. Queneau, era să zic, nu încapă îndoială că e poet adevărat. Cătălin Băjenaru descoperise la vremea că poezia și „poezia” sînt lucruri chiar mai diferite decît stilul beletristic și cel administrativ juridic. Din nenorocire, nu i-a fost dat să fie mai mult decît o mare promisiune.

Nicolae Manolescu

Cercul și enigma

Pași peste ierburi, dovedește asimilarea organică a spiritului tradiționalist într-o formulă ermetică. Ermetică este rostirea acestui univers, care se deconspiră prin limbaj exact în măsura în care se încifrează. O dublă relație stă la baza construcției lirice din **Dincolo de cercuri**: pe de o parte „zbaterea” unei lumi alcătuite din melancolii senine, rosturi bucolice, contururi transparente, de a ieși la suprafață, de a se **infăptui**; pe de alta, răsfrîngerea ei — simultană — într-o „esență fără nume”, care e limbajul tensionat, nepredîndu-se la prima lectură. Ca o privire care, foarte limpede dorind să fie, comunică de fapt o gamă întreagă de afecte, nu o dată contradictorii. Figura aleasă să exprime cel mai bine starea aceasta este **cercul** — sfera. Circularitatea e astfel simbolul unui univers luminos și în aceeași proporție enigmatic: (v. poemul **Acolo**). Ea a luat cum locul obsesiei **împului** din **Pași peste ierburi**, e adevărat, nu într-un total abandonat; un timp, dacă se poate spune, circular, aflat deopotrivă „înainte” și „înapoi”, un trecut răsfrîngîndu-se în viitor, „o roată de gînduri”: „Timpul e-n urma ori înaintea mea / Fără să știe, / Biruind depărtarea / Am mai pierdut o frică / Și visul meu / E acum mai lipsit de putere; / Îmulțindu-se-ntruna / Nici un chip nu s-a adaugă, / E unul în toți dedesubt, / O roată de gînduri, / O povară de singe, /

O singură voie, mereu prefăcîndu-se, / Obosită de singurătate / Și întînd fără încetare / Drumuri, drumuri, drumuri” (**Călătorie**). Timpul și — paradoxal — geometria cercului simbolizează aici prefacerea, metamorfoza. Spunem paradoxal, avînd în vedere funcția expresivă obișnuită a figurii. Spațiul circular e puțin dispus la a permite schimbarea. Cercul închide, e semnul, chiar dacă enigmatic, al comprehensiunii, al puterii de cunoaștere „imediată”.

În această ordine a concepției unui spațiu sferic, abstract și material totodată, trebuie înțeleasă și metafora **răsfrîngerii**, frecventă în poeziile din volumul apărut anul acesta. Cercul se scufundă în ape, „Oștirile de ape călătoare / Se-nțorc în moarte fremătînd”, oglinzile bolții azurii se reflectă în cuvînt, soarele „asfințește în griu”, vremea însăși „e rotundă”. „O planetă de lut / Adormită-n rotund”, pătura „se adună” în „mugurul fierbinte”, culorile sînt tot atîtea modalități de a prefigura **întimplarea** definitorie (nu alta decît reflectarea), formele universului se combină în așa fel încît să sugereze aceeași oglîndire a substăntei lor. aceeași comunicare de o limpezime incifrată — în sfîrșit, imaginea genezei revine aproape ciclic.

Există în cartea lui Ion Stoica o lumniozitate glacială, responsabilă și ea de tonalitatea ermetică în care se plămădește

recuzita lirică tradițională. Această lumniozitate se „rostește” adesea în formulări emblematice, ca primele două versuri ale unei frumoase meditații, **În griu verde**. Începutul poeziei e o explozie de lumină: „Înfășat în lumină / Am intrat în lanul de griu”. Se cuvine însă observat că nu e atît o lumină „fizică”, materializată în imagini, cît lumina abstractă a **semnului**, sugerînd întemeiere și permanentă. Poezia aceasta dobindeste, de aceea, o liniște suverană: agitația, dorința de a parcurge rapid o idee, o trăire, nu îi sînt proprii. Starea de așteptare pe care o identificăm în volumul din 1984, reapare, în aceeași atmosferă de cursivitate muzicală, specifică. Seninătatea, calmul, mistuirea lentă în lumină, moliciunea și prospețimea, cețurile risipindu-se pentru a invoca strălucirea greu traductibilă noțional (încă un motiv în justificarea ermetismului) sînt motive dominante. Alături de ele, într-o poezie așezată aproximativ la jumătatea cărții, o imagine peste care nu greu s-ar trece. Ea are consistență tocmai pentru că își propune ca, folosind mijloace simple, să comunice maximum de semnificație: „Pagina-ntii e azi, / Pașiștea miroase a piine și-a brazii”. Sînt versuri, folosite ca refren, versuri care probează în cea mai mare măsură structurile imaginare cu care operează autorul. Pagina — pașiștea, iată o echivalență inedită, pe cît de „simplă” pe atît de enigmatică. Adăugîndu-i sugestia olfactivă, apoi impresia vizuală, simbolică, din final, ea nu va fi mai clară ci, din contră, își va spori ambiguitatea. O ambiguitate în mod esențial lirică, într-o poezie fluentă, cu ton cald și atunci cînd vorbește de „gheturi”

Costin Tuchilă

*) Ion Stoica, **Dincolo de cercuri**, Editura Albatros.

Rigoarea imaginației

Ovid S. Crohmălniceanu

Alte istorii insolite

CU NOILE sale „istorii insolite“*, Ovid S. Crohmălniceanu se înscrie și bibliografic printre cei mai importanți autori români de literatură S.F. Genul, foarte popular, ceea ce înseamnă deopotrivă o servitute și un avantaj, nu pretinde numai înzestrare literară și cunoștințe tehnico-științifice situate, orice s-ar spune, peste nivelul mediu, dar și o anumită prolificitate. Un bun autor de literatură S.F. nu-și poate permite luxul de a fi neproductiv, iar profesionalismul este o condiție absolut necesară, chiar dacă la noi, cum s-a semnalat în mai multe rânduri (mai de curând Al. Mironov, într-o intervenție altminteri colorată cu accente inutil pampfletare publicată în „România literară“ nr. 46, a.c.), genul este artificial marginalizat, împrejurare favorabilă înfloririi diletantismului.

Că pentru Ovid S. Crohmălniceanu literatura S.F. nu reprezintă doar un exercițiu de destindere intelectuală, o îndeletnicire de vacanță, o arată, convingător, înseși excelențele sale „istorii insolite“, fermecătoare și profunde, ce vădese atât o familiarizare a fond cu specificul genului, cât și o marcată grijă de a i se evita poncifile, abundente de altfel: genurile în expansiune au întotdeauna tendința de a-și fabrica stereotipii în ritm accelerat. Acceptându-se, în general, că literatura S.F. merge fie în direcția exploatarea efecelor imaginației tehnologice, fie în

* Ovid S. Crohmălniceanu — *Alte istorii insolite*, Editura Cartea Românească.

aceea a schimbării problematicii umane prin modificarea spectaculoasă a cadrului de viață, se remarcă la Ovid S. Crohmălniceanu voința de a păstra un echilibru bine calculat între acestea două. Ceea ce spunea Eugen Simion (în *Scritori români de azi, III*) despre critica lui Ovid S. Crohmălniceanu rămâne valabil în esență și pentru povestirile sale științifico-fantastice: „E un spirit prob, instruit, un om care-și măsoară bine vorbele și nu se aventurează în necunoscut. Pipăie de zece ori obiectul pînă avansează un punct de vedere despre el. Discursul lui lasă o impresie de masivitate și soliditate“. Ar mai trebui, poate, adăugată o mențiune despre dimensiunea ironică. Prezentă și în critica lui Ovid S. Crohmălniceanu, dar în forme uneori abia perceptibile, ironia are în prozele sale o funcție structurală și o amploare dominantă. Este însă o ironie de un tip special, foarte sobră, dinadins înghețată, fără nimic jucăuș, complice ori hazliu, ce amintește de filmele cu Buster Keaton; radicală, produsul unei inteligențe tăioase. Își păstrează întotdeauna o notă de gravitate sarcastică.

Deși populate cu extraterestri, ordinaoare, mesaje intergalactice, crononave, altfel spus cu destule dintre elementele de peisaj caracteristice literaturii S.F., povestirile lui Ovid S. Crohmălniceanu mizează rareori, practic niciodată, pe simpla surpriză provocată de ineditul unui univers tehnic mai mult sau mai puțin previzibil pentru viitorul îndepărtat. Nu sînt, totuși, simple decoruri. Existența lor este motivată literar și servește întotdeauna revelării unor sensuri neașteptate, de obicei de natură morală. *Scrisori din Arcadia*, spre exemplu, este la un prim nivel o prelucrare inteligentă și subtilă a motivului „scrisorilor persane“, celebra operă a lui Montesquieu fiind de altfel și direct citată (procedeele intertextuale, utilizate în câteva povestiri, oferă un remarcabil spațiu de analiză din acest punct de vedere). Un personaj care în anul 2016 s-a lăsat congelat (fiindcă, se precizează urmuzian, fusese „inzestrat cu o inimă de gheață“) este readus la viață un mileniu mai târziu. Se trezește atunci într-o lume compusă după criteriile estetice ale secolului al XVIII-lea, unde locuințele și oamenii fac evidentă exis-

tența unui stil savant compus, dincolo de care se ghicește însă o tehnologie foarte evoluată. Printr-o asimilare a tehnicii de la natura, așa cum altădată ceea ce era natural era socotit dezagreabil este acum disprețuit orice se referă la tehnologie; și a vorbi despre motoare, mașinării, aparate e, în anul 3016, o indecență. Spirit mai primitiv, Agnus, acesta este numele personajului, se interesează totuși de latura obscură a existenței lumii în care s-a trezit, deși trebuie să o facă discret: acum, „cuvinte ca electrod, accelerator, radar, tranzistor, dinam, bobină sînt socotite rușinoase, orice om bine crescut evită să le pronunțe“. Din bibliotecii cărțile tehnice au fost scoase. De asigurarea vieții materiale a esteților se ocupă „frații nevăzuți“, un fel de societate secretă de roboți, ai cărei reprezentanți, niște aparate cu înfățișare perfect umană, servesc drept valeți în casele oamenilor. Plictisit la culme de această societate căzută în „mania frumuseții“, Agnus încearcă să recupereze o crononavă, un vehicul ce l-ar ajuta să se întoarcă în timp în lumea lui, în anul 2016. Nu reușește și-și propune să se familiarizeze cu sistemele de calcul ale celor din anul 3016 pentru a învăța cum să procedeze pentru a evada din sufoantul lor univers de păpuși. Firește, povestirea are un aspect epistolar paradoxal, fiindcă Agnus, de fapt singurul om viu într-o lume mecanică, își relatează experiențele într-o suită de scrisori expediate către un prieten din trecut — un trecut de un mileniu. Această temă, a perfecționării tehnice dublate de cvasi-dispariția omenească, este reluată și în alte povestiri, în câteva (*Hermeneuții*, *Interviul*, *Prea multă minte strică*) din unghiuri foarte originale. În *Interviul* nu mai este vorba de mania frumuseții, ca în *Scrisori din Arcadia*, ci de „principiul mediocrității“, ce folosește speculații bazate pe calcule probabilistice, anulând orice incertitudine pe cale statistică, fără nici o probă materială. Un Profesor din secolul al douăzeci și treilea dă un interviu prin care expune, amănunțit, în ce constă minunatul principiu al mediocrității și care îi sînt foloasele, căci prin el totul este redus la scheme și la simulatoare;

numai că interviul îi este luat de extraterestru venit dintr-un sistem (*Sigma Draconis*) despre ai cărui cultori se credea, prin calcule probabilistice, că sînt extrem de asemănători oamenilor, deși mesagerul arată realitate cu totul altfel. Profesorul e însă, în alți termeni, un dogmatic, strigă un „piei, drace“, desigur pocios („te rog să părăsești cât mai repede încăperea“), neputîndu-și imagina realitatea poate fi altfel și altceva de indicase „principiul mediocrității“. Suvoroasă este pățania unui scriitor (*Prea multă minte strică*) încaput pe mîna roboților. Trăind, și el, într-o lume glătată de ordinaoare, constată uluit mașina care trebuie să-i fixeze imediat zitul pe venituri și stabilise o sumă uriașă de încasări fiindcă luase drept jurnal intim un roman în manuscris redactat la persoana întâi, al cărui ercistigase „un pot formidabil“ la o partidă de poker. Avocații — de asemenea ordinaoare, nu oameni — îl sfătuiesc să nu intre în proces cu mașina de a pune, fiindcă nu are nici o șansă: morala este că roboții nu fac distincție între ficțiune și realitate, luînd literatură de imaginație drept fapt petrecut cu adevărat. Urmează trei episoade: sînt niște mici povestiri scrise, se înțelege, de nefericitul prozator, în care este vorba de stupiditatea mașinilor, chiar, în ultima, de posibilitatea de le... corupe: un ordinator ce repară zează locuințe este influențat în ciziile sale dacă, utilizîndu-se o pipel se pune un ulei superfin în „diversele interstii și orificii“, cu alte cuvinte, dacă este uns. E singura dată cînd ironia se transformă în umor, de efectele sînt și acum remarcabile: că este vorba de invazia informațiilor (*Alternativa*), de punerea în prim plan a ordinii cosmice printr-o dezvoltă nesăbuită (*Cele zece triburi pierdute* de persistența oarbă într-o eroare înțelegeră provenită din alianțacobțzității cu încăpățînarea (*Hermeneuții*) povestirile lui Ovid S. Crohmălniceanu conțin un evident sîmbure asa-zicî realist. Deși sînt științifico-fantastice sau, poate, tocmai de aceea, Oricum această carte încîntătoare literar și intelectual nu este cîtuși de puțin lipsită de gravitate.

Mircea Iorgulescu

VITRINA

■ **ION HELIADE RĂDULESCU** — *Versuri* (Editura Minerva). Ediție în colecția „Biblioteca pentru toți“, cu textul îngrijit („ales și stabilit“) de Vladimir Drimba și cu prefață și tabel cronologic de Mircea Angheliescu, apărută în librării aproape concomitent cu monografia celui din urmă (*Ion Heliade Rădulescu, O biografie a omului și a operei*, Editura Minerva, 1986). Actuala ediție „B.P.T.“ reia — de fapt — tacit sumarul versurilor, partea corespunzătoare din nota asupra ediției, prefața și tabelul cronologic apărute în aceeași colecție sub titlul *Versuri și proză* (Editura Minerva, 1972). Adusă la zi în câteva puncte (fiind acum citate antologia receptării operei lui Heliade întocmită de Paul Cornea și *Dimineața poezilor* a lui Eugen Simion, ambele din 1960), prefața lui Mircea Angheliescu e un studiu minuțios și atent (nu întâmplător autorul observă undeva „minuția răbdurii“ a descrierilor din *Mihaida!* — p. XVI). Trăsăturile operei de poet, traducător și prozator a lui Heliade sînt trecute în revistă cu pornire de la premisa varietății: „Ca orice scriitor de la începutul secolului trecut, nici Heliade nu poate fi definit printr-o singură formulă, ba chiar el mai puțin încă decît alții, pentru că scriitorul fiind dublat tot timpul de un teoretician, o mare parte a scrierilor lui se resimt de întințile exemplificatoare, didactice, demonstrative, și în intențiile primului se amestecă constant tendințele celui de-al doilea.“ (p. VI). În consecință, prefața îi conturează lui Heliade un profil obținut nu prin reducția la un numitor comun, ci prin cumulara extensivă a ipostazelor.

■ **PAVEL SUIAN** — *Lalele și electronice* (Editura Sport-Turism). Însemnări de călătorie în Olanda, R. F. Germania, Anglia, Luxemburg, Belgia, Elveția, Danemarca, Norvegia și Suedia. Remarcabile prin absența oricărei intenții de a face „literatură“, aceste însemnări imbină subtil și inteligent observația direc-

tă cu informația complexă, de ordin istoric, politic, economic, urmărindu-se nu atît „frumusețea“, cît exactitatea. Politolog, interesat de aspectele de fond și de mecanismele de funcționare socială, autorul știe totodată să surprindă amănuntul revelator, întotdeauna bine plasat în contextul unor ample considerații de ordin mai general. Scrisă reținut, sobru, cu o neutralitate stilistică aparentă ce creează de fapt o puternică senzație de autenticitate, cartea se citește cu plăcerea de a urmări nu atît o aventură biografică și existențială, cît un traseu problematic și intelectual, fiind un „jurnal de călătorie“ realizat în maniera dinadins prozaică și cu accent pe fapte a memorialelor ce urmăresc mai mult să instruiască decît să încînte. Bogăția de date și expunerea lor coerentă, pe firul bine articulat al unei construcții de idei, reprezintă, de asemenea, o atracție pentru cititorul contemporan, cu atît mai mult cu cît este vizată realizarea unor imagini al căror caracter fatalmente selectiv să nu afecteze perceperea esențialului. Documentarea se conjugă permanent cu demersul reflexiv, astfel încît volumul dobîndește inevitabil aspectul unei mărturii și deopotrivă al unei meditații pe teme de o stringentă actualitate.

■ **COLOCVII „TRANSILVANIA“** — *Despre veacurile culturii și cultura românească* (Sibiu, 1986). Culegere editată de revista „Transilvania“, cuprinzînd comunicări susținute la ediția a VIII-a a Colocviilor sale (13—15 septembrie 1984). A fost o ediție consacrată centenarelor Istrati și Voiculescu, drept pentru care volumul apărut acum (îngrijit de Mircea Braga) pune față în față și în câteva cazuri chiar în corolație operele celor doi scriitori. Imaginea rezultată e bogată și incitantă. Contextul cel mai larg de discuție („acolada filosofică“, după cum se spune în nota informativă așezată în loc de prefață) l-a schițat Constantin Noica, de la a cărui luare de cuvînt a fost preluat titlul volumului. În sensul preocupărilor sale mai largi din ultima vreme (serialul de texte asupra modelelor culturale din „România literară“, ca și esecul dintr-un recent număr al „Ramurilor“), filosoful propune, pornind de la prețutul celor două centenare, o ipoteză rapidă asupra evoluției culturii europene, stilizată la extrem, în stilul său seducător (în replică s-ar putea aminti — de pildă — față de ideea unui secol XIX ca „secol al

romantismului englez, al romantismului german la început, [...] secol al invaziei sultanului rus în partea a doua, [...] secol controlat tot timpul de inteligența franceză, dar nu dominat de ea“ — p. 34-5 —, că marele demiurg literar european rămîne Balzac). Mesajul lui C. Noica este pînă la urmă profetic: după ce-și imaginează un veac XXI „tulburat“ (p. 37), filosoful lansează ipoteza că veacul XXII ar putea deveni cel al afirmării spiritului românesc („veacul XXII ar putea fi teatrul unei afirmări europene pe măsura vocației ei de totdeauna, și acolo ne-am putea inserie“ — *ibid.*). Cîteva comunicări ale Colocviilor privesc personalitățile lui Istrati și Voiculescu din perspectiva întregii literaturi române: în primul rînd a lui Mihai Zamfir, care se ocupă de *Simbolica unui dublu centenar*, compunînd două modele scriitoricești sintetice, a căror opoziție structurală își găsește finalmente o bază comună: numele celor doi „sînt compuse din aceeași substanță morală“ (p. 29); apoi comunicarea lui Mircea Braga, *Despre receptarea critică a operei lui V. Voiculescu*, și aceea, oarecum pereche, a lui Anton Cosma, *Panaî Istrati — o cale a autenticității*, unde imagini lui Istrati văzute de contemporanii săi îi este contrapusă o situație în paradigma autohtonă a „autenticității“, între Sadoveanu, Rebreanu și Camil Petrescu. Analize ale prozei lui Istrati întreprind Fănuș Băileșteanu (*O comparație Sadoveanu—Istrati — între Daim și Nerafula*) și Mariana Vartic (*Panaî Istrati sau fascinația „sufletelor tari“*). Foarte interesantă este contribuția lui Mircea Angheliescu despre *Orientalul lui Panaî Istrati*, dezvoltare a ideii că brăilănu n-a văzut în Egipt culoarea orientală exotică, ci drama sărăciei și a mizeriei, adică „ceea ce suferința umană are mai adînc și mai general“ (p. 46). Dintre scrierile lui Voiculescu, interesul e polarizat de proză, cercetată de Valentin Tascu (*Realism și fantastic în proza lui V. Voiculescu*), George Muntean (*Vasile Voiculescu — vocația de povestitor — începînd de la „epicul“ broșurilor de popularizare medicală și ajungînd la calitatea de „precursor“ al unor Marquez și Aitmatov*), Vasile Avram (*Ideea magică la Voiculescu*). O comparație între Codin al lui Istrati și Pescarul Amin al lui Voiculescu e propusă de Ecaterina Tarălungă (*Panaî Istrati — Vasile Voiculescu — trasee comparatiste*). De poezia

lui Voiculescu se ocupă doar Dan C. Măhălescu (*Întrebările poeziei — eseu probabil legat de cele în care autorul analizează interogația eminesciană — „Viața Românească“ — sau cea blagiană în „Steaua“*), în timp ce Cornel Ungurea se oprește la scrieri voiculesciene marcate (*Microcosm, macrocosm — comentariu la Amintiri despre pescuit și la picul Pribeaga*). O recenzie este textul lui T. Popescu (*Moment editorial — despre cartea lui Mircea Braga V. Voiculescu — orizontul tradiționalismului*).

■ **EUGEN LUMEZIANU** — *Compuneri libere ilustrate* (Editura Sport-Turism). Impresii literare de călătorie, cu accente pe trairile autorului-personaj și pe fațelul cotidian perceput în general dintr-o perspectivă relaxată, colorată sentiment și pe alocuri pigmentată de umor. Volumul se deschide cu o însemnare (*Bilet de călătorie*), unde autorul își caută rădănițele istorice ale pasiunii denumite „daca patimă a dorului de ducă“, mo pentru care își cercetează originea teană („de neîgăduit e faptul că buimei mai îndepărtată au suferit de pătețele drumurilor lungi: parcă-i văd alînd cu cobilita pe umăr și desculți străzile Bucureștilor“), acceptînd totodată ipoteza că ar fi „împrumutat rîvdrumcetei de la lumea plimbăreată a acestui veac“. *Drumul primordial*, o dintii călătorie evocată, are loc de Constanța la Adamclisi, unde autorul, năr profesor proaspăt însurat, se prezintă la post: aici, se spune în încheierea, a devenit scriitor. Între aceste amrememorări se situează însemnările voiaj propriu-zise: la Viena, Praga, Berlin, în Turcia, Grecia și Bulgaria, Moscova, în Gruzia, în Armenia, Azerbaidjan, pe santierul Canalului Dunăre-Marea Neagră și la Paris. Si plu turist plecat prin O.N.T. sau pe propriu, făcînd parte dintr-o delegație terară sau participînd la o întîlnire internațională, cu trenul, cu avionul sau automobilul „Dacia“, călătoriile descrise de Eugen Lumezianu aparțin speciei istorisiri agreabile și nostalgice prin ce o experiență trăită cu plăcere se convtește într-o povestire ce-i perpetuează amintirea.

Lector

Cazul Mihail Sebastian

INTR-UN studiu recent apărut*). Dorina Grăsoiu reia discuția despre ceea ce s-ar putea numi (și a fost numit ca atare) cazul Mihail Sebastian. Un caz, întâi, al generației sale și un caz, prelungit și aproape absurd, al criticii literare. În generația sa, Sebastian a fost — zice Dorina Grăsoiu — un copil cuminte: un copil cuminte într-o generație teribilistă. Situație inconfortabilă, conflictuală, accentuată de opțiunile ideologice ale scriitorului. Sebastian jură, ca toți scriitorii tineri din anii '30, pe Gide, Proust și Stendhal. Acceptă estetica autenticității și merge în opera de ficțiune propriu-zisă în sensul experienței și aventurii. Descoperă pe Joyce și, în Cuvintul din 23 aprilie 1929, scrie un articol admirabil despre ceea ce el numește „o epopee a cunoașterii” (Ulysse). Romanul De două mii de ani (un jurnal deghizat, „roman indirect” în care autorul vorbește de condiția lui iudaică) este atacat din toate direcțiile. Criticul Mihail Sebastian, care debută la 20 de ani și publică în Cuvintul 883 de articole (iau datele din cartea Dorinei Grăsoiu) ține să-și păstreze libertatea de opinie și multe din judecățile de valoare irită pe colegii săi de generație. Lingă aceste diferențieri firești apar altele, mai grave, de ordin ideologic. Toate acestea fac din Mihail Sebastian, cu adevărat, un caz în generația al cărei critic se pregătea să fie și, până la un punct, reușește să fie.

Mai greu este de înțeles de ce Mihail Sebastian a fost și a rămas un caz încă nelămurit pentru critica literară.

* Dorina Grăsoiu: **Mihail Sebastian sau ironia unui destin**, Ed. Minerva, 1986.

E. Lovinescu îi prețuiește articolele juvenile din „Cuvintul și în Evoluția criticii literare” îi acordă o jumătate de pagină, recunoscându-i reala pasiune pentru literatură. Îi recomandă însă mai multă obiectivitate, fără de care nu-i posibilă, zice E. Lovinescu, autoritatea în critică. Tinerul critic nu-i însă mulțumit și, la apariția cărții, tăgăduiește posibilitatea lui Lovinescu de a scrie o istorie a literaturii. Reacția este și mai dură după publicarea **Memoriilor**: Mihail Sebastian îi contestă lui Lovinescu nu numai puterea de intuiție psihologică, îi contestă și priceperea literară. G. Călinescu vede în el un polemist de vervă rece, „excesiv obsecvios”, alți critici îl prețuiesc mai mult, dar, în esență, eseistica și romanul lui cel mai bun (**De două mii de ani**) n-au fost analizate cum trebuie. Au apărut mai târziu studii comprehensive (semnate de Cornelia Ștefănescu, Vicu Mândra, Ov. S. Crohmălniceanu...) care au impus, îndeosebi, pe dramaturgul Sebastian și mai puțin pe eseistul strălucit Sebastian. Adevăratul creator se va cunoaște însă când va fi publicat jurnalul său intim, articolele (există deja o antologie amplă publicată de Cornelia Ștefănescu în 1972) și romanul său cel mai bun, **De două mii de ani**, reeditat ultima oară în 1946.

Dorina Grăsoiu reia cercetarea operei și biografiei lui Mihail Sebastian, aducând, față de studiile anterioare, informații noi, indiscutabil utile. Ea încearcă și un portret interior al creatorului și portretul pornește, în fapt, de la un autoportret (acela pe care și l-a făcut Sebastian în **Jurnalul indirect**, îl putem numi astfel) din **De două mii de ani**: un personaj în care trăiesc doi oameni, unul care lubește ideile reci, distincțiile precise, așteptarea, rezerva, și altul care e pasionat de marile furtuni dezlănțuite. Portretul este verosimil, totuși el rămâne nesemnificativ în ordine intelectuală și nu e justificat decât în parte de o operă surprinzătoare, întâi, prin mobilitatea ei. Dorina Grăsoiu vorbește de **destinul ironic** al lui Sebastian, caracterizat prin nepotrivirea dintre **aspirație și realizare, vocație și succes**... S-ar putea să fie așa, dar, dacă ne gândim bine, toate destinele intelectuale sînt ironice, pentru că nu cred să existe vreunul în care să fie o potrivire perfectă între ceea ce este și ceea ce vrea să fie sau a voit să fie. Chiar în Goethe trăiește, zice Curtius, un dezacord aplanat...

STUDIUL Dorinei Grăsoiu este, în latură descriptivă, serios și corect. Ea adâncește cercetarea prin consultarea ziarelor de epocă și deschide, în câteva locuri, analiza operei printr-o înțelegere mai bună, mai lipsită de prejudecăți a modelelor ei. Aparatul documentar este bogat și, la acest nivel al comentariului, cărțile lui Sebastian sînt bine fixate în epocă. Cine vrea să știe în ce împrejurări au fost scrise romanele, piesele de teatru, eseurile lui Sebastian și cum au fost primite ele, poate consulta cu încredere monografia scrisă de Dorina Grăsoiu. I-aș reproșa însă faptul că prezintă prea mult incidente din viața literară și analizează prea puțin adevărata ei dimensiune interioară. Mă gândesc, în primul rînd, la romanul pe care l-am citat de mai multe ori până acum, **De două mii de ani**, apărut în anul în care debutează citiva din scriitorii reprezentativi ai generației: Cioran (**Pe culmile disperării**), Noica (**Mathesis sau bucuriile simple**), Eugen Ionescu (**Nu**), D. D. Roșca (**Existența tragică**). Romanul a fost discutat, la apariție, ca operă ideologică aflată într-o situație paradoxală față de prefața ei. Paradoxul există, negreșit, dar este cazul de a vedea în acest roman ceea ce este el în realitate: jurnalul unei experiențe intelectuale și jurnalul unui destin care se observă și se narează pe sine cu o maximă luciditate. E, desigur, o ficțiune, dar ceea ce este autentic și profund în ficțiune este confesiunea de tip existențial. Este o carte, în fond, despre cunoaștere și ratare, despre tragedia existențială și tragicul ca un concept al existenței transpuse, toate, într-o epică acută, modernă, în stilul incisiv, fragmentar al jurnalului. Critica de până acum a făcut, cred, eroarea să vadă în acest roman prea mult biografia autorului său și aproape deloc creația din interiorul romanului biografic. Creația este infinit mai bogată și acoperă spații mai întinse ale spiritului bolnav (cum sugerează într-un loc textul) de arhetipuri și înfricoșat de singurătate. Întîlnind pe colegul său, Pârlea D. Ștefan, naratorul din **De două mii de ani** (romanul este relatat la persoana întâi) vrea să-i ofere prietenia sa și Pârlea Ștefan, om al pămîntului („tu nu simți că eu miros a pămînt?”) nu primește. Naratorul simte, deodată, o dorință aprigă de a se întoarce la bucuriile simple ale vieții și face o mică teorie în sensul filosofiei „trăiriste”, despre necesitatea de a regăsi senzațiile tari ale existenței: „Mi-e un dor imens de simplitate și inconștiență. Dacă aș putea să regăsesc

de undeva din fundul veacurilor câteva senzații simple și tari — foame, sete, frig — dacă aș putea să trec peste două mii de ani de talmudism și melancolie, să am încă o dată, presupunînd că cineva din neamul meu a avut-o vreedată, bucuria limpede de a viețui...

Dar fericirea mea, cînd e, este tumultuoasă, obscură, făcută din nesfîrșite ocoluri, amenințată la fiecare pas de o cădere”.

De două mii de ani e, într-adevăr, un roman gidian (au observat toți comentatorii) și tema lui este aceea a căutării unui model de existență. E, dealtfel, tema literaturii scrise de tinerii din deceniul al IV-lea care și-au format o conștiință tragică despre existență. Unii dintre ei o și trăiesc. Dovadă această carte splendidă, scrisă de un romancier care abia a depășit 25 de ani și vrea să cuprindă toate problemele lumii și toate insolubilele gândirii. Destin ironic? Destinul unui creator tînr într-o generație literară care, după cum va spune mai târziu Mircea Eliade, descoperă existențialismul înainte ca existențialismul să devină o filosofie, Mihail Sebastian are, prin originea, caracterul și formația sa intelectuală, un loc special în cadrul acestei strălucite generații de esești, filosofi și romancieri. E, la drept vorbind, cel mai puțin filosof dintre colegii săi de generație, dar nu-i lipsește deschiderea spre metafizică, nici știința de a specula și manipula, în eseistica și epică, ideile. Istoria precipitată și haotică din anii '30 a făcut în așa fel încît Mihail Sebastian să intre în conflict cu o bună parte din generația lui și să se despartă de iubirile sale spirituale. Iată „cazul” Sebastian și nu-l vom lămurii cum trebuie cîtă vreme nu-i vom privi destinul și nu-i vom judeca opera (romanul **De două mii de ani**, în primul rînd, și o parte din eseistica lui) fără prejudecăți sentimentale.

Eugen Simion

Sadoveniana-86

● Intre 14—16 noiembrie, în județul Neamț s-au desfășurat manifestările priciuite de cea de a XVII-a ediție a „Sadovenienei”. Seria de manifestări s-a deschis în comuna Tarcău, locul de unde pornește drumul cel fără înduplecare al Vitoriei Lipan, unde a avut loc simpozionul „Mihail Sadoveanu — exponent al spiritualității românești”, la reușita căruia și-au adus contribuția criticii literari Ioan Holban și Cristian Liveșcu, prozatorii Constantin Munteanu și Lucian Strochi, prof. Marcel Drăgolescu, vicepreședintele C.J.C.E.S. Neamț, Tudor Arsenescu, directorul câmpului cultural din Tarcău.

În zilele următoare a fost finalizat Concursul de proză „M. Sadoveanu”, organizat de C.J.I.C. Neamț, ajuns la a V-a sa ediție. Din cele 116 manuscrise prezente în concurs, iuriul a premiat pe următorii autori: Premiul revistei „Astra” — Dana Maria Manu (București); Premiul revistei „Convorbiri literare” — Constantin Mărășcu (Timișoara); Premiul revistei „Cronica” — Marilena Istrate (com. Comandau, jud. Covasna); Premiul revistei „Vatra” — Ionel Didi Cenusser (Sibiu); Premiul revistei „Ateneu” — Mihai Botez (Piatra Neamț); Premiul revistei „Tribuna” — Ioan Amironaie (Piatra Neamț); Premiul Suplimentului literar — artistic al Școlii tineretului — Cornelia Ichim (Piatra Neamț); Premiul ziarului „Ceahulău” — Mircea Rusu (Piatra Neamț); Premiul revistei „Vinătorul și pescarul sportiv” — Ion Băbău (Piatra Neamț); Premiul Cerculului creatorilor de literatură din județul Neamț — Viviane Prager (București); Premiul C.J.C.E.S. Neamț — Dana Mariana Dumitriu (Rm. Vilcea); Premiul CJICPMAM Neamț — Tudor Mihalache (Ploiești); Premiul special al juriului — Lia Dumitrescu (Piatra Neamț); Premiul Comitetului județean Neamț al U.T.C. — Dan Movileanu (Dorohoi — Botosani); Premiul Inspectoratului județean școlar Neamț — Rodica Teofănescu Cocan (Piatra Neamț); Premiul C.J.O.P. Neamț — Elena Fărnuș (Piatra Neamț); Premiul Consiliului județean al sindicatelor Neamț — Dana Dinu (Timișoara).

Festivitatea de premiere a avut loc la Muzeul memorial „Mihail Sadoveanu” din Vinători — Neamț.

Laurențiu Ulici

Ardelenii (XVII)

■ ION SĂNGEREANU (n. 1940): Cu **taxă inversă** (1973), **Steara brumci** (1983). Corectitudine prozodică și cuminenție a imaginației în texte de factură romanticoasă, diverse tematice, monotone stilistic, fără amprentă personală și, în genere, greu detasabile din contextul unei lirici apăsătoare și secrete: amintirea unor întâmplări din vatra copilăriei provoacă uneori vălurile expresivă a dicțiunii în regim electric, dar nu mai durabil de o clipă, obolismul fanteziei readucînd cu repeziune discursul în albia locului comun („De la un timp am somnul tulburat / visez în curte plopu răstănit / și ciutura futinii, gol dansat / de lantul la un capăt rugînit / apoi o casă albă, prăpădită / în niste codri strîmbi și cariați / și amintirea morților păzită / de patru frați nevinovați. / Prin ceată, mamă, chipul tău începe / să fumege, de parcă s-ar sfîrși / un foc îndepărtat între răzlete / și-aprinse ierburi, noaptea, în cimpii”); alteori, încercarea de a lăsa mai multă libertate gestivității duce, mai ales în poemele de dragoste, la o supralicitare a reacțiilor de comportament cu efecte, în planul exprimării, de un haz involuntar („Îmi amintesc, mi-ai spus că-ti este frică, / și nu te-mpaci cu aple-n viltorii, / că garsoniera dragostei e mică / și n-ai vecini ca lumea, trecători... // Dovada mea e piatra ce mă tine / înlăntuit, să te aștept oricînd / mi-e dor de moarte cum mi-e dor de tine / iu-

bito, mă-nțelege că-s flămînd!”); alături, în muzicalitatea lor lenevoasă, versurile nu sînt lipsite de coerență și limpezime, doar că, din oricina deficitului de imaginație, coerența și limpezimea cantonează în platitudine; o tendință de reflexivitate, sporadic prezentă în texte, ar putea, bine întretinută, să diminueze într-o măsură aspectul minor al semanticii poeziilor, ceea ce ar atrage, poate, după sine, un zbor mai înalt al imaginației și, prin urmare, o creștere a expresivității poetice; rămîne de văzut dacă în condițiile unui îndelungat de-acum exercitiu fără evoluție o asemenea performanță îi este poetului accesibilă.

■ VASILE SPERANTA (n. 1941): **Sint ultimul poet romantic** (1973), **Polifonie albastră** (1979), **Dor de dor** (1984). Un caz de expresivitate involuntară: o imaginație bizară, cînd inclînînd suora realist spre asociatiuni abracadabrante, cînd declinînd folclorizant în compuneri sclărești; textele sînt, majoritatea, de tot hazul, cum spuneam fără voie, în cele mai diferite ipostaze formale; iată un sonet: „Sint ultimul poet romantic ce cuvîntă / Un grai de pasăre sub aripa nelfrîntă, / Sint ritmul crengilor și-l orelungesc cu-un suflet / Împlinire — depărtare, sensu-i ram la cîntec, / Ochiu-mi greu de taine m-a clipit anume / Din sărut lepros ce-i calul zîngăvind în spume, / Dorul lacrimii su-

puse-ngemărate, / Cu-al rugîinii bob de haos jumătate, / Raza tinei surde cîmp la soare / Nebunia care toarce lin fecioare, / Universul jînd de margini, rob terifiant, / Ce visa o gură pentru un cînt exuberant, / Cînt ce-n joacă-a izbutit pămîntul să crezeze / El stia prin univers, impulsul să vizeze!”; iată, acum, ritmul folcloric: „Stelele ceresc din apă / Focul piatra cărării crapă / Sunetele se nutesc / Murele în urși dospesc / Tu și eu ne imbucăm / Umbra pierdem și-o rugăm: / În lumină să te stingi / Forța truoului să-ncegi / Taina mea s-o dezvelești / Din ecouri mari cerești / Frămîntatul lut curat / Ochiul lui nevinovat, / Miresuta cununie / Inteleapta-mi nebunie”; iată, în fine, și versul liber: „Mi-ai furat auzul, / mi-ai cumpărat vîzul / să trec, bivol negru / într-o împăcare / răsufînd aerul învelit în abur de mărar / de pe eternul drum al clurdei sublime / ce se întoarce de la păsune / rumegînd”; nu se poate preciza dacă derul de imaginație este cauza asteniei limbajului sau efectul ei; în funcție de răspuns se pot prescrie soluții terapeutice adecvate: în rest, poetul divulga o sensibilitate neoromantică, vizitată de interogații ultime, mai rar, și de mania grandorii, mai des; insistența cu care caracterul involuntar al expresivității se transmite de la o carte la alta ar trebui să se constituie în subiect de meditație.

MAREA UNIRE DIN 1918

încununare a luptei seculare a poporului român pentru unitate și independență națională

ISTORIA poporului român încorporează ca valori definitorii ale existenței în spațiul carpato-danubiano-pontic permanența și continuitatea de locuire, unitatea și lupta eroică pentru apărarea pământului strămoșesc, a independenței și suveranității naționale. Analiza științifică — în spiritul materialismului dialectic și istoric — a evoluției istoriei poporului român relevă componenta deosebită a rolului statului în viața poporului nostru, lupta sa hotărâtă pentru crearea cadrului național unitar al existenței sale în rindul statelor lumii. Corolarul acestei năzuințe și permanențe în lupta poporului român a fost marcat la 1 decembrie 1918, moment de importanță istorică hotărâtoare pentru destinele întregului nostru popor.

Varietatele ipostaze ale unității poporului român de la cea de neam și pînă la poporul unit al României Socialiste se află într-o legătură indisolubilă, alcătuieste un tot indestructibil, presupunându-se firesc și fortificându-se unele pe altele în devenirea vremurilor. Toate acestea definesc sinteza distinctivă a modului de a fi al poporului român și îi conferă largi temeuri ale continuității istorice, semnificând astăzi ascensiunea pe făgașul socialist și comunist.

Acum peste 2500 de ani strămoșii poporului român, geto-dacii, pe care Herodot i-a apreciat ca fiind „cei mai cinstiți și viteji dintre tracii”, s-au impus nu numai în fața armatelor lui Darius, care a ajuns pe pământul Daciei, dar au cunoscut un înalt nivel de civilizație ce s-a impus în istoria antichității.

În cele peste două milenii ale existenței sale statale, poporul român a trecut prin diferite stadii de dezvoltare, așa cum a evoluat și societatea românească, de la statul centralizat și independent condus de Burebista, la statele feudale românești, Transilvania, Moldova, Țara Românească, în evul mediu, apoi de la statul modern capitalist la statul nou, socialist.

În evoluția sa, statul românilor a cunoscut diferite sinuozități, cu perioade de înflorire și cu epoci de restrîngere a activității sale, cum a fost cazul, în primele secole ale erei noastre, pe timpul ocupației romane. Chiar și în perioadele cînd organizarea statală, în accepția clasică, a fost imposibilă din cauza năvălirii populațiilor migratoare, românii și-au creat forme ale organizării politice prin care se asigura realizarea relațiilor în interior între forțele sociale și în exterior cu alte popoare, organizarea apărării gîlei străbune și dezvoltarea materială și spirituală.

Cu toate că într-o îndelungată perioadă istorică a existat pluralismul statal, concretizat în evul mediu în existența celor trei state — Transilvania, Țara Românească, Moldova — în societatea românească s-a asigurat în contextul originii comune, comunității de teritoriu, de limbă, tradiții, cultură o formă de unitate statală exprimată în chipuri specifice. Unitatea și continuitatea vieții de stat, sub variatele ei forme, constituie realități incontestabile care la rîndul lor au fost factori de progres și de atestare a drepturilor istorice ale poporului român în vatra strămoșească.

Teritoriul românesc pe care s-a format și dezvoltat poporul român cu două milenii în urmă, iar, prin strămoșii geto-daci, de circa patru milenii, are un caracter unitar, indivizibil. Acest teritoriu a aparținut dintotdeauna poporului român și înaintașilor săi. Datorită vicisitudinilor istorice, au fost perioade cînd parte din acest teritoriu s-a aflat sub ocupație străină dar și în aceste perioade poporul nostru a rămas aici, în vatra sa dintotdeauna, a muncit, a luptat, s-a eliberat pe sine și și-a eliberat teritoriul său. Istoria nu consenmează situații în care poporul nostru să fi părăsit în vreo împrejurare aceste meleaguri, după cum nici strămoșii poporului nostru geto-dacii și înaintașii acestora nu au părăsit niciodată gîla natală. Teritoriul poporului român cunoscut din cele mai îndepărtate timpuri ca aparținîndu-i prin strămoșii săi are un caracter unitar și pe el trăiește un popor unitar.

Conștiința alocuiașii destin istoric a inspirat neîntrerupt lupta poporului nostru pentru păstrarea ființei sale, pentru unitate, integritate și neatințare, a constituit suportul vital în toate înfruntările cu imperiile vremii care își disputau dominația asupra Țărilor Române. Înaltele idealuri de libertate și independență națională au reprezentat o permanență a gândirii și acțiunii poporului român, a is-

toriei patriei noastre, punîndu-și amprenta asupra întregii evoluții sociale a României.

Deși Țările Române au existat timp îndelungat ca state feudale separate, această n-a afectat unitatea etnică a poporului român, exprimată în comunitatea limbii și culturii, în similitudinile structurii economice, sociale și culturale ale întregului teritoriu locuit de români. Între ele s-au păstrat în permanență legături stricte politice, economice, spirituale, organizarea internă (domnia, dregătoriile, justiția, armata, alte instituții feudale), în linii mari identice sau asemănătoare. Poporul și-a păstrat în continuare numele generic și străvechi pentru toți locuitorii patriei noastre, acela de român, chiar dacă, pe lângă acest nume, a mai avut și altele, luate după denumirile politice, zone geografice.

Nenumăratele bătălii pe care poporul român a fost nevoit să le poarte de-a lungul timpului, ca și jertfele și agresiunile distrugătoare la care a fost supus, eforturile de refacere, tributurile pe care a trebuit să le plătească, au avut repercusiuni negative asupra dezvoltării sale, au îngreuiat și încetinit evoluția sa economică și socială. În același timp, toate aceste suferințe și lupte l-au oțelit, l-au călit voința și dirzenia, l-au sporit dragostea de țară, l-au întărit hotărîrea de a nu ceda în fața nici unei greutăți, de a nu pregea în fața nici unei jertfe pentru apărarea patriei. Din rîndul poporului s-au ridicat mari conducători de țară și de oști, figuri luminoase de eroi și apărători ai năzuințelor sale de unitate, libertate și independență, de propagare și afirmare națională. În cronica acestor glorioase lupte a rămas adînc înscrise numele Basarabilor și Mușatinilor, ale lui Mircea cel Mare, Iancu de Hunedoara, Vlad Tepeș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Mihai Viteazul, Constantin Brîncoveanu, care s-au situat în fruntea luptei poporului împotriva cîmpărilor pentru apărarea libertății patriei. În lupta pentru dezvoltarea de sine stătătoare a poporului român, domnitorii patriei au ridicat la arme masele largi populare, în special țărînimia; ei au recurs la un mod specific de purtare a războaielor de apărare, care s-a caracterizat prin crearea unui adevărat zid demografic și economic în calea inamicului și distrugerea forțelor acestuia în urma unor atacuri executate prin surprindere, cu ample acțiuni ofensive, atunci cînd împrejurările erau favorabile.

CA UN SIMBOL al dreptului istoric de a trăi liber și independent în vatra strămoșească, poporul român a reușit să înfăptuiască actul cel mai strălucit al evului mediu românesc, realizînd sub domnia lui Mihai Vodă Viteazul, unirea politică a Țărilor române în hotarele ce cuprîneau cea mai mare parte a teritoriului vechii Dacii. După înfăptuirea unirii, Mihai Viteazul se intuia în hrisoavele sale cu îndreptățită demnitate „...domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei”. Deși realizarea unirii Țărilor române sub domnia lui Mihai Viteazul a fost de scurtă durată, ea a rămas o prezență vie în cugetarea și simțirea atît a contemporanilor cît și a urmașilor săi. „Ideea unirii Țărilor române — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlinite în însuși singele, în conștiința și în spiritul întregului nostru popor”.

Idealul unirii, înfăptuit în 1600 sub Mihai Viteazul, s-a transmis de la epocă la epocă, de la generația la generație, fiind o dominantă a gândirii și acțiunii politice, diplomatice, militare și culturale ale marilor voievozi ce i-au urmat, ale cărturarilor patrioți, umaniști din secolele XVII—XVIII.

Începînd cu secolul al XVIII-lea, pe baza transformărilor social-economice care au avut loc în Țările române, se petrec profunde evoluții structurale, reflectate în afirmarea conștiinței naționale, în dezvoltarea culturii și ideologiei naționale. Mișcarea pentru emancipare și unitate națională a căpătat dimensiuni noi prin Școala Ardeleană, ca și prin asociațiile culturale și politice din Moldova și Țara Românească. Revoluția populară condusă de Horea, Cloșca și Crișan din anul 1784 a fost un semn evident al vremurilor moderne, aducînd în scena social-politică a timpului prezența unei națiuni hotărîte să înlăture statul politic de infirmitate impus de structurile medievale.

Desfășurată în condiții complexe, revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu a marcat începutul epocii mo-

derne în istoria României, punînd în evidență înaltele idealuri de unitate politică și neatințare. Ideile forță care au caracterizat și care s-au impus plenar în timpul pregătirii și desfășurării revoluției române de la 1848 au fost ideile de unitate și independență națională.

Dacă premisele unității statale datează din cele mai îndepărtate timpuri ale istoriei poporului român și a fost marcată la 1600 de actul istoric realizat de Mihai Viteazul, înfăptuirea ei a devenit stringentă la începutul secolului trecut. În secolul XIX unirea țărilor române a constituit o necesitate istorică obiectivă, o cerință vitală a progresului social, de care depindeau dezvoltarea forțelor de producție și a noilor relații capitaliste, formarea pieței naționale unice, progresul întregii societăți românești. „Noi românii — scria Nicolae Bălcescu — nu vom putea fi puternici pînă cînd nu ne vom uni cu toții într-unul și același corp politic. Să ne concentrăm toată puterea, toate voințele într-un singur popor, într-o singură voință”.

Revoluția din 1848, care a izbucnit aproape simultan în cele trei Țări române, a scris pe steagul ei, alături de revendicările cu caracter social — legate de înlăturarea servitutiilor feudale — felul unității naționale.

PE TEMEIUL proiectelor și evenimentelor de la 1848, lupta pentru unitatea statală a poporului român a înregistrat o primă victorie la 24 ianuarie 1859, cînd, datorită elanului patriotic, stăruinței și abnegației maselor celor mai largi de la orașe și sate, avînd în fruntea lor înflăcărați militanți politici și cărturari, s-a înfăptuit unirea Moldovei cu Muntenia prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Principatelor Române.

Formarea statului național român a constituit o soluție curajoasă înfăptuită de români prin forțele lor proprii. În conștiința poporului nostru era însă clar că Unirea Principatelor era doar o primă etapă a procesului de unificare statală a națiunii, că noul stat era doar nucleul în jurul căruia trebuia să se înfăptuiască programul integral al revoluției din 1848, acela al unirii tuturor românilor.

Unirea reprezenta, în primul rînd, un act politic care consfințea realitatea și dinamismul națiunii române. Statul național român modern devenea, în acest fel, polarizatorul națiunii, elementul coeziunii și organizării sale; el deschidea largi perspective înfăptuirii programului revoluționar, acela al eliberării sociale și naționale. Între Unirea din 1859 și independența obținută în 1877 este o strînsă legătură, o succesiune logică a unor etape aparținînd aceluiași proces istoric de făurire a unității statale a poporului român.

Pașul următor în acțiunea de făurire a statului național unitar român l-a constituit cucerirea independenței de stat în 1877. Participarea la acest război a numeroși transilvăneni și bucovineni, înrolați voluntar în armata română, a constituit o impresionantă mărturie a solidarității naționale la realizarea uneia din năzuințele fundamentale ale întregului popor român.

Proclamarea independenței de stat și afirmarea României pe plan internațional au reactivat lupta pentru eliberarea națională a maselor românești aflate sub dominație străină, acestea vîzînd în România sprijinul cel mai prețios în realizarea năzuințelor lor.

Dobîndirea independenței de stat a adăugat națiunii române noi trăsături de împlinire și de afirmare. Acest proces a fost accelerat, la sfîrșitul veacului al XIX-lea și la începutul celui următor, de dezvoltarea mișcării muncitorești și socialiste, care a militat cu consecvență pentru eliberarea socială și națională a poporului român, pentru desăvîrșirea unității sale pe plan statal. „Noi voim o Dacie așa cum a fost — scria în 1883 revista socialistă intitulată semnificativ „Dacia viitoare” — căci istoria și dreptul, tradiția voinței maselor, trecutul și prezentul ne îndreptățesc să aspirăm la o Dacie românească”.

La începutul secolului al XX-lea, lupta pentru unitatea statală a poporului român a căpătat dimensiuni noi; ea cuprinsese toate clasele sociale și grupările lor politice atît din România cît și din teritoriile românești care se aflau sub dominație străină, constituind o permanență printre preocupările ideologice și practice ale mișcării muncitorești și socialiste de pe ambele versante ale Carpaților.

Întrînd în primul război mondial în luptă alături de Antantă, pentru eliberarea teritoriilor românești anexate de Au-

stro-Ungaria, României i s-au creat împrejurări favorabile pentru realizarea integrală a aspirațiilor de unitate ale poporului român, ca rezultat al puternice zguduiri sociale ce s-au produs în ambutejare beligerante.

Acțiunile românilor aflați sub dominație străină au avut caracterul unei mișcări largi, burghezo-democrate, antrenînd clasa muncitoare, țărînimia, intelectuali, celelalte forțe sociale și politice. Marile manifestații și demonstrații organizate în tot cursul anului 1918, partiparce întregului popor la cauza unității, acțiunile inițiate de asociațiile și societățile culturale, în primele rînduri aflîndu-se intelectuali și oameni politici Nicolae Iorga, Barbu Ștefănescu-Deavrancea, M. Sadoveanu, dr. I. Cantacuzescu și membri ai Consiliului național român de la Paris în frunte cu Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Traian Vuica, Octavian Goga, Vasile Lucaciu ș.a., exprimau actul de voință al întregii națiuni române.

Pe întregul teritoriu al Transilvaniei s-au format consilii naționale regionale și gărzi naționale, ca organe ale mișcării burghezo-democrate, care țineau sub conducerea Consiliului Național Român. Cele zece zile în care s-au făc pregătirile pentru Adunarea de la Alba Iulia au fost cele mai entuziaste, rîndurile, mai emoționante din istoria românilor din Transilvania, a întregului popor român, care aștepta ultimul act desăvîrșirii unității sale statale-naționale.

La 1 Decembrie 1918 s-a strîns la Alba Iulia, pe cîmpul lui Horea, peste 100.000 de români veniți să consfințească un act legitim și progresist de încheiere a procesului de formare a statului național unitar român. În cadrul adunării de la 1 Decembrie 1918 s-a adoptat Istoricul clarat de la Alba Iulia, document moralabil al unirii la care și-au adus contribuția toate forțele politice și sociale române din Transilvania. Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a proclamat solemn, prin declarația adoptată, uniunea Transilvaniei și Banatului cu România pentru toate vremurile.

Exprimînd sentimentele și credințele marile perspective ce se profilau în evoluția poporului nostru, Octavian Goga, la 1 ianuarie 1919, scria: „Pe urma zguduiri care a cuprins pămîntul noi ne alegem strînsi într-un singur mînunchi, uniți aceeași familie mare. Soarta ne învrednește de o premenire cum n-a mai fost. Ea ne răscumpără jertfa anilor grei viața ni se așează pe temelii schimbătoare. Poporul român intră în drepturile lui resti, ajunge stăpîn la el acasă. Rămîna de aici înainte, după ce nedreptățile din afară a fost înlăturată, acest popor înăuntrul lui să-și făurească singur rîndul, dîndu-și seama că de acum rîndul este singur de viitor. Trăim deci de bucurii mari, dar și de răspundere mari”.

Făurirea unității naționale a avut o înțeles profundă, pozitivă, asupra evoluției economice, politice și sociale a țării, a creat condiții pentru dezvoltarea forțelor progresiste ale societății, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare.

FORMAREA statului național unitar român, pe vatra strămoșească a statului lui Burebista a fost o realizare a întregului popor român. Făptuirea Marii Uniri din 1918 nu a aparținut unei singure clase sociale sau unui partid politic, ci ea a constituit scopul acțiunii întregii națiuni române; per acest ideal au acționat cărturarii și mînditorii ai neamului, toate forțele societății românești.

Eroismul românilor în lupta pentru săvîrșirea unității naționale statale este apreciat atunci și în prezent imediat următoare de conducători și menii politici din cele mai diferite țări lumii. Recunoașterea în repetate rînduri de către marile puteri ale Antante principiului autodeterminării popoarelor și a dreptului poporului român la unitate națională și statală, afirmarea înaltele principii de echitate și dreptate ce urmează a sta la baza organizării postbelice a lumii, toate acestea erau de natură să se rească încrederea României ca și a statelor mici și mijlocii în opera de unificare și consfințesc Conferința de la Paris România aducea spre recunoașterea oficială a acestui for internațional hotărîri istorice ale poporului român, proclamînd solemn în adunările plebiscitare, referentive, democratic constituite ale rîndurilor largi populare. Tratatul de pace din 1919 și 1920, Conferința Păcii de la Paris nu au fost în situația de a crea

LA ALBA IULIA - 1 DECEMBRIE 1918

român întregit. Conferința Păcii a chemată să dea consacra juridică maselor populare, prin recunoașterea principiului autodeterminării naționale, căruia poporul român i-a dat expresie concretă, punind comunitatea interbelică în fața unui fapt împlinit, așa făcuse și la 1859. Dacă Mihail Kogălniceanu era îndreptățit să afirme, referindu-se la unirea Moldovei cu Muntenia din 1859, că „unirea națiunea a făcut-o”, cu aceeași îndreptățire se poate vorbi despre Marea Unire din 1918 că ea a fost opera întregului popor român, că ea a fost încununarea victorioasă a luptei seculare a celor mai înaintate forțe ale poporului de pe tot teritoriul străbun românilor. „Acest moment epocal al istoriei noastre — subliniază Nicolae Ceaușescu — a deschis perspective, atât dezvoltării forțelor de producție, științei și culturii, cât și aspirațiilor poporului nostru, a aspirațiilor de progres, a voinței sale de pace, de afirmare de a-și făuri o viață demnă, de trăi în prietenie și colaborare cu toate popoarele lumii”.

„Este o bună de a asigura realizarea tuturor aspirațiilor ale poporului român, clasi muncitoare, forța cea mai înaintată a societății, care, sub conducerea Partidului Comunist Român, făcând la noi în 1921, a organizat și condus lupta de emancipare socială, împotriva fascismului și a războiului, pentru trecerea la construirea societății noi, socialiste.”

EXPONENTUL intereselor naționale fundamentale ale poporului român, Partidul Comunist Român s-a ridicat ferm în apărarea independenței și suveranității țării, a militat pentru o politică externă de pace și colaborare cu celelalte popoare, împotriva agresiunilor străine, pentru păstrarea independenței și integrității României. În anul al patrulea, cind fascismul și imperialismul devenise un pericol real pentru România, P.C.R. s-a adresat forțelor democratice și progresiste arătând că primejdiile care planau asupra țării din interior, din partea agenturii naziste — Garda de fier — cit și din exterior, unde Reichul nazist, zăngănea deja calea pentru revizuirea granițelor. Cu o hotărâre și o forță de convingere, organul central de presă al partidului scria: „Stăruim neamului românesc ca națiune — existența României ca țară independentă — să nu fie în joc. Poporul român trebuie să decidă dacă înțelege să-și apere independența și integritatea. Iar poporul român, nu poate decât un singur răspuns. Cu toată energia, la nevoie cu arma în mână, poporul român își va apăra existența, va lupta împotriva hitleristilor care vor să răpească independența națională”, arătându-se la calea sigură pentru doborârea victoriei, iarul conchidea: „Frontul popular antifascist, în care să-și găsească mîna tot ce e cinstit, tot ce e muncitor, tot ce e cultură în România, are un rol național. De încheierea rapidă a luptei energice a acestui front al poporului va depinde nu numai salvarea granițelor launtrice ale poporului, ci și existența sa ca națiune”.

„Într-o tradiție, avind ca bază conștiința luptei pentru dreptate, libertate, pace și făurirea unei Românie moderne, cum și faptul că marea majoritate a țării, prin seva proaspătă a rădăcinilor sale, organic legată de oamenii acestui timp, intelectualitatea s-a angajat hotărât în frontul general antifascist de apărare a democrației, a umanismului și eroizității specifice poporului român, a stăruinței sale ca națiune liberă. De aici manifestările convergente ale intelectualității cu cele ale proletariatului și ale tineretului.”

P.C.R., în consens cu problemele majore care frământau atunci intelectualitatea țării, patriotice, a desfășurat o activitate politică pentru a canaliza stăruințele de efervescentă din rindurile acesteia și a determinat integrarea acțiunilor și manifestărilor oamenilor de cultură, știință și artă în largul front al luptei antifasciste și antirăzboinice al maselor populare.

Prin întreaga sa activitate teoretică și practică, Partidul Comunist se impunea în mijlocul cercurilor largi ale intelectualității, care urmărea rolul activ al comuniștilor în opera de combatere a fascismului, aprecia caracterul energic și consecvent al atitudinii lui antifasciste. Poziția profund patriotică a P.C.R., de apărător al intereselor naționale, de cultivare a valorilor spirituale și a tradițiilor înaintate, a determinat o tot mai evidentă apropiere a majorității intelectualității românești de linia promovată de partidul revoluționar al clasei muncitoare.

Mișcarea antifascistă din România a avut, prin obiectivele sale, un profund caracter patriotic, național.

ÎN FILELE de aur ale istoriei patriei noastre rămân încrustate imaginile de un răscolitor patriotism ale aceluia remarcabil 1 Mai 1939 în care a avut loc impunătoarea manifestație antifascistă și antirăzboinică din București în organizarea și desfășurarea căreia un rol esențial au avut tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu.

Patriotismul fierbinte, hotărârea poporului român de a apăra cu orice sacrificiu independența națională și integritatea teritorială a statului — grav amenințate de Germania hitleristă și aliații acesteia — și-au găsit o minunată expresie în lozincile scandate de mii de manifestanți: „Vrem România liberă și independentă!”, „Vrem respectarea granițelor!”, „Să ținem piept agresorului!”

În anul 1940, aflată singură în fața agresiunii fascismului german, lipsită de orice sprijin din afară, România a devenit victima politicii imperialiste de forță și dictat, de subjugare și asuprire, de acapare și uzurpare a unității naționale.

În acea frământată vară 1940, în „Iașul” din 27 iulie, George Ivașcu, evocind condițiile în care s-a realizat și s-a consolidat România ca stat național unitar, își ridică glasul împotriva celor care, în virtutea principiului cetro-pitor al primatului forței asupra dreptului, uneltau ciuntirea teritorială a țării noastre: „Locul — și totodată rostul nostru în Europa ca stat și națiune — s-a consolidat treptat pe măsură ce condițiile istorice — interne și externe — au îngăduit aceasta sau au contribuit la definirea fundamentelor noastre de afirmare națională. Am avut și avem confirmarea unanimă a Europei și a lumii ca stat național independent, pe măsura exactă a străduințelor și atributelor noastre, a volumului nostru creator de valori proprii. [...] Iată pentru ce trebuie să afirmăm — pentru cei ce se fac că nu le știu sau le-au uitat — aceste adevăruri care delimitează locul nostru în această parte a Europei, loc ce nu poate fi pingărit de nimeni, el fiind deopotrivă consfințit de viața românească și de tratatele internaționale”.

Dictatul fascist de la Viena din 30 august 1940 a răscolit conștiința unui popor care timp de secole făcuse totul pentru unitate, pentru obținerea independenței și apărarea integrității teritoriale. Vestea celorlalte teritorii ale Viena a străbătut ca un fulger întreaga țară. Partidul Comunist, numeroase cercuri politice, Frontul Plugarilor și alte organizații democratice și patriotice, inclusiv grupuri ale armatei, s-au ridicat împotriva dictatului, au organizat în diferite centre ale țării puternice manifestații populare, au cerut să se treacă la luptă armată pentru apărarea integrității și suveranității patriei. Vigoarea și forța protestului maselor populare în manifestațiile organizate din inițiativa Partidului Comunist Român, a altor grupări politice de orientare democratică, la Cluj, Oradea, Timișoara, Alba Iulia, Sibiu, Brașov, Arad, București, Iași, Reșița, Bistrița-Năsăud, Satu Mare și alte centre ale țării au căpătat un profund caracter patriotic.

Exprimind patriotismul său fierbinte, în articolul „Transilvania”, publicat în „Familia” în ianuarie 1941, scriitorul Liviu Rebreanu sublinia: „Anul nefast 1940 a arnit furiile destinului asupra neamului românesc. Istoria obiectivă va arăta cîndva pricinile ascunse sau adînci care au făcut ca România să se afle singură și izolat, fără nici un ajutor, în mijlocul unui cerc de dușmani de moarte, tocmai în zilele cele mai cruciale pentru viitorul Europei... Și doar România nu

era o țară ticluită artificial, prin articole silnice, ci statul național, firesc care cuprîdea în granițele sale marea majoritate a poporului românesc după două mii de ani de luptă și suferințe... În vreme ce dușmanii noștri se inversunează să ne răpească pămîntul și să ne robească frații, noi continuăm a spera și a crede în triumful dreptății adevărate, a dreptății noastre și în ce privește Transilvania [...] Dincolo de Transilvania 1940 va veni împlinirea dreptății. Credem în Transilvania românească eternă și nedespărțită”.

Înrolată în mișcarea de rezistență a poporului român, intelectualitatea progresistă recurge la o diversitate de forme de protest, printre care publicistica, într-o formă mai mult sau mai puțin deghizată, a fost folosită în slujba popularizării culturii progresiste, a combaterii ideologiei fasciste și rasiste. În acest sens au fost editate unele reviste speciale sub egida unor militanți antihitleristi, sau multi scriitori și publiciști au folosit coloanele unor ziare oficiale pentru a informa opinia publică despre mersul real al fronturilor și prăbușirea iminentă a coaliției hitleriste. Aceste manifestații ale personalității vieții științifice și culturale, ale vieții politice românești, erau tot atîtea evenimente, care se inscriau organic în activitatea largă a Frontului Patriotic Antihitlerist, inițiat, organizat și condus de P.C.R.

ÎN PERIOADA de după victoria revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, Partidul Comunist „a desfășurat o vastă activitate organizatorică și politică — se reliefează în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu — a organizat clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, a unit toate forțele democratice, patriotice, în procesul dezvoltării și înlăturării revoluției democrat-populare, realizării reformelor sociale și trecerii la cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea și apoi la construcția socialismului în România”.

Într-o perioadă de aproape cinci decenii România a cunoscut uriașe transformări revoluționare, parcurgînd mai multe etape istorice; s-a instaurat puterea revoluționară-democratică, au fost răsturnate clasele exploatare și a triumfat revoluția proletară, poporul a construit cu succes și a consolidat orînduirea socialistă. Dintr-o țară cu un pronunțat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură înapoiată, România a devenit o țară industrial-agrară, bazată pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură modernă, în continuă dezvoltare, capabilă să satisfacă în condiții tot mai bune nevoile economiei, cerințele de consum ale maselor largi populare.

Marile cuceriri ale poporului au căpătat dimensiuni noi în perspectiva deschisă în iulie 1965 de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

Toți cetățenii țării au ca interes suprem consolidarea statului național unitar, întărirea continuă a independenței și suveranității naționale, libertatea patriei fiind condiția libertății fiecăruia. Ei contribuie în cel mai înalt grad la dezvoltarea construcției socialiste, la realizarea planurilor de dezvoltare economică-socială a țării — calea făuririi bunăstării. Telul ce unește îndreptăciții energiile întregului popor îl constituie realizarea Programului partidului, care prevede făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, creșterea puternică a forțelor de producție, apropierea României de nivelul țărilor industriale avansate ale lumii.

Documentele partidului nostru, opera secretarului general pun în lumină faptul că grija pentru dezvoltarea națiunii, a trăsăturilor ei noi, care apar în socialism, constituie o parte integrantă a însăși edificării noii orînduiri. Întărirea națiunii socialiste — în perioada construirii socialismului și comunismului reprezintă o cerință obiectivă a înfloririi economiei și culturii, a dezvoltării naționale libere și independente.

Aplicînd cu consecvență politica de dezvoltare economică a întregii țări, Partidul Comunist Român se călăuzește

după adevărul potrivit căruia trebuie să se asigure condițiile pentru participarea activă a tuturor locuitorilor la viața economică-socială.

ÎN CADRUL sistemului democrației societății noastre, Frontul Democratice și Unității Socialiste deține un rol de cea mai mare însemnătate, afirmîndu-se tot mai mult ca o formă superioară de unire și coordonare a eforturilor întregii națiuni, de manifestare a voinței și hotărîrii poporului de a realiza programul construcției socialiste și comuniste, de a-și făuri în mod conștient viitorul luminos, liber și demn. Înmănunchind organizațiile de masă și obștești, toate clasele și păturile sociale ce alcătuiesc orînduirea noastră, Frontul Democratice și Unității Socialiste dă expresie unității de interese și aspirații ale întregului nostru popor, raporturilor de colaborare, frăție și solidaritate dintre toți oamenii muncii. El ilustrează schimbările profunde petrecute în structura socială a țării, precum și perspectiva apropierei tot mai depline a tuturor claselor și categoriilor de oameni ai muncii, a omogenizării continue a societății.

Tot mai mult în procesul făuririi noii societăți are loc o identificare deplină a partidului cu năzuințele clasei muncitoare, ale întregului popor, împlinind astfel rolul de centru vital al națiunii noastre socialiste, fiind însăși conștiința sa.

Într-un climat nou de viață și de muncă specific țării noastre, în cadrul căruia toți cetățenii țării au asigurate condiții nelimitate de afirmare pleneră a personalității lor, de a-și pune întreaga lor capacitate și energie în slujba dezvoltării și înfloririi patriei, unitatea poporului nostru, a tuturor cetățenilor României socialiste în jurul Partidului Comunist Român, acționează ca un element dinamizator de cea mai mare însemnătate în procesul edificării societății socialiste și comuniste în Republica Socialistă România.

În condițiile în care unitatea de gândire și acțiune a asigurat triumful orînduirii noi, socialiste, experiența și conștiința luptei poporului român pentru unitate, profund fortificată de secolele de bătălii purtate pentru realizarea unirii politice, este astăzi o puternică sursă de încredere și tărie. Ea reprezintă un viguros factor de coeziune a tuturor fiilor acestui pămînt în jurul Partidului Comunist Român, legămînt de luptă și muncă pentru a înălța pe noi culmi de progres și civilizație patria noastră.

Perioada jalonată de Congresul al IX-lea, al X-lea, al XI-lea, al XII-lea și al XIII-lea ale Partidului Comunist Român, de activitatea prodigioasă desfășurată în fruntea partidului și statului pe plan teoretic, politic și de conducere de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, a înrădăcinat adînc ideea că numai aici, pe acest pămînt, pe care s-a născut poporul român și a căruia înflorire o asigură prin unitatea și frăția celor ce muncesc, se pot realiza obiectivele însuflețitoare, îndrăznețe ale orînduirii noastre socialiste.

Această nezdruncinată încredere în forța și unitatea poporului, coeziunea sa, credința în trîncina înfăptuirilor sale, consecvența exprimată în politica externă au făcut și fac ca România Socialistă, președintele său să se bucure de un deosebit prestigiu în viața politică internațională.

Idealurile revoluționare pentru care s-au jertfit înaintașii noștri, pentru care s-au jertfit socialistii, comunistii, pentru care au căzut muncitori, țărani, intelectuali, pentru care poporul a dat un mare tribut de singe se înfăptuiesc sub conducerea Partidului Comunist Român, care asigură afirmarea cu deplină putere a principiilor socialismului, ale umanismului revoluționar.

Întreaga activitate practică, politică, opera președintelui României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sădește în rîndurile tuturor fiilor țării sentimentul de dragoste și atașament profund față de lupta poporului pentru unitate și independență națională, pentru partidul comunist, pentru România Socialistă.

Ion Ardeleanu

Ideologia „Luminilor” și lupta pentru unitate națională

INTUIND just însemnătatea și puterea creațiilor culturale înnoitoare în mutațiile din societate, Jules Michelet caracteriza secolul al XVIII-lea „Marele Secol” sau „Secolul luminilor”. Oglindind prefacerile societății aceluși secol și al începutului celui următor, de la Atlantic la Urali, noua ideologie, luministă, exprimă năzuințele forțelor sociale ce negau vechile rinduieli; feudale, și ideologia ce le sprijinea. Scopul lipsit de elan este înlocuit de puterea cunoașterii, la temelia căreia este așezată rațiunea atotcuprinzătoare. Omul învață mereu, vede, pătrunde, este convins că nestiința și ignoranța pălesc în fața cunoașterii raționale. Omenirea progresa prin răsădirea luminilor. Educația primează între factorii de progres; educația teoretică și practică, limba, istoria, geografia, matematica, fizica, chimia, științele naturale. Educația pe seama tuturor, deoarece „adevărul e simplu și poate fi pus todeauna la îndemna lumii întregii”.

În contextul european se integrează și luminismul românesc. Începuturile cărui, sub formă pregătitoare, preluministă, sînt contemporane cu începuturile luminismului apusean. Prin gândirea și lucrările celor doi mari învățați români: Stolnicul Constantin Cantacuzino și Dimitrie Cantemir. La care este prezentă și activă conștiința de neam, susținută de argumente de drept istoric: originea romană a poporului român, dar și cu aportul dărilor la Stolnic, iar sinteza celor două etnii sînt rumâni-dachi (daco-români). Temei al îndreptării eliberării poporului român de sub orice dominație, adică independența deplină pentru libera sa dezvoltare. Un alt argument din patrimoniul doctrinar al celor doi istorici era unitatea poporului român și a limbii române, născute pe un teritoriu unic. La care se adaugă al treilea argument, continuitatea neîntreruptă a românilor pe întreg teritoriul lor de formare. O încercare de judecată dialectică a istoriei, de istorie comparată și de istorie universală, însoamnă o lărgire a orizontului intelectual și un început de filosofie a istoriei. Care la Dimitrie Cantemir se întregeste cu concepția filosofică și științifică cuprinsă în *Metafizică*, *Logică* și într-o oarecare măsură în *Istoria ieroglică* și *Divanul sau Gilceava* înțeleptului cu lumea. Iar gândirea dialectică în *Cresterea și descreșterea Curtii alioșmănești*. În gândirea lui Cantemir întimplarea, hazardul sînt înlocuite cu rațiunea și explicația logică a evenimentelor, pe temeiul unei causalități obiective și necesare și a unei judecări dialectice a fenomenelor istorice: de la vechi la nou, de la inferior la superior, justificarea luptei pentru libertate și dreptate a maselor populare împotriva claselor exploatare și a popoarelor subjugate împotriva puterilor dominante. Pasul de la preluminism la luminism se realizează cu totul firesc, sub semnul unei continuități depline, deoarece *Hronicul a toată Tara Românească* (care apoi s-a împărțit în *Moldova*, *Muntenia* și *Ardealul*) (a cărui copie revizuită de autor a fost cumpărată de vladica Ioan Inochentie Micu la Viena) a fost cartea de căpătîi pentru istoricii Școlii Ardelene, pentru istoriografia luministă românească.

Pentru Ioan Inochentie, el însuși un precursor al luminilor și care pe argumentele romanității, continuității și unității își construiesc argumentele de drept istoric, care împreună cu cele de drept natural au constituit temeiul luptei sale politice, în dietă, la guberniu, la curtea imperială de la Viena, la papalitate, în numeroasele, îndrăznețele și importante memorii, trimise, de asemenea, peste tot, luptă și memoriile încheindu-se cu argumentul puternic, iarăși de drept natural: cine poartă greutățile și le simț și binefacerile (qui sentit onus sentiat et commodum). Iar în exilul de la Roma își mărturisese întreg zbuciumul vieții nu pentru interese personale, ci numai pentru ale neamului său: „după puțină mea am și făcut și am muncit într-aita, necăutînd hazna mea, ci a neamului meu pină ce am căzut și în urgia pizmașilor”.

Precursor al luminismului, preluminist se recomandă Ioan Inochentie Micu și prin acel florilegiu cu caracter educativ, selectat din clasicul latin și sistematizat în raport de scopul urmărit: educația morală a tineretului.

Pot fi asociați neasemuitului luptător pentru drepturile poporului român cu gândire luministă și cei doi tineri pe care el însuși i-a pregătit să-i fie sprijin în lupta sa neobosită, cuminte și judecătoare rațională, luministă: Gheorghe Cotore, cu lucrarea sa, *Articulșurile cele de price*, mîndru de măreția strămoșilor români, și Grigore Maior cu *Dicționarul său latin-român*.

Se alătură acestora Radu Tempea bătrînul, autorul *Istoriei Scheilor Brașovului*, străbătută de adieri preluministe, dar mai importantă din punct de vedere al noii ideologii este *Gramatica românească* a lui Dimitrie Eustatievici din 1757. Si mai semnificativă chiar e pătrunderea noilor idei în straturile de jos ale românilor, așa cum o mărturiseste plîngerea țărănilor hunedoreni din 1760 adresată oficialităților comitatului că „li s-a aruncat în grumaz jugul iobăgiei”, cu toate că sînt mai mulți și mai vechi decît celelalte neamuri din această țară, „rămășițele vechilor daci”.

ÎN CULTURA Transilvaniei din această perioadă se reflectă cu putere prefacerile din domeniul economic și politic. Cultura, la rîndul său, a influențat în sens pozitiv

aceste prefaceri, ajutîndu-le să se dezvolte cu mai mare înțeleală. Față de această mișcare culturală progresistă, cultura claselor feudale își pierde din ce în ce mai mult atît importanța cit și rolul.

Împotriva sistemului de învățămînt, pe care Curtea din Viena voia să-l folosească drept instrument de dominație și catolicizare, cum urmăreau legiurile școlare *Ratio Educationis* din 1777 și *Norma Regia* din 1781, au protestat oamenii de cultură de prestigiu din Transilvania. În locul limbii latine și germane, promovate de Curtea din Viena, transilvănenii cereau învățămînt în limba maternă.

Învîngînd numeroase piedici și împotriviri, românii au reușit să înființeze numeroase școli. În această operă de culturalizare prin școli s-au distins Gheorghe Șincai, directorul școlilor românești greco-catolice din Transilvania, care a înființat vreo 350 de școli în tot atîtea sate, Dimitrie Eustatievici, directorul școlilor românești ortodoxe, care, la rîndul său, a înființat alte sute de școli, și Teodor Iancovici, directorul școlilor românești din Banat, care și-a înscris numele alături de ceilalți prin vrednicia sa de ctitor de școli. Este explicația înmulțirii intelectualilor români din Transilvania, de la o generație la alta. Fiii de preoți și de mici nobili români își însușesc învățătura de carte la diferite școli, gimnaziale și liceale. Colegiul universitar din Cluj, de exemplu, la 1703, era de 45 studenți romani, fineti români frecventează colegiile din Roma, Turnavia și Viena. După deschiderea școlilor din Blaj, la 1754, numărul tinerilor cu învățătura de carte superioară crește vertiginos. Iar școlile populare românești înființate de Șincai, Eustatievici și Iancovici au pus bazele învățăturii mai înalte. La aceștia se mai adaugă și ofițerii și subofițerii români de la regimentele de graniță.

Astfel pregătită, ideologia luminilor, potrivit stărilor de lucruri anacronice, colaborează în tustrele țările române în strînsă unire cu forțele sociale ce pretind în viața social-politică și culturală o poziție echivalentă cu rolul lor economic în lumea nouă ce bătea cu putere la porțile istoriei. Societatea feudală, în plină destrămare, era cuprinsă de o criză din care nu putea fi salvată de încercările, lipsite de perspectivă, ale unor reformatori și reforme de suprafață. Realizările culturale în spirit luminist, numeroase și variate: școli de toate gradele, manuale, gramatici, dicționare pe seama acestor școli și a oricui dorea să se instruiască: opere originale — mai cu seamă cu caracter istoric și filologic —, traduceri și prelucrări din operele celor mai îndrăzneți gânditori ai vremii sau cultivarea unor idei ale acestora au lucrat cu bune rezultate la subminarea lumii vechi. Ideologia nouă îi submina temeliile „filosofice”, revoluțiile din 1784 și 1821 temeliile sociale și mișcarea „Supplexului” din 1790—1791 pe cele politice. Asocierea trinității revoluționare a fost pe cit de firescă pe atît de logică deoarece noua ideologie, luministă, era strîns unită cu lupta politică în activitatea aceluși promotori: Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Molnar-Piuaru, Ioan Budai-Deleanu, Ioan Para, Ignatie Darabant, Gheorghe Lazăr etc.

Toți aceștia și alții asemenea lor sînt luptători cu condeiul și luptători politici în același timp. Activitatea tuturor este dominată de ideea emancipării sociale și naționale a poporului român, într-o vreme cînd conștiința națională depășise cercul restrîns al cîrturarilor, fiind îmbrățișată și folosită de masele populare în același scop. Cosmopolitismul ideologiei luminilor apusene și al ortodoxismului grec sînt înlocuite în țările române, datorită condițiilor istorice concrete și a situației nedrepte a românilor, precum și a dominației străine asupra țărilor române, cu ideologia luminilor militantă, pusă în slujba emancipării sociale, politice și culturale a românilor și a independenței țărilor lor.

REPREZENTANȚII „Școlii Ardelene” își ordonează și concentrează ideile și preocupările științifice și politice în jurul celor mai importante și, de aceea, mai actuale probleme: originea, continuitatea și unitatea poporului român, Stăruitorul zel cu care apărau o cauză dreaptă l-a îndemnat, uneori, la exagerări, ca aceea cu privire la originea pur romană a poporului român și pur latină a limbii sale. Sînt pe deplin

juste, însă, alte idei, apărate cu convingerea sprijinită pe adevăr: continuitatea poporului daco-roman în Dacia, unitatea etnică a poporului român și îndreptățirea lui la o viață națională de sine stătătoare. Cuprinderea întregii istorii a poporului român într-o sinteză unitară — premisă a unității politice — însemna demonstrarea concepției.

Emanciparea social-politică și social-națională a poporului român — scopul final al stăruitorului și neobositei activități a marilor învățați și temerarilor luptători — era într-o relație dialectică cu structura complexă a societății într-o vreme cînd apunea o lume și se năsea alta. Învățătura și învățații erau datori să slujească noul și înnoirile.

Concordanța a fost deplină între gînd și faptă. Învățatii luptători înțeleg să-și onoreze îndatoririle și într-o calitate și în alta. Și și le-au onorat cu știință și conștiință, pasiune și îndrăzneală, neoccolind obstacole și împotriviri, dușmăni declarate și riscuri numeroase. Institutii și stări de lucruri anacronice, cei ce le creau și le apărau au fost ținta criticilor îndrăznețe ale lui Samuil Micu, în activitatea practică și în lucrările sale istorice. Împotriva clerului înalt, dornic „ca pungi de bani să agonisească și să tundă și să mulgă oile, iar nu să le pască”; împotriva nobilimii și boierimii „biciu și bătaie slobozești asupra țării”, împotriva serbiei, „chip de robie păgînească”.

Combătînd tezele tendențioase ale unor istorici străini, ca Sulzer, Eder, Engel, care negau continuitatea poporului roman în Dacia, luministii „Școlii Ardelene” desfășoară o fructuoasă activitate științifică, reușind să fundamenteze, în elementele sale principale, ideologia mișcării naționale românești. Ideologia luministă ignoră artificialitățile fruntării politice și ca răspundere și ca preocupare pentru problemele majore ale poporului român. Micu, Șincai, Maior, Budai-Deleanu, Lazăr militează pentru ridicarea poporului român din situația medreapă în care se găsea, îndemîndu-l la unire și dezvoltîndu-i calea de reînălțare la vechea glorie a strămoșilor romani. Ei subliniau necesitatea unirii țărilor românești pentru propășirea românilor, pentru a-i face „a se gîndi și a mijloci cum vor ajunge din nou la cinste și mărire”.

Reprezentanții principali ai luminismului românesc erau convinși de dreptatea cauzei căreia și închinara viața; ei se socoteau datori să-și slujească, cu toate puterile, națiunea ajunsă acum aproape de finalitatea procesului de formare; erau convinși că națiunea română este îndreptățită a ocupa un alt loc în viața economică, socială, politică și culturală pe măsura ponderii numerice, a trecutului său istoric (originea „nobilă” romană, continuitatea neîntreruptă pe teritoriul său național) și a contribuției la susținerea materială a societății. Unii precizau realizarea acestui deziderat prin reforme de sus, alții prin mijloace revoluționare. Unul din personajele principale ale marelui poem eroi-comic *Țiganiada*, operă a lui Budai-Deleanu, Slobozan (nume simbolic) își îndemna părtași: „ori la slobozenie, ori la moarte”. Lupta pentru emancipare și unitate națională, strîns unită cu aceea pentru libertate socială, era simbolizată în numele tot atît de semnificativ al altui personal, Romândor.

INTELECTUALITATEA progresistă era cuprinsă de un neastîmpăr general. În „Mișcarea iacobină” erau implicați și reprezentanții de frunte ai luminismului românesc, Paul Iorgovici și chiar Gheorghe Șincai, condamnați, amîndoi, la pedepse grele pentru ideile și activitatea lor. „Societatea filosoficească a neamului românesc din Mare Principatu Ardealului”, înființată la 1795 prin strădania aceluiași Iorgovici și a lui Molnar-Piuaru, depășea, în ce privește componenta și preocupările sale, teritoriul Transilvaniei, îmbrățișînd deopotrivă și celelalte două țări românești.

Reprezentanții luminismului înțelegeau să lupte pentru luminarea poporului și prin smulgerea din ignoranță, nestiința de carte în care au fost ținute masele populare de clasele exploatare. Cel mai bun mijloc pentru atingerea acestui scop era, pe lîngă înființarea de școli la sate pentru copiii țărănimii, întocmirea de manuale pentru aceste școli și pentru cele orășenesti existente, prelucrarea, în limba română, a unor cărți cu caracter in-

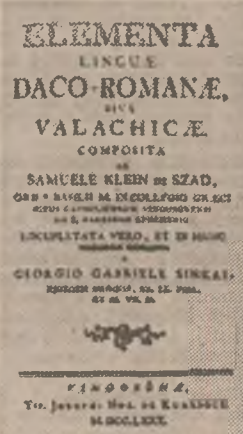
structiv-educativ și moralizator. Petru Maior s-a ocupat personal de educația și instrucția copiilor, adunîndu-i în jurul său ori unde-i întâlnea pe cîmp. Samuil Micu în prelucrările sale de logică și de etică, iar Gheorghe Șincai în *Istoria naturii* sau a firii și în *Învățătura firească spre surparea superstițiilor norodului* (o prelucrare a fizicii lui Hellmuth) luptă împotriva obscurantismului, a superstițiilor, îmbogățesc știința cu elemente raționaliste și materialiste. Micu și-a cistigat mari merite în formarea unei terminologii filosofice în limba română, iar Șincai în crearea unor termeni capabili să exprime unele noțiuni științifice.

Ridicarea culturală a maselor era urmărită și prin tipărirea unor cărți cu caracter economic. Învățatul oculist Ioan Molnar-Piuaru tipărește *Economia stupilor*, Gh. Șincai, *Povățuire către economia de cîmp*, iar Grigore Obradovici, directorul școlilor românești din Banat, traduce „spre mare treabă a plugarilor celor românești” o *Carte de îndemînă pentru orînduita economică, lucrarea pămîntului și pentru plămădirea și păstrarea vitelor și a păsărilor celor casnice* etc. Pe lîngă sfaturile practice cu caracter economic, aceste lucrări cuprind și probleme de cultură generală, îndrumări pentru citirea și însușirea cuprinsului cărților.

LUMINISTII români, respectîndu-și convingerile și crezul, conștiința de însemnătatea și rolul științei în viața unui popor, în general, a românilor de asemenea, în realizarea idealului lor de libertate, au făcut eforturi supraomenești pentru a realiza opere științifice perene. Conștiința de rolul istoriei și al limbii în împlinirea marilor idealuri, asupra acestor științe s-au aplecat cu toată osîrdia, cu o incrințare pe cit de impresionantă pe atît de admirabilă. Dragostea de carte și prețuirea acesteia, adevărat mesianism al cărții, potrivit caracterizării lui Blaga, le-a fost întreaga viață, fie în marile centre ale culturii acelei vremi, fie cîtreierînd cu săptămînilor satele cu desăgi în spate. Cartea era pentru ei „cărămizi pentru zidirea lumii”. Și ei erau pregătiți să contribuie cu știință și conștiință la zidirea unei lumi noi pentru poporul român. Și rezultatele au fost de-a dreptul uluitoare, ținînd seama de condițiile vitrege în care și-au dăruit cu pasiune nobilă ce-au avut mai de preț în ființa lor nobilă, această „burghezie de talente”, această intelectualitate eroică.

Știința istoriei nu însemna la acești titani ai conștiinței naționale doar mulțimea impresionantă de date și fapte, ci mai cu seamă „dascălul tuturor lucrurilor și bisericești și politicești”; că ea nu numai cu cuvinte, ci și cu pilde adeverează cele ce învață. Ca cei buni să se laude întru neamurile neamurilor, iară cei răi și nevrednici să se rușineze și să înceapă a lepăda simțirea cea dobitocească și a fi oameni români, adică desăvîrșiți, că mult este a fi născut român”.

Credința mărturisită cu atîta convingere de Samuil Micu a fost împlinită în chip eroic de el și de ceilalți învățați de aceeași erudiție și convingere. Scurta cunoștință a istoriei românilor și varianta sa latină *Brevis historica notiitia Valachorum* realizate de Samuil Micu stau la baza operii sale istorice de căpetenie *Istoria și lucrurile și întîmplările românilor*, rămasă în formă manuscrisă pînă azi. Devotatul în erudiție și dragoste față de trecutul poporului român, Gheorghe Șincai, nu întîrzie să-și dovedească calități identice și eroism pe aceeași măsură prin monumentală sa *Hronică a românilor și a mai multor neamuri*, cu varianta latină a primei părți: *Chronicon dacoromanorum sive Valachorum* și prin nu deieajuns de prețuita, prin cuprinsul său, colecție în peste 20 de volume: *Remum spectantium ad universam gentem Dacoromanorum seu Valachicam summaria collectio ex diversis authoribus facta*. Colecție care i-a fost de neprețuit ajutor și lui Petru Maior în alcătuirea operelor sale perene: *Istoria pentru începutul românilor în Dacia* și *Istoria bisericii românilor*. Opera istorică a pleiadei se împlineste fericit cu impresionant de erudita lucrare, rămasă și ea în manuscris pînă astăzi, a lui Ioan Budai-Deleanu, *De originibus populorum Transylvaniae*, și alta, tot în formă manuscrisă rămasă, mai modestă, însă, *De bello*

a poporului român

civile (răscoala de la Bobilna). Dacă la Micu narațiunea cronicărească era întărită de documente, la Șincai documentul face corp comun cu narațiunea. Maior și Budai-Deleanu fac pasul spre sinteză istorică unde documentul și comentariul de subsol sprijină afirmația. Spiritul militant este comun tuturor, mai incisiv la Petru Maior. De aceea a stîrnit printre contemporani o mare preocupare față de problemele și metodele maiorene, urmate de îndată și de alții, începînd chiar din anul apariției **Istoriei pentru începutul românilor în Dacia** (Toma Costin, Theodor Aron, Damaschin Bojincă, Eftimie Murgu).

Reprezentanții Școlii Ardeleane au urmarit dezvoltarea istorică a românilor din toate trei țările române, subliniind unitatea și legăturile poporului român din aceste țări. „Am găsit cu cale a-mi întinde vorbirea — scria Budai-Deleanu — și la regiunile învecinate... precum și la România și Moldova, pentru că de una parte, aceste provincii formau Dacia veche, iar de alta, așa se aseamănă între sine încît parcă formează o singură țară și că sînt menite pentru un singur popor și pentru o singură domnie”. De aici izvoră iubirea lor de patrie care pentru toți trebuia să fie „bold firesc, carele desteaptă pre oameni a-și iubi patria sa și bucuria a rămîne într-însa”, cum spunea Petru Maior.

Pentru ca operele lor să joace rolul ce li-l incredințau autorii, aceștia erau nevoiți să creeze o limbă literară pe înțelesul celor cărora le erau destinate. Limbă care întregea în chip fericit argumentele istorice cu privire la romanitatea și originea nobilă a românilor și a limbii române. Romanitatea și noblitatea neamului și a limbii erau mai convingător dovedite prin investimintarea limbii române în scrisul latin. Alfabeta latină și ortografia etimologică confereau mai mare putere argumentației și dovezilor. Cartea de rugăciuni a lui Samuil Micu și mai ales **Elementa Linguae dacoromanae sive valachicae**, a aceluiasi Samuil Micu asociat cu Gheorghe Șincai, cu acest nobil scop au fost scrise.

Concomitent cu opera sa istorică, Petru Maior se afirmă și ca filolog prin **Disertație pentru începutul limbii românești și Disertație pentru literatura cea veche a românilor**. Cele două studii, publicate ca anexe la **Istoria pentru începutul românilor**, aveau semnificația întărirea argumentației cu privire la originea romană a românilor prin latinitatea limbii române, întregindu-și precursorii, S. Micu și G. Șincai. În problema limbii Petru Maior (Mitră Pelea) are un admirator și continuator în I. Budai-Deleanu. La amindoi limba română își are sorgintea în latina vulgară (populară), dar paternitatea aparține lui Maior, care afirmase că „limba românească e acea limbă latinească comună care pe la începutul sutei a doua era în gura romanilor și a tuturor latinilor”, spre deosebire de S. Micu și G. Șincai care derivă limba română din latina clasică. Teoria formulată mai întîi de învățatul român Petru Maior a fost adevărată apoi de toți specialiștii serioși ca și aceea cu privire la dialectele limbii române, adică cele vorbite de românii din Peninsula Balcanică.

Precursor este Maior și prin judecata dreaptă cu privire la rolul cu totul secundar al limbii slave în textura limbii române, în sensul că „țesătura limbii românești cea dinlăuntru nicidecum nu s-au atins, ci aceea a rămas întreagă, precum era cînd întîi au venit romanii, strămoșii românilor, în Dacia”, adevăruri confirmate de lingvistica modernă. Studiul **Disertație pentru literatura cea veche a românilor** intermediază legătura dintre limbă și istorie literară, dovedind că scrierea chirilică este străină spiritualității românești.

Preocupările pentru limbă, pentru gramatica limbii române continuă cu Radu Tepeș, care în Gramatica sa din 1797 încearcă romanizarea termenilor gramaticali, iar Paul Iorgovici, în ale sale **Observații de limbă românească** (1799) alungă în schimb spre exagerări latiniste. Mai erudită este lucrarea lui I. Budai-Deleanu, **Temeiurile gramaticii românești (Fundamenta gramaticae linguae romanicae)**.

Dicționarele și lexicoanele, numeroase și valoroase și acestea sînt întregitoare de mare preț ale gramaticilor. Începătorul este în acest domeniu de incontestabilă însemnătate învățatul și sprijinitorul altor realizări de mare importanță. Grigore Maior cu al său **Lexicon compendiorum latino-valachicum** (rămas în manuscris), urmat de Samuil Micu cu al său **Dictionarium Valachico-Latinum** (rămas și acesta în manuscris), acesta de **Lexiconul român-nemțesc și nemțesc-român** al lui Budai-Deleanu, toate acestea incununate de **Lexiconul de la Buda, românesc-latinesc-unguresc-nemțesc**, la care, așa cum precizează subtitlul, „de mai multuri autori, în cursul a treizeci și mai multor ani s-a lucrat”, contribuția lui Petru Maior fiind esențială.

LUMINILE noi culturi, ale noii filosofii n-au lipsit nici în celelalte țări românești. Mai modeste, din cauza dominației otomane, cu regimul fanariot instaurat la începutul sec. al XVIII-lea în cele două țări românești. Înțelesul este însă același și scopurile urmărite de noua ideologie sînt de asemenea aceleași.

Ideea romanității poporului român preocupă cu insistență literatura luminiștă

din Muntenia și Moldova. Este invocată în memoriile poliitice, adresate marilor puteri între 1769—1774 și de asemenea în memoriul românilor moldoveni adresat la 1807 lui Napoleon. Este dezvoltată în opera istorică a lui Mihai Cantacuzino, este susținută de călugărul moldovean Vartolomei Măzărcașu, care adresa un **Apel** pentru cercetarea originii românilor, pe care el o afirmă în contextul romanității. Ca urmare a apelului lui Măzărcașu dar și fără acesta, logofătul vistieriei din Iași, Ioan Nemișescu, extrage și traduce toate știrile referitoare la români din opera lui Gebhardi. În Craiova se realizează o lucrare, rămasă în manuscris, care utilizează lucrările lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai, iar Emanuil Băleanu este autorul unei **Istории a românilor din Dacia**, rămasă și aceasta în manuscris.

Preocupări mai stăruitoare pentru asemenea probleme dovedește cronicarul Nanu Râmnicăneanu, care, în jurul anului 1800, a realizat o **Cronică**, folosind **Istoria** lui Petru Maior, cel dintîi în Țara Românească și Moldova. Susținînd romanitatea românilor în favoarea căreia invocă, pe pe lângă argumentele cunoscute, mărturia vestigiilor materiale și a inscripțiilor cu privire la colonizarea intensă romană în Dacia. Dar spre deosebire de scriitorii transilvăneni, Râmnicăneanu recunoaște și rolul elementului dac, asimilat cu timpul de romani. Potrivit părerii sale, limba română păstrează de asemenea importante elemente dace. El susține totodată și continuitatea daco-romană în Dacia.

Concepția cu privire la originea românilor ca rezultat al sintezei daco-romane cistigă tot mai mulți susținători în Principate. Între care cronicarul Ștefan Moru (Zilot Românul), grecii naturalizați în Țara Românească, Daniel Philippide și Dionisie Fotino în lucrările lor, **Istoria României și Geografia României**, scrise de Philippide, și **Istoria generală a Daciei**, opera lui Fotino, care prin însuși titlul lor dovedesc concepțiile înaintate, luminiște, ale autorilor, susțin originea romană cu asimilarea dacilor, continuitatea și existența instituțiilor românești, **voievodatele**.

Concepția romanității și rolul elementului dac în etnogeneza românilor constituie ideea directoare și a **Gramaticii** lui Ienăchiță Văcărescu din 1787, **Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și orinduirilor gramaticii românești**, argument al vechimii, continuității și priorității românilor pe teritoriul vechii Dacii. Ideile pronunțate și impregnate de spirit luminișt în măsură tot mai mare sînt prezente și în scrierile unui număr însemnat de istorici, gramaticieni, oameni de școală. Gheorghe Lazăr în **Manifestul și Apelul** său adresat publicului românesc pentru publicarea de cărți românești și de asemenea în **Povățuitorul tinerimii către adevărată și dreaptă cetire**, subliniind ideea romanității, își indeamnă, totodată, contemporanii să se străduiască a fi la înălțimea pildei strălucite a strămoșilor. Iar Aron Florian, profesor la colegiul Sf. Sava, folosește lucrările lui Petru Maior pentru prelegerile sale cu privire la originea românilor. Pe aceste căi și prin lectura lucrărilor inșiși, Petru Maior influențează într-un grad superior nu numai conștiința romanității, ci deopotrivă concepțiile intelectualității și tineretului în spirit luminișt. Care este prezent și în traduceri și cuvîntările lui Lazăr Asachi și în poeziile lui Iancu Văcărescu și mai cu seamă în lucrarea de tinerete a lui Mihail Kogălniceanu, **Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens** în spiritul lui Șincai și Maior.

Noua ideologie, luminiștă, este prezentă și în **Pildele filosofice** ale lui Ienăchiță Văcărescu și în **Insemnarea călătoriei** lui Dinicu Golescu și chiar și în proiectul de **Constituție** al lui Constantin Mavrocordat și mai cu seamă în tratatul politic al lui Ionică Tăutu, moldoveanul impregnat de „cărturărisim”.

LUMINISMUL românesc, avînd mereu în fața ochilor minții realitățile istorice ale societății românești, s-a preocupat cu deosebire de nevoia spulberării întunericului înconjurător, de slujirea nevoilor arzătoare ale poporului român, pentru a-l ridica la locul ce i se cuvenea din punct de vedere social, politic și cultural. Învățătura trebuia răspîdită nu numai de la catedră, copiilor, ci și în afara zidurilor școlii, tuturor, tineri și vîrstnici. Îndeplinirea acestei nobile misiuni era posibilă prin activități practice, prin lucrări originale, dar și prin asimilarea, adaptarea și aplicarea la condițiile propriului popor a tot ceea ce era prețios și ducător la scop din realizările altora. Mereu prezente în conștiința lor, categoriile cărora se adresează, interesele celor pe care-i slujeau, luminiștii români se străduiesc să folosească o limbă înțeleasă de toți sau de cit mai mulți. Limba vorbită de popor a constituit o grijă atentă și permanentă a tuturor învățaților vremii. Cînd lipsseau unele noțiuni, unele cuvinte, aceștia le creează pe baza aceluiași izvor, îmbogățind astfel limba română cu o terminologie științifică, filosofică, nouă de multe ori. Toate aceste strădanii, stăruințe și înfăptuiri îndreptățesc pe deplin judecata cu privire la însemnătatea ideologiei „luminilor” în general și a celei românești deopotrivă în progresul societății pe toate planurile în pragul vremurilor moderne.

Acad. Ștefan Pascu

ȘCOALA ARDELEANA — monument de Romulus Ladea

Semnele Unirii

Și a fost așa,
ca un argument al firii ;
s-au întîlnit în același decembrie
munții unirii, apele unirii,
părinții și străbunii unirii.

Semne de foc și de împlinire
pentru noua, rotunda alcătuire.

Apele au șters vremelnicia
și s-au lășit în albiu secate,
Dealurile, văile, marea, stihia,
pădurile de brad și stejar
sub aceeași emblemă de jar.

Toate-au primit strălucirea
numelor vechi din cronici nescrise —
oameni și locuri,
taine și vise.

Ion Oarcăsu

Privind spre Alba Iulia

Veneau din adînc de istorie, fără oprire
chemările cu alean de foc și obidă în ele
spre cuvîntul unic și impetuos ca însăși viața
întregului neam românesc visîndu-și Deplina Unire...

Chemări ale singelui și graiului mai tari decît toate
vitregiile ce ne despărțiră trupul de țară ;
chemări ale Luptei... (Istoria noastră întreagă-i o luptă
perpetuă, neînfrîcată, din veac temerară !).

Fiîndcă România totdeauna a fost România,
chiar dacă s-a numit Transilvania cea dirză, de piatră,
sau Muntenia — glasul Basarabilor grăind prin
Mircea —,
sau Moldova lui Ștefan în eterna ei vatră.

Mama mi-a cîntat, cea dintîi, Hora Unirii
pe care mereu, cu lacrimi în ochi, o ascult.
Tata intona : „Treceți, batalioane române, Carpații !”,
vocalele durerii și luptei prin mine urcînd, în tumult.

Fără aceste voci ce-am fi fost noi, românii ?
Ele ne spun că niciodată vitregiile nu ne-au strivit.
De-aici, din hotarul pămîntului și graiului nostru
niciodată neamul românesc nu s-a clintit.

Glas al Națiunii, cuvîntul celei dintîi uniri
cu jertfe enorme de sînge în Marea Unire a cuvîntat.
Prin ele, și doar prin ele, privim spre Alba Iulia
cu ochi de mindrie și demnitate iluminat.

Haralambie Țugui

Responsabilitățile criticului tânăr

■ Intrucit în București și în alte orașe trăiesc și lucrează o sumă de tineri critici ale căror nume au început să capete circulație, ne-am gândit să le provocăm câteva măturisiri care să-i sprijine în a-și defini demersul profesional „prin ei înșiși”. Răspunsurile la întrebările noastre par a contura o stare de spirit favorabilă exercitării normale a profesiei.

Patrel BERCEANU (Craiova):

1. Ce înseamnă pentru dv. etica profesională?
2. Cum v-ați exercitat — cum vă exercitați — meseria, în ce condiții?

1, 2. În ce constă noțiunea de etică profesională pentru un critic — iată un lucru cunoscut de toată lumea. Am putea emite în jurul acestei probleme o serie întreagă de concepte ferme: obiectivitate, probitate intelectuală, competență, scară de valori, ton și stil în judecată etc. Este de presupus că, în clipa când a optat pentru această misiune, criticul a răspuns afirmativ unor chestiuni fundamentale: Merită teatrul să ocupe un loc major în cultura unei națiuni? Trebuie atrași oamenii spre o asemenea instituție? Dacă da, spre ce fel de teatru?

Rămâne deci în picioare întrebarea: facem față eticii profesiei noastre?

Primii ani de exercitare a meseriei au coincis cu anii mei de student teatrológ-filolog. Revista „Viața studentescă”, aceea care mi-a găzduit cronicile, a fost un mediu exemplar pentru manifestarea libertății de spirit necesare oricărui critic. Mi s-a cerut probitate intelectuală și punctualitate, dar nu mi s-a cerut complezență, nu am fost „orientat” către unul sau altul din autori, spectacole, regizori, actori. Capitala era mare, spectacolele se succedau cu repeziune, misiunea nu era ușoară, dar era plăcută.

Că am fost în răspăr, deseori, față de mersul unor gazete „mari”, era micul nostru titlu de glorie. N-au lipsit nici semnele că am deranjat personalități obișnuite cam de multșor să nu mai fie deranjate. Fără să posed cele mai atrăgătoare urechi, mi s-a promis, de vreo două ori, pe loc, să fiu urecheat. Dar, cum spuncam, Bucureștii erau mari și cronicarii mulți, aveai cum să „scapi”.

Apoi, cronicar la reviste cu statut mai important, lucrurile s-au complicat. Au apărut apelurile la ordine. La o ordine a mediocrității. Craiova e mai mică decât Capitala, prietenia se poate confunda ușor cu închiderea... ochilor. După fiecare cronică reticentă trebuie să oralizezi că un cronicar e un om de teatru, dar nu de-al teatrului, precum portarul sau timplarul. Oricum, presiunile morale nu vin din partea redacției pentru care scrii și acest lucru este de o mare importanță pentru mine. S-ar putea să aibă dreptate O. Wilde când afirmă: „Este incomparabil mai greu să vorbești despre un lucru decât să îl faci”. N-ai putea spune că, după umila mea pricepere, critica noastră, la ora de față, se află „pe fază” cu tot arsenalul de franchise și probitate profesională necesare momentului în care cantonează fenomenul teatral. Au apărut autori noi, dar de un amatorism violent în teatru, pas că ar fi prozatori sau esești buni. Cine să te-o scrie? La Costinești, cu ocazia Galei tinerilor actori, am sesizat plăcerea unor critici de a repezi cu vorbe grele, disprețuitoare, încercările unor artiști tineri de a juca texte „sacre”. S-o mai fi scriind teatru bun, dar se publică texte submediocre. De ce? Dacă e să te iei după cronicile revistelor din provincie, teatrele de acolo merg bine, chiar foarte bine.

Nu calitatea intelectuală, nu tinuta intrinsec spirituală a criticilor de azi e problema. Etica profesională, iată o vorbă care ar putea să ne dea măcar o noaptea-două de insomnie.

Irina COROIU (București):

1. Care ar fi, după dv., raportul ideal între critic(ă) și teatru?

2. Cine și în ce fel îl poate ajuta pe critic să-și exercite în mod normal profesia?

1. Întrebările dumneavoastră nu mă găsesc nepregătite. Ele se referă la aspecte esențiale ale exercitării meseriei de critic, la lucruri asupra cărora am meditat adesea, bineînțeles fără să le „teoretizez”. Nu o voi face nici acum. Desi... În urmă cu ani, pe când eram studentă nu la I.A.T.C., ci la Facultatea de limba și

literatură română, am propus, la o sesiune științifică, o lucrare intitulată ambicios *Relația text-spectacol în structura cronicii dramatice*. Era aceasta rod nu al unei experiențe nemillocite, ci al unei relații dublu mediate: un timpuriu și consecvent contact, pe de o parte, cu mirajul scenei și, pe de altă parte, cu opiniile critice. Reflectarea mai mult sau mai puțin fidelă, mai mult sau mai puțin bine intenționată a spectacolului de teatru în literatura cronicii dramatice rămânând, din păcate, și astăzi, modalitatea generalizată de eternizare a „irepetabilului efemer” ce se produce în „varii forme identice” seară de seară, reprezentatie de reprezentatie...

Atunci, în anul doi sau trei de facultate, m-am apucat serios de treabă, dorind să stabilesc jaloane riguroase actului critic, luându-mi ca model teorii ale criticii literare, încercând să le remodelez în funcție de specificitatea demersului spectacologic. Atașamentul meu — pe vremea aceea — pentru lumea teatrului mă făcea să visez la o implicare directă într-un colectiv teatral și nicidecum să îndrăznesc a aspira la calitatea de „judecător absolut”. Astfel se explică, poate, pleoara pentru statutul *criticii creatoare* (în consonanță cu un genos spirit unanim profitabil, constructiv). Pleoara mea era (și este) pentru o severă obiectivitate, care presupune emiterea judecăților de valoare într-o deplină cunoștință de cauză. Și am în vedere un minim răgaz de reflecție asupra spectacolului la care echipa respectivă trudește luni, chiar ani de zile și căreia, dintr-un elementar respect al efortului creator trebuie să i se acorde, de la bun început, un anumit credit. Urmind ca apoi să se treacă la o analiză cit mai profundă, cit mai exactă a aportului tuturor compartimentelor artistice care concurează la realizarea unei montări. Și, în raport de spațiul proscenial al rubricii avute la dispoziție, pe cit posibil să nu se neglijeze nici o contribuție esențială, semnificativă în ordinea originalității respectivei lecturi scenice. În clipa când aceste citeva, nu multe, dar fundamentale precepte sînt respectate și devin obișnuință în practica — să-i spunem curentă — a criticului, atunci — fără

Cînd, încet, încet, depășești faza recenziului de ceret, a reporterului „de fapt divers” și te se solicită nu doar cronici, ci și interviuri cu personalități de marcă ale artei teatrale românești. Cînd realizi din discuții că — uneori — obiectivele din trecut și — uncori — direct sau indirect, te se răspunde, te se explică, te se justifică elementele „în litigiu”, controversele fiind elucidate pe larg, destins...

Cînd o regizoare de mare găntilete sufletească îți propune să-ti ia, într-o bună zi, ea tie un interviu...

Cînd o mare doamnă a scenei românești îți oferă, în finalul unei lungi convorbiri, citeva versuri dragi inimii sale...

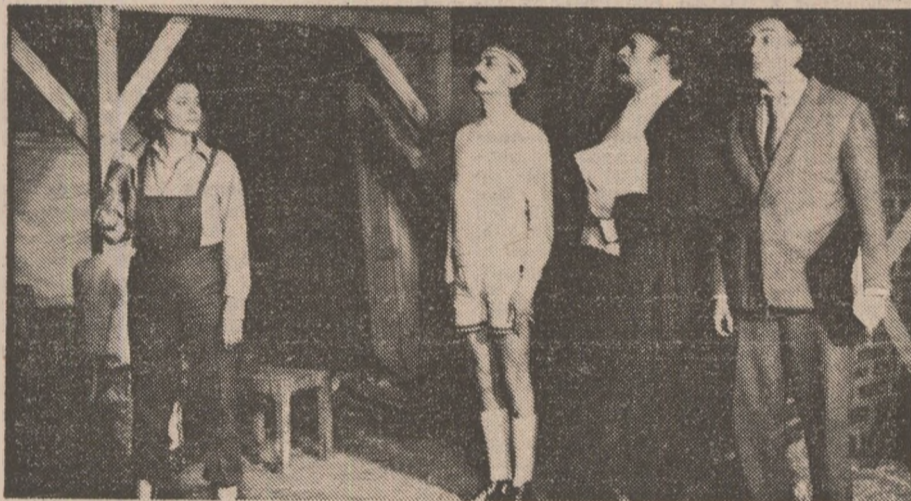
Cînd — iată — ești invitat să răspunzi la astfel de întrebări în legătură cu munca pe care o faci cu înfinită dragoste...

Cînd încep să-ti se întimplă asemenea lucruri minunate, cine și ce ar putea să te împiedice să-ti exerciți normal profesiunea? Adică să mergi mai departe?...

Cristian LIVESCU (Piatra-Neamț):

1. Ce fel de critică teatrală agreeți?

1. Critica teatrală cred că trebuie să lupte cu mai multă convingere pentru a-și impune specificul și susține concepțiile. Ea este reinscenare a spectacolului și valorizare a sa, includere într-o ierarhie necesară, avind de înfruntat două pericole: primul, de a se lăsa sedusă de ficțiunea și ideologia textului, făcînd abstractie de ficțiunea și ideologia teatralizantă; al doilea, de a-și jurnaliza (comercial), pînă la platitudine, relatarea, în așa fel încît să treacă abia examenul efemeridei informaționale. Cum în arta spectacolului imaginea literară se aneazează celei plastice și amindouă unul cînetism al evadării vizibilului din lizibil și al lizibilului din vizibil, este firesc să se recurgă la un sistem complex de cuprindere a domeniului, în care să se aibă în atenție comentariul expresivității dramatice, înglobînd enunțul regizoral, în desfășurarea sa de sens. Critica teatrală are așadar anevoioasa șansă de a

Fluturi de noapte de Dinu Grigorescu, pe scena teatrului din Birlad. Cu Georgeta Cacevschi-Ulmu, Gabi Constantinescu, Simon Salcă, Gheorghe Dorofei

doar și poate — raportul dintre critic(ă) și teatru se plasează în sfera inatacabilă a idealului. Și, deci, dezideratul *criticii creatoare* drag mie este atins.

2. Cînd un reputat universitar se încumetă să-și prezinte ucenicului într-ale istoriei literaturii dramatice și criticii teatrale, redacției uneia reviste de specialitate și colegiului de redacție, după testele inerente (citeva cronică „de probă” la spectacole în premieră la București: *Marea lumină albă*, *Evul mediu întimplător*, *Neînțelegera*), și consimte la înrolarea ta în rândurile colaboratorilor (mai întii ca stagiar)...

Cînd un poet-cronicar (căruiă nici un cuvînt de recunostință nu i-ar fi fost pe măsură, nici atunci, nici acum cînd, din neîntîia a trecut în sufletul celor ce conținut să-l prețuiescă) nu sovăie să-ti „încredînteze” — după „primul extemporal” („Vineri e premieră la *Concursul de frumusețe*” Luni îmi aduci cronică!... Simbăta următoare trăiam bucuria de nedescris a debutului), timp de cîteva ani rubrica de teatru a unei importante reviste bucureștene (nu chiar în exclusivitate, dar aproape)...

Cînd un apreciat regizor nu e de acord cu rezervele exprimate în legătură cu un spectacol unanim elogiât, dar nu-ti refuză un dialog...

Cînd un alt director de scenă tînar tine să-ti multumească laboratru că-i înțelegi pînă la amănunt elaboratru esafodaj al demonstrațiilor sale scenice...

Cînd la Secția de dramaturgie a Asociației Scriitorilor, într-un referat „bilantier” asupra „stării criticii”, un incisiv dramaturg te evidenziază și pe tine, un „nume” aproape necunoscut multor colegi de breaslă...

comenta un limbaj polimorf, cu mai multă contribuabilă la activ, care determină o figură în reprezentare și o desfășurare unică. Ea are de pătuns și argumentat coeziunea elementelor spectacolului, modul în care corpul se află „în stare de limbaj” (Roland Barthes), combinatorismul iluziei cu realul, al organicului cu anorganicul, al muzicii cu jocul, al naturalului cu artificialul și al normalului cu fantasticul. Cu foarte rare și meritorii tentative de exceptare, exegeza noastră teatrală se oprește la un nivel apreciativ-impresionist, evitînd sinteza integratoare, monografierea ideilor din spațiul scenei. Ea se complăce în confortul cronicăresc-euforic (și recunoscut fără ezitare că avem o pleiadă de excelenți cronicari, răsfațați ai speciei), încercînd doar sporadic să-și risipească energiile spre planuri mai ambițioase. Iată, deși am traversat și ne aflăm încă într-un moment fericit al regiei, nici un regizor autohton nu a beneficiat de o sistematizare mai amplă, mai riguroasă a activității sale, în regimul studiului monografic, să spunem. Observația s-ar putea extinde spre scenografi, spre actori și — de ce nu? — spre trupele însele (ce interesantă, ce pasionantă ar fi, de pildă, o monografie despre trupa teatrului „Bulandra” ori despre „Tîndărică”). Dacă în critica literară sau în cea plastică sînt căutate solutii de modernizare a limbajului exegetic sau de angajare a unor concepte profitabile în experiența receptării, critica teatrală dovedește un conservatorism al adevării la forma fixă a glosei revuistică. Sigur, critica teatrală are menirea să retină — fie și descriptiv — viața de o clipă a spectacolului, deși nu numai foiletonis-

ca e singura în stare să o facă. Sper într-o „nouă critică” de teatru — mai stăruitoare în analiză, mai vădit atrasă de studiu și eseu, mai spectaculoasă în atitudine, mai gînditoare, — o intimă a spațiului integral al teatralității.

2. Ce factor(i) vă stimulează exercițiul profesional?

2. Stimulative sînt întotdeauna spectacolele bune, capodoperele. Mă feresc îndeobște să incurc domeniile, ca unul ce vin spre comentariul teatral dinspre critica literară. Teatrul e altceva și încerc să dezleg această ecuație a sărbătoreșului, a imaginii totalizante, supuse unui proces continuu de construcție și dispersie, de petrecere a lumii dincolo de limita și capătul ei. Îmi plac regizorii imprevizibili, reflexivi, subtili și — prin tot ce fac — sinceri, direcți. Nu-mi plac experimentalistii declarativi și sterili. Nu de mult, un asemenea tînar regizor mi se arăta dornic să realizeze o nouate nemaivăzută, neincadrabilă modalităților teatrale deja bătute. Evident, spectacolul său a ieșit un fiasco de proporții, din care nu se înțelegea absolut nimic. Cu un aer de superioritate, imberbul director de scenă continua să pretindă, în seara premierei, că sîntem nepregătiți — cei cîteva cu experiența săliilor de spectacol, ce ne adunaserăm întimplător — să-l privim această „operă a viitorului”. A rămas și va rămîne cu siguranță un anonim... Și cu asta ajung la curentii inhibanți: asemenea voci — uneori de o violență nemărginită — care se declară neînțelese, în conflict de neîmpăcat cu critica pe care (spun ei) nici n-o iau în seamă. Fenomenul proliferază printre actori și directori de teatru.

3. Cum vă desfășurați activitatea?

3. Locuiesc în Piatra Neamț și cam de 18 ani urmăresc îndeaproape devenirea Teatrului Tineretului. Am adunat, în acest rîstimp, un material documentar-afectiv imens, care sper să-și afle curind coerența într-o „istorie” a acestei trupe. Cîte ceva din această „istorie” fragmentarizată a apărut ici-colo. Raporturile mele cu T.T.-ul sînt cit se poate de normale, alternînd concordia — cînd se elogiează (și au fost destule evenimente oferite mai de mult, mai recent, de trupa din Piatra Neamț) — cu animozitățile, cînd mi se întimplă să am rezerve. Aș mai spune că T.T.-ul nu realizează doar evenimente, la el acasă el propune nu o dată spectacole comune, obscure, modeste ca factură. Un partizanat provincial pretindea, pînă mai recent, ca tot ce scoate teatrul de aici să fie categorisit ca bun, în virtutea marilor succese de odinioară, poziție căreia am încercat să-i contrapun obiectivitatea și sinceritatea. O vreme, poziția a contrariat („ne pierdem publicul cu astfel de cronică”), mai nou ca s-a impus ca singura valabilă și viabilă. Critica trebuie să fie aceeași în onestitate peste tot; nu există o critică „locală” și o alta „centrală”, prima cu sentimentul mîrînimiei, cealaltă prin excelență aspră, intransigentă. Dacă acceptăm așa ceva nu facem decît să deprecîm ideea de critică, derutînd gustul public, dezamăgîndu-l în fond.

Teodor PRACSIU (Vaslui):

1. Ce înseamnă pentru dv. profesiunea de critic?

1. Într-un enunț lapidar: aș dori ca profesiunea de critic să reprezinte pentru mine modul esențial de exprimare spirituală, acum și aici. Vă rog să observați că modulurile verbelor (optativ-condițional și conjunctiv) sînt modulurile dorinței, respectiv, posibilității, iar nu ale împlinirii efective. Împlinire spre care năzuiesc. Cînd spun *acum și aici*, am, evident, în vedere întregul climat politico-ideologic și cultural, de luminoasă deschidere spirituală, generat de Congresul al IX-lea al partidului.

Am terminat facultatea cu mai bine de 15 ani în urmă; mă inscriu, așadar, pe segmentul temporal al ultimelor două decenii — definitorii pentru conturul intelectual al unui critic tînar de astăzi. Sotcot profesiunea de critic una de maximă răspundere și implicare moral-profesională și aș dori s-o exercit cit mai bine cu putință. Opinia criticului devine publică și se supune mereu judecării colective. Ea poate indica existența unui grup de criterii estetice ferme sau lipsa criteriilor, poate sugera o scară axiologică sau absența scării, poate relicta o conștiință în acțiune sau lipsa conștiinței. Tot ceea ce întreprinde criticul — în principul magistraturii sale — cade sub incidența unui cîntar ce nu iartă: cititorul. Fie amator, fie profesionist, fie implicat afectiv (autorul obîșnuit), fie senin-dețafat (cititorul obîșnuit), ca să nu spunem *neutru*). Cine nu-și asumă prerogativele și servituțiile profesiunii nu are cum să izbindească, n-o poate exercita satisfăcător. Iată de ce profesiunea de critic înseamnă un destin asumat — dar nu ca o fatalitate a existenței, ci ca o opțiune lucidă și plină de responsabilitate.

P A C E A

Flash-back

Întrebarea

■ DESCRIAM în numărul trecut mecanismul prin care Orson Welles exteriorizează și actualizează sensurile parabolei kafkiene. Dar nu trebuie înțeles că această proiecție amplificată istoric face să se piardă ceva din credibilitatea, din intimitatea umană, din teama existențială care caracterizează personajul lui Kafka. Urmind fidel liniile epice, regizorul se subordonează tacticii propuse de romancier. Escaladarea parabolei este dozată în etape alternative. Premisa absurdă (arestarea procuristului nevinovat de către cei „doi domni“ care-i pătrund în cameră pe o ușă interioară) este contrazisă prin numeroase asigurări că totul se petrece într-adevăr în lumea reală. Joseph K. se întrebă, întâi nedumerit, apoi de-a dreptul disperat, care este capul de acuzare ce i se aduce și toate investigațiile pe care le face sînt încercări logice de a dezlega această enigmă irațională. Din acest amestec de credibil și incredibil, absurdul se umflă și crește (real, dar miraculos în același timp) ca un aluat. Această stare de mixtură și incertitudine este întretinută cu bună știință.

Intonația insinuantă cu care este înfrumusețat personajul oriunde ar merge, tărgănarea premonitoare a acțiunii, îngineria vorbei, în definitiv, inutilitatea dialogurilor creează senzația unui coșmar. În termenii cinematografiei, montajul — logic și riguros — leagă o avalanșă neîntreruptă de absurdități, încît singura concluzie a acestei succesiuni — compacte, ermetice, fără ieșire, recunoscută pe bucați, dar străină și stranie în ansamblu — este că nu se poate desfășura în viață, ci doar în coșmar, ca coordonare terifiantă a vieții.

Rezumatul acestei stări de nesigurantă este creșterea culpei personajului și, odată cu asta, a misterului culpei. Joseph K. este vinovat de a nu-și descoperi vina și — oricît ar străbate coridoarele spre tribunalul negășibil și care nu-l va judeca vreodată — nu va putea decât să tot constate că acesta comunică secret cu întreaga lume, că oamenii cărora le cere ajutor — fie că-s avocatură, apodul, pictorul sau copiii pușcăriașilor — sînt membri complice din imensa lui familie. Neutrul procurist, care făcuse parte și el, pînă la funesta dezlănțuire a coșmarului, din același aparat unic și monolit, descoperă dedesubturile vieții pe care o duseseră abia acum, sub imperiul amenințării și-al hărțuiciei. Acum este însă tirziu și, obosit de cuvinte, se supune nerostitei sentințe.

„Oare această sentință nu condamnă tot universul la nebunie?” se întrebă el retoric, înainte ca bomba ucigașă să-l pulverizeze dimpreună cu misterioșii săi opresori. Întrebarea, adăugată de Welles textului kafkian, închide în sine aproape cinci decenii de amăgiri și mai mult de două războaie mondiale, ca singură certitudine.

Romulus Rusan

Bătălia din umbra, film realizat de regizorul Andrei Blaier

fi „despre...” Filmele despre cele două conflagrații mondiale insumează mii de ore de proiecție... Mii de ore de pace... Dar oricît de artistic ar fi spectacolul cinematografic în cazul unui astfel de film, nici un spectator nu poate ignora faptul că asistă la evocarea unor fapte odinioară cumpnit de reale și că pericolul unui nou război — atomic, deci distrugător la scară planetară — n-a fost încă înlăturat.

Cred că ar putea prezenta interes pentru iubitorii de cinema pasionați de această problematică și filmele *Prin cenușa imperiului*, *Bătălia din umbră*, episoadele de front din *Furtuna* și din serialul t.v. *Lumini și umbre* — filme în care am încercat să relievez absurditatea războiului, condiția sa de anormalitate. Războiul — o situație limită ce radicalizează opțiunile existențiale, trăsind net distincția între tendințe acaparaționiste, dominante și datoria patriotică de a-ți apăra țara. Deși pornesc de la motive diferite, între *Prin cenușa imperiului* (tecranizarea romanului *Jocul cu moartea* de Zaharia Stancu) și recentul *Bătălia din umbră*, se stabilește (așa cum s-a observat) o continuitate nu doar tematică, ci și o comuniune stilistică. Le-am incredințat, firesc, din obsesiile mele. Nu cred, de pildă, în secvențele de luptă ce se desfășoară logic și coerent pe ecran, de parcă regizorul ar minui soldați de plumb pe o masă de joc. Am încercat să mincz, prin argumente cinematografice, pretenția de logică a unor atari situații-limită, subliniind caracterul grotesc-tragic al luptelor. O serie de scene polemizează direct cu ușurința cu care, în unele filme, se trece peste momentul — terifiant — al morții unui om.

Conservent cu un mai vechi crez al meu, am încercat să alterez tonalitățile, netemindu-mă de apropierea șocante. Am amestecat fragmente dramatice, chiar tragice, cu unele din registrul comic, singura preocupare fiind autenticitatea ca formă de transmitere a adevărului. Am încercat să obțin un fior de emoție reținută, lucidă, știind că un astfel de film trebuie să incite în primul rînd la meditație, la atitudine. Viața, omeneșul care răzbate în miezul secvențelor

de luptă —, trebuia să se constituie într-un strigăt pentru pace, pentru viața liberă ca drept suprem al omului.

Andrei Blaier

Pace pentru toți copiii lumii

N-AM CREZUT niciodată că trebuie să ne fie frică să vorbim cu copiii despre lucrurile grave. Ba chiar trebuie să le vorbim serios, cu demnitate artistică aș spune, despre tot ce frămîntă existența noastră concret-istorică, încercînd să le dezvoltăm gustul pentru adevăr și frumos, pentru echilibru și armonie, gustul de a trăi într-o lume liberă, a păcii, o lume în care ei sînt chemați să ducă mai departe faptele de muncă și creație ale înaintașilor.

Tot astfel, n-am crezut niciodată că un film pentru copii, li se adresează lor în exclusivitate, ci oricărui spectator. Am vorbit, nu o dată, despre „filmul pentru copii, ca film al familiei”, un film care să poată fi receptat dincolo de diferențele de mentalitate, de vîrstă și chiar de meridian. Prin înțelegerea micului nucleu ce stă la baza oricărei societăți se poate determina o atitudine generală față de prezentul și viitorul omenirii, iar reflexul acestei viziuni integratoare se va răsfrînge, la rîndu-i, în destinul individual al fiecărui membru al familiei, ca într-un perpetuu joc de oglinzi.

Un „film de familie” se constituie — implicit — într-un film militant, care, prin mesajul său umanitarist, cere: pace pentru toți copiii lumii! Pentru că acum, la ora cînd omenirea întreagă este preocupată de aflarea mijloacelor, a metodelor care să permită oprirea cursei inarmărilor, mai mult decît oricînd se cere imperios salvată și apărată însăși viața copiilor pe acest pămînt Cîneastul — aflat într-un continuu efort de autocunoaștere în căutarea drumului propriu, a noului, a autenticului, a valorii specific naționale deschisă spre universal — este un soldat al păcii pe frontul de luptă al artei.

Elisabeta Bostan

Mărturie consemnată de ROXANA PANA

Quo vadis Homo Sapiens?

CREDEM că toate subiectele pe care le-am gîndit pentru ecran au avut drept premisă și concluzie *ideea de pace*. Omulețul cu floarea poate fi, privit în această lumină, un personaj-simbol. În 1956, îndrăznesc să spun că acest omuleț era un revoluționar al desenului animat într-o vreme în care acesta părea un domeniu destinat doar fabulelor, poveștilor cu iepurași și rățoi, Disney deținînd supremația. Astăzi pare un lucru banal, de la sine înțeles, faptul că în desenul animat poți face și oameni ca personaje și că poți aborda orice temă, cit de serioasă și gravă ar fi ea; dar atunci, la Cannes, *Scurtă istorie* făcea operă de pionierat. Și, odată cu începutul de nou drum în animație, filmul mărturisea încrederea noastră în destinul lui Homo Sapiens, în puterea sa de a instaura pacea și înțelegerea pe Terra. *Scurtă istorie* i-am adăugat alte istorii, mai scurte, mai lungi, cu desene, cu actori, încercînd să fac filme care să nu semene cu alte filme. În *S-a jurat o bombă*, unde nu se rostesc nici un cuvînt, am vrut să vorbesc despre indiferență, despre nepăsare, despre concepția greșită că pacea ar fi o problemă care privește un grup restrîns de oameni — conducători — și nu pe toți, depotrivă. Imi imaginam atunci, în 1962 — premoniție? — că energia atomică se va dezvolta în viitor atît de mult încît o simplă neglijență ar putea dezlănțui catastrofa. Era acolo tot un omuleț cu o floare (Iurie Darie) pe care nimeni nu-l lua în seamă pînă cînd nu descoperea, din întimplare, ce forță uriașă poartă asupra-i: o bombă! În final, împărțea oamenilor cite o bucătică din ea, care le permitea să se deplaseze cu viteza rachetei pe propriile picioare! Aș putea spune că și *Ucenicul vrăjitor*, cel mai recent film pe care l-am realizat la „Animafilm”, vorbește despre această temă atît de actuală: o energie uriașă, care, odată dezlănțuită, nu se mai știe cînd și cum va putea fi oprită.

„Filmele lumii, pentru pacea lumii” este devisa unui festival internațional de film — sub semnul căruia ar trebui să se racordeze toate creațiile cinematografice ale acestui frămîntat sfîrșit de secol.

Ion Popescu-Gopo

Îndemn la rațiune

FILMUL de război, încadrat în categoria mai largă a filmului istoric, indiferent în ce registru e tratat, se constituie într-un film avertisment, într-o semnătură pe apelul păcii. După cum orice film de război este de fapt o meditație pe tema condiției umane. Le numim impropriu „de război”; corect ar

de cultură. Unele rîmîn deziderate eterne. Să contăm deci pe ceea ce există efectiv și să nu fim defetști!

3. Cum ați dori să fie teatrul ca să corespundă idealului dv. de critic teatral?

3. Teatrul la care visez (am în vedere instituțiile de spectacole și nu literatura dramatică) este un teatru al esențelor, concomitent adînc, tulburător, misterios, senin, înalt educativ, umanist, vibrant, inteligent, subtil, accesibil, voios, meditativ, echilibrat. Un teatru care, eludînd elucubrațiile estetizante, evită depotrivă și sociologismul rudimentar și plat. Visez la un teatru eliberat de orice servitute materială, beneficiind de înlesniri multiple, la care spectatorii să vină cu firescul cu care comit actele cotidiene reflexe: respiră, mîncîncă, se îmbracă etc. În acest lăcaș binecuvîntat, în care totul este impecabil, reprezentarea scenică se încarcă de o indicibilă bucurie a jocului. Actorii — ca să comit o figură oximoronică — oficiază cu naturalețe. Expresivitatea lor este exemplară, dicția — fără cusur, atitudinile corporale — adevărate, elegante, emoționante, inefabil-invăluitoare, după necesități și logica spectacolului; la nevoie — dure, scrisnite, zgrunțuroase, terifiante, ca un spasm dureros. Ocolind toate capcanele posibile — estetismul, naturalismul, simplismul, schematismul, prozaismul, platitudinea, artificialitatea, sentimentalismul, melodramatismul, bombasticismul, paupertatea ideatică, ridicolul, dulcegițiile, „găselnițele” ieftine și toate celelalte păcate capitale și mortale — ajungem într-un tărîm mirific pentru care nu mai avem epitețe...

Anchetă realizată de Valentin Silvestru

Radio-T.V.

● Ceea ce marchează contribuția specifică a radioului în viața noastră culturală este, pe de o parte, promptitudinea în a reflecta variatele înfățișări, tendințe și aspecte ale actualității imediate și, pe de altă parte, consecvența, de rară distincție, în a menține mereu vij cicluri de lungă durată al căror grad de interes stă, poate, în primul rînd, tocmai în constanța slujirii unui program generos, de perspectivă. Mobilitate și stabilitate, deci, impulsuri complementare a căror semnificație este atent urmărită și receptată de un imens auditoriu. Referindu-ne la ultima categorie de emisiuni este de remarcant, desigur, felul în care redactorii și colaboratorii își unesc eforturile pentru a cuprinde sectoare esențiale ale cunoașterii și creației umane, aducînd de fiecare dată noi și interesante subiecte, gă-sînd, apoi, mijloace adecvate de tratare radiofonică. Publicul are, astfel, posibilitatea de a integra transmisia în univer-

Permanența valorilor

sul larg al seriei din care aceasta face parte, așteptînd, în consecință, noutățile ce au darul să reactualizeze, să redimensioneze audiiții mai vechi și să pregătească, într-o manieră originală, audițiile viitoare. Într-un cuvînt, radioul ultimelor decenii a reușit nu numai să atragă, ci și să formeze un mare public.

Cîteva exemple din săptămîna de față sînt edificatoare. La teatrul radiofonic, Terentiu este urmat numai după cîteva zile de Cesare Pavese, premiere ce face să vibreze simpatetic universul de așteptare al altor ascultători ce au parcurs, Răsfoind cărțile de referință, *Biografia unei capodopere* a

ajuns (astă-seară) la *Levopisatul Tării Moldovei* de Miron Costin iar *Carte frumoasă, cîntec cules* a scris (miine după amiază) la *Istoria literaturii românești* de Nicolae Iorga. Aceasta, după ce ambele serii radiofo-

nice au parcurs romane sau cărți de poezie, piese de teatru sau sinteze critice de valoare incontestabilă din tezaurul spiritalității naționale și au făcut-o într-un stil eseuistic de tinută, capabil a trezi și întreține pasiunea de lectură. Astfel, pe lângă calitatea fiecărei rubrici în parte, apreciem efortul redacțiilor culturale radiofonice de a construi o demonstrație a cărei nobilă finalitate este ușor de descifrat: a sluji, prin îndreptățite argumente, acțiunea de informare și formare a publicului de toate profesiiile și vîrstele din întreaga țară. Prin asemenea emisiuni se trasează căi autentice de acces către marea cultură și tocmai acest lucru are darul să ne atragă luarea aminte și considerația.

● Miine dimineață, *Dialogurile despre folclor* (redactor Mihai Miron) se vor purta în (și despre) străvechea vatră folclorică Oas.

Ioana Mălin

Plastică

Un prim anotimp al sculpturii

DE mai bine de șaisprezece ani, fiecare vară înseamnă pentru sculptura noastră și un anotimp al efortului „pe șantier” în colivii cunoscute sub numele de tabere. Zeci și zeci de artiști — cu precădere tineri — adevărate echipe de „brigadieri” ai artei, se întilnesc, într-o adesea dură și temerară competiție cu blocurile de piatră și trunchiurile copacilor seculari, pentru a da chip de gind și de simțire unor locuri, pentru a integra în frumusețea adesea anonimă, a peisajului, repere de itinerarii spirituale. Și, cum se știe, ne putem astfel mindri astăzi cu existența unui adevărat muzeu național de sculptură în aer liber, vastă colecție cu sute de piese în mai toate regiunile țării, zestre de civilizație pilduitoare și pentru popoare cu o mult mai îndelungată tradiție a artelor culte.

An de an tot mai multe județe doresc, într-o generoasă emulație, să găzduiască și să meceneze — împreună cu Uniunea noastră — aceste tabere estivale, acțiuni ce pot conferi unui spațiu, așa cum s-a întâmplat la Măgura Buzăului, sens și dimensiuni de adevărat sanctuar al artei moderne românești. Poienelor de la Săliștești Sibului sau Căsoaia, celei de pe Podișul Babadagului, acelora de la Sighet sau de pe dealurile Oarbei de Mureș li s-a alăturat, iată, vara trecută și aceea a peisajului moldovenesc al Poienii Schitului din dreptul comunei Șcințea din județul Iași. Cu hărnicie și răbdare, îndurând capriciile vremii ca și pe cele geologice ale materialului, învățând să „vorbească cu dalta” cum spunea Brâncuși, unei roci mai puțin folosite, zece artiști au semnat aici pe piatră de unghi a unei noi „secțiuni” a Muzeului nostru de sculptură monumentală. Lor, dar și celor care i-au găzduit și asistat cu entuziasm și generozitate în acest efort, factorilor de răspundere și competență ai județului și comunei gazdă li se cuvin acum felicitări și recunoștință.

Este un început pe care-l dorim împlinit în edițiile viitoare intru marcarea în geografia spirituală a prezentului a unui nou nume de artă și de școală. Căci, adevărată probă de capacitate și măiestrie, de maturitate și rezistență fizică și morală, o tabără de sculptură este, nu în ultimul rând, și o școală de etică profesională, un moment al deprinderii celui mai înalt comandament al profesiei noastre: acela de a aduce mereu celor mulți bucuria.

Horea Flămând

MUZICĂ

Zile muzicale la Timișoara

UNELE Filarmonici ale țării au vocația evenimentului muzical cu putere de captare a atenției melomanilor și cu greutatea specifică de necontestat în ansamblul vieții artistice. Așa amintim că la Timișoara au loc cu regularitate prime audiții absolute ale unor lucrări importante ale compozitorilor noștri. Lucrul se datorează formației muzicale complexe a dirijorului Remus Georgescu, el însuși compozitor fecund și artist de orizont cultural larg, care nu merge pe linia maximei comodități, ci pe cea a maximei răspunderi față de destinele muzicii românești, în ansamblul ei; de cițiva ani încoace îi stă alături și dirijorul Petru Oschanitzky, un profesionist serios și capabil, de asemenea, de efort și concentrare deosebite. Rezultatul este că Filarmonica „Banatul” (secretar artistic Ioan Tomi) găzduiește adesea seri muzicale valoroase, vădind o perspectivă cuprinzătoare asupra fenomenului sonor național și internațional contemporan.

Nu demult, în cadrul „Zilelor muzicale George Enescu” (18—26 octombrie) am asistat, în deschiderea manifestărilor, la la o altă primă audiere absolută remarcabilă, *Simfonia a VII-a* de Pascal Bentoiu. După cum arată însuși compozitorul, lucrarea, subintitulată *Volume*, „își caută sugestiile în arhitectură, ținând spre o tratare a materiei sonore în blocuri juxtapuse, de felurite densități, organizate în alcătuirii de evidentă simetrie”. Sosind în sala de concert în timpul desfășurării primei din cele două mișcări, am avut totuși o impresie sesizantă asupra muzicii, net reliefată, cu profil caracteristic delimitat — și nu cum se întâmplă adesea părind să meargă oriunde și oricum. Bentoiu este un artist înțeles și cumpătat, dar cu un temperament puternic, exteriorizat cu hotărâre și răspicare. Dincolo de explicațiile furnizate asupra structurii formale a lucrării, aceasta vorbește prin ea singură, sugestivitatea ritmică a celei de a doua mișcări impunându-se îndeosebi cu atribute de fixare în memorie. Cu alte cuvinte

EUGEN CRĂCIUN : Peisaj

„Galateea”

PENTRU un artist aflat în punctul acumulărilor datorate de contur și personalitate, Rareș, Pantea vine cu o convingătoare voință de stil, dincolo de performanțele grafice sau investigațiile tematice articulate potrivit unui scenariu cu dublu cod. Faptul că preferă desenul, interferând tehnici adiacente — tușuri și laviu — este o caracteristică pentru generațiile tinere, simptomatice distanțate de obsesia gravurii, a tehnicilor de imprimare, care marca acest domeniu în urmă cu peste un deceniu. Mai decis implicat în ideea vieții ca spectacol ambiguu, la o limită extrem de laxă între observație și imaginar, preferind confesiunea, fie și deliberat deviată prin aluzie și metaforă plurivocă, adeseori enormă ca instrumentar dar perfect credibilă pe linia jocului manierist și sapiențial, artistul lasă ductul să nareze, nu fără accente oratorice, dar totdeauna cu o încărcătură emoțională și filosofică de esență existențială. Vecinătatea cu linia unui expresionism secund, în sensul deprinderii de tradiția începutului de secol XX și al plonjării în problematica acut contemporană, îl avantajează evident, o programare temperamentală, amplificată prin frecventarea livrescă a unui anumit segment, orientându-i demersul în esență, chiar dacă uneori, cu deliberată complicitate,

ne oferă capcana unui „frumos” sofisticat. Dar după un prim contact tegumentar, care ne trimite spre zona asociațiilor formale, de vocabular, avem senzația stranietății acestor imagini cu personaje angajate într-un vertij de acțiuni derutante, onirice dar aluzive, descoperind existența unui plan secund alimentat de o atitudine fantastă, supraprealistă pentru a utiliza o categorie comodă sub raport metodologic. Se interferează regnuri și acțiuni, calamburul verbal capătă echivalență iconică, se stabilesc noi relații semantice între structuri dizarmonice, uneori o parodie stare edenică pare să se instaleze dincolo de ferocitate sau agresivitate, dar semnalul de alarmă implacabil se degajă de sub ironie, maliție sau chiar umor. Mizind pe sugestiile cuvintului pus în raport antinomic, deși aparent cordial, cu textul iconografic, artistul se atestă decis din linia „naratorilor” moralisți, sau măcar deconspiratori, „deliciile” grădinilor sale contemporane dispărind în clipa analizei lucide aplicate bestiariului hilar și compulsat. Ambiguitatea riscă uneori să devină confuzie, hipertrofierea semnelor utilizate duc la supralicitare iconică, dar în esență demersul se plasează în categoria atitudinilor active, revendicative și deci modelatoare din perspectiva dorinței de expresivitate, refuzind calma plătitudine a modelului descriptiv și tutela ascendenței omologate chiar dacă ereditatea

familiei de spirite se descifrează ca o heraldică mai curind incomodă prin solicitări și deschideri ideatice. Va trebui, în interiorul unei generații de perspectivă să urmărim evoluția lui Rareș Pantea, în măsura în care el însuși va fi circumspec cu propriile disponibilități, pentru că sistem în prezența unui original și incitant imagier, făcut pentru desen.

Galeriile municipiului

EXPOZIȚIA pictorului Teodor Gheorghian vine să confirme prognozele conținute într-un „Atelier” anterior, selecția de lucrări restituindu-ne imaginea completă a punctului în care se află acum, sub raport profesional și tematic. Dacă ar trebui să optăm pentru o direcție anume, unde artatul se deplasează decis și cu evidentă valoare picturală, aceasta ar fi cea a peisajului, poate pentru că și tipul său de abordare se atestă din tradiția de „plain-air” a picturii noastre interbelice, cu accente de impresionism cromatic și luministic. Natura este privită cu ochiul empatiei, al panteismului funciar, dincolo de concept și de interpretări, de aici decurgând relația cordială ce se stabilește în treapta receptării ulterioare, argument suficient în favoarea unei accesibilități depline, de esență emoțională. Paleta coloristică este bogată, nu fără tentația lucrului în gamă și a vibrației dinamizante din care se naște spațialitatea, iluzia tonului local se opreste la un prag al preferințelor subiective de la care, ca în citeva peisaje cu temă acvatică, încep prelucrări și sistematizări deliberate, sugerind o direcție a sintezelor formale și a profundelor implicații afective. Aici se cere să transferăm analiza în domeniul naturii statice, două-nise deosebind nivelul senzual al analizei materiei, cu încercarea de transfer în iconografie, pentru a ne propune sinteza principiilor de organizare în sine, obiectul devenind cu adevărat o temă autonomă în care se regăsește atitudinea artistului, poziția sa activă și nu simpla înregistrare inertă. Decizia demersului prin culoare, o anumită detașare de facilitățile știute pentru a institui valoarea de semn a formei restituite, renunțarea la scenariu și cea binefăcătoare simplitate a mesajului pictural generează certitudinea mulației calitative, expoziția însemnând și un reper pe spirala propriului program. Scenele „de gen” vin să recupereze o specie aflată în umbră fără a se fi eclipsat total, dar intimismul care aparține unei zone subiective poate mai puțin în consonanță cu sensibilitatea contemporană și cu problematica picturii în totul ei. Luate ca exerciții stilistice și de fulări lirice, ele completează aria unui demers tenace și lucid, portretul artistului rezultând din acest fertil amestec de implicare și detașare, de pasiune și logică intrinsecă.

Virgil Mocanu

nit din partea lui Vlad Dimulescu, care a oferit una din talmăcirile de referință ale *Sonatei nr. 1 în fa diez minor* de George Enescu, îmbrățișând cele trei mișcări într-o viziune unitară din punct de vedere al concepției formale și dozării mișcărilor; pe de altă parte, în *Concertul nr. 1* de Ceikovski a afirmat virtuțile partiturii prin echilibrul menținut între latura spectaculoasă și cea de fond, între agrementele virtuozității și consistența expresivă. În ce o privește pe Carmen Mihalache-Dimulescu, reușita ei primordială a fost cea din *Sonta în si minor* de Chopin, stăpinită atât în liniile ei mari (o mențiune specială pentru partea lentă, desfășurată cu o susținere interioară de rară anvergură) cit și în amănuntul revelator. Aceeași tinărită artistă mai are de parcurs etape de adincire și reflexivitate în *Variațiunile simfonice* de Cesar Franck, cumva lipsite de amploarea sufletească specifică. Tot așa un tinăr pianist de brio și inteligentă, ca Andrei Deleanu, mai are de meditat la caracteristicile *Concertului în la minor* de Schumann, atacat cumva prea „înțepat” și fără suficientă reliefare a cantabilității și visării specifice capodoperelor acestui maestru romantic.

Cel mai tinăr participant la zilele muzicale timișorene a fost Valeriu Rogacev, talent impetuos, aflat în perioada „mustului care fierbe”. Aparițiile lui sint impresionante prin bravură, prin capacitatea de concentrare spre țelul propus, cu inerente variații de realizare artistică în funcție de suprapunerea adecvată a intențiilor cu caracteristicile operei talmăcite. Astfel, redarea *Pieseii de concert nr. 2* de Constantin Silvestri s-a impus prin sugestivitate, prin depășirea componentelor coloristice pentru atingerea zonelor de emotivitate adincă, în genere puțin accesibile la etapa parcursă actualmente de Valeriu Rogacev. El mai are de cugetat, însă, la rosturile generale ale artei interpretului. Dovada — *Concertul în mi minor* de Chopin, parcurs în viteze excesive, fără răgaz pentru formarea acelei permanente cantilene, prezentă la marelui bard al romantismului chiar și în pasajele îmbrăcate în haină virtuoză. Cităodată, Valeriu Rogacev se mai complăce încă în maniera decorativă rezultată din înfringerea de suprafață a dificultăților.

Desigur, însă, că maturizarea va aduce roadele așteptate.

Un virtuoz rar al contrabasului este clujeanul Dorin Marc, care ne-a citat pagini din marelui repertoriu al instrumentului (Bottesini, Fryba) dar ne-a făcut cu adevărat marea bucurie de a descoperi, prin el, o pagină excelentă a muzicii noastre de azi, *Sonata* de Cornel Țăranu, desăvârșită de curind. Sonorități inedite, culori sugestive, nu sint utilizate „în sine”, ci ca vehicul al unei materii poetice fierbinți, rezultată din pătrunderea spiritului folclorului românesc. Simbioza compozitor-interpret a fost perfectă în această ocazie.

Dacă pe pianistul Mihai Ungureanu l-am aflat în plină consolidare a capacității de stăpînire a celor mai complexe monumente sonore (*Concertul în si bemol major* de Brahms), lipsa de concentrare din final putind fi socotită mai mult „un accident de parcurs”, violonista Dorina Mangra ne-a apărut ca o artistă a arcusului imbinind seriozitatea și puterea de emoție într-un aliaj convingător și nobil. Alături de Andrei Deleanu, ne-a oferit o versiune excelentă a unei capodopere prea rar cîntate, *Sonata nr. 1* de Prokofiev, iar în *Concertul în mi minor* de Mendelssohn-Bartholdy a dovedit un respect al textului și o calitate a lirismului în bună măsură exemplare pentru instrumentiștii generației sale.

Ne mai rămîne să salutăm din nou ca litățile vocale și muzicalitatea unei soprane de coloratură de talent aflat în plină consolidare, Manuela Potopencu, ca și ale basului Angelui Oală. Ambii tineri cîntăreți, astăzi soliști ai Operei din Timișoara, nu vor întîrzia să se afirme pe plan local și chiar național.

Am mai vrea să evocăm vizita, plină de revelațiile unor tineri muzicieni bine îndrumați și meritind o mai largă cunoaștere, la Liceul de artă „Ion Vidu” (director Doru Murgu) ca și întîlnirea cu conducerea Operei din Timișoara (directoare Maria Mărgineanu). Toate acestea însemne pledează pentru concluzia că în cetatea culturală a Banatului se desfășoară o activitate muzicală spornică și semnificativă.

Alfred Hoffman

André Malraux — scriitor istoric

IN DECENIUL expirat după dispariția sa (scriitorul s-a născut la 3 noiembrie 1901 la Paris și a murit la 23 noiembrie 1976 la spitalul Henri Mondor din Creteil, de lângă capitala franceză), gloria literară a lui Malraux a trecut cu adevărat din legendă în posteritate. În fiecare an, noi și noi volume despre om și operă se adună în Franța și în alte țări. În așa fel încît, într-un sondaj din această toamnă, mass-media franceză îl trecea pe Malraux între personajele simbolizînd secolul XX.

Dintre miile de pagini dedicate, în acești ultimi zece ani, analizei și reconstituirii impactului scrisului lui Malraux în literatură, artă și cultura franceză poate că explicația cea mai profundă și onestă pentru noua dimensiune pe care el a căpătat-o, ne-o oferă în „Le Nouvel Observateur” scriitorul Jacques Almira cînd scrie: „Malraux a murit acum zece ani. Niciodată fraza lui Kafka «Nu devii cineva decît după moarte datorită judecării contemporanilor», nu mi s-a părut mai justificată ca în cazul său. Cine era și ce însemna Malraux pentru mine atunci? Ziarul „Le Monde” mi-a pus această întrebare acum zece ani și am răspuns prin câteva imagini scandalozose și prin câteva metafore insultătoare că nu-mi place Malraux și nu-l recunosc nici un alt merit decît de a fi inițiat operația de a spăla și curăța monumentele Parisului, înălbînd din nou zidurile de piatră”.

Exprimam astfel, la 25 de ani, sentimentele mele iconoclaste și tot ceea ce îmi mai rămăsese dintr-o furie împotriva lui Malraux, pentru care îmi pare — în orice caz — foarte rău. Agresivitatea mea de acum zece ani a cedat locul unei admirații fără rezerve care seamănă cu admirația unui adolescent pentru autorul **Condiției umane și al Speranței**.

Acest punct de vedere este al unei întregi generații, și el a apărut numai după ce această nouă generație a evenimentelor din mai '68 din Franța a cunoscut opera lui Malraux, fără de care, cum spunea Georges Pompidou (autorul acelor riguroase exegeze din **Pagini alese din André Malraux**), „întreaga cultură franceză s-ar regăsi mai săracă”.

Ceea ce criticul francez Gérard Bonnot scria în acest noiembrie cînd Malraux ar fi împlinit 85 de ani: „El a fost implicat în toate marile aventuri ale secolului”, este de fapt prima măsură a vieții și operei tinărului care, la 20 de ani, pleca pe urmele reginei din Saba și apoi a templelor din Angkor; care, în anul '20, denunța colonialismul din Indochina; care, în anul '30, lansa — primul în literatură lumii — o imagine a revoluției chineze; care în 1936—37 combătea cu arma în mină fascismul pe cîmpurile de luptă din Spania; care în 1944 comanda brigada Alsacia-Lorena în bătăliile pentru eliberarea Franței de sub ocupația hitleristă; care în 1958 se angaja alături de generalul De Gaulle să construiască a V-a Republică în Franța. Gérard Bonnot scrie, pe bună dreptate: „Aventurier, militant revoluționar, romancier, ministru, critic de artă, André Malraux era strălucitor. Am cercetat îndelung opera sa. Nu găsesc să-i fi scăpat sau să fi uitat nimic esențial. Despre care martor al timpului nostru mai putem spune la fel?”.

Iată de ce nimic nu mi se pare mai evident în literatura malrusiană decît ideea că André Malraux a fost în primul rînd un scriitor istoric francez, poate cel mai important prin vastitatea cuprinderii subiectelor istorice, și, în orice caz, cel mai important prin acuitatea lor con-

temporană, ca și prin influența lor socială.

Scriitorul și criticul Roger Stéphane nu ezită să scrie: „Prin scrisul său, Malraux a trezit și a format numeroase generații de compatrioți. Malraux a reintrodus epopeea în literatura franceză. Spun a reintrodus-o deoarece înaintea lui au existat **Cîntecul lui Roland**, **Henriada**, **Legenda secolelor**. Dar, oricîtă admirație i-ar trezi Voltaire sau Hugo, cititorul lui Malraux simte de îndată că se află în fața unei opere de cu totul altă natură. Malraux se înscrie în tradiția profetică profană. Reinnoind estetica, Malraux a stabilit cu o rară putere creatoare raportul dintre artă și spiritualitate, dintre artă și mentalități: el a pus în alt mod problema frumosului. În acest domeniu, ca și în cel literar, nu se mai poate scrie de-acum înainte ca și cînd el n-ar fi existat”.

DESCINS din tradiția romanelor istorice ale lui Lev Tolstoi, asociat deseori de exegeții săi cu Dostoievski, înrudit prin incandescența temelor cu contemporanii săi Ernest Hemingway, Alexei Tolstoi, Albert Camus, Ilya Ehrenburg, André Malraux a creat și a lăsat o operă literară profund unitară, care în-deamnă la o evaluare estetică și ideologică novatoare. Romane de acțiune și mai puțin de atmosferă, cărți ale unor eroi și mai puțin ale unui scriitor (să nu uităm că au existat mulți critici care nu au descoperit stilul lui Malraux), fiecare dintre scrierile sale beletristice impune o asemenea construcție literară nouă încît înțelegeți că ea a fost imaginată cu principal scop ca desemnînd caracterul să lase să se ciocnească ideile, iar conflictul să fie primordial cel decurgînd din situațiile istorice. Personajele literaturii lui Malraux, cele din **Cuceritorii**, **Calea regală**, **Timpul disprețului**, **Condiția umană**, **Speranța**, **Antimemorii**?, își definesc individualitatea și își consumă destinul uman prin raportare la istorie. Malraux, care a considerat toată viața marxismul ca o puternică doctrină între curentele de gîndire ale ultimului secol, s-a simțit preocupat în cărțile lui întîi de toate de **Omul istoric**, înțelegînd-l ca personaj angrenat și angajat în mecanismele istoriei. Scriitorul extrage din extraordinarele experiențe trăite și acumulate cea mai puternică sevă creatoare a operei sale, umanismul.

Desigur, Malraux însuși a vorbit de mai multe ori despre intuiția care l-a dus spre întîlnirile sale cu istoria. Malraux poate fi asemuit unui avion cu geometrie variabilă, evoluînd mereu între două dimensiuni și parcurgînd neconștient cursa artă-istorie, istorie-artă. „Am fost întotdeauna sub dubla dominație a demonului artei și al istoriei. Artă este aceea care a statornicit întîlnirile mele cu istoria”.

Intrat în legenda secolului nostru (și cit este de rar ca un om să-și trăiască propria legendă), Malraux rămîne profund implicat în realitățile contemporane și exprimă prin talentul, originalitatea și complexitatea operei sale nu numai vigoarea coplesitoare a condiției umane a secolului XX, ci, poate, mai ales, realitatea sa istorică, realitate care depășește prin tragismul, măreția și saltul înainte produs în existența maselor tot ceea ce trecutul a încrustat în cronici.

?) Cărțile lui Malraux sînt, majoritatea, apărute și la noi: **Condiția umană**, **Cuceritorii**, **Calea regală**, **Speranța**, **Oglinda de la hotarul ceții Lazăr**, **Saturn**, **Spita Occidentului** (în volumul **Itinerarii spirituale**), **Capul de obsidiană**, **Omul precar și literatura** — ultimele trei în excelentele versiuni românești ale lui Modest Morariu. Multe alte pagini din scrierile sale despre artă ca și din discursuri și din **Antimemorii** au apărut în „România literară”, „Secolul 20”, „Lumea”, „Maga-zin Istoric”, „Cronica”, „Familia”, „Tri-buna”, „Ateneu”.

De fiecare dată cînd am avut cîntea de a mă afla în compania sa la Palais Royal, sau la Palais Bourbon, sau după aceea, la locuința sa de la Verrières le Buisson, istoria era în centrul convorbirilor. Fie că m-a reținut câteva minute sau citeva ore, reperle istoriei jalonau gîndurile scriitorului care, în toată complexitatea și contradicțiile personalității sale, aparține deopotrivă republicii artelor și imperiului acțiunii.

Ce altceva sînt romanele lui Malraux, de la **Condiția umană la Nucii de la Altenburg**, de la **Cuceritorii la Calea regală**, ce altceva filmul **Speranța** (după romanul cu același titlu), decît istorie filtrată în tiparele ficțiunii, recoltată din prima jumătate a acestui veac al tuturor posibilităților?

Și ce sînt chiar studiile sale despre artă decît tot istorie și filosofie a istoriei travestite? Și ce altceva sînt discursurile sale decît ore de istorie vorbită?

Și ce altceva sînt **Antimemoriile** sale — care ni-l reamintesc pe Chateaubriand — decît un lung și inteligent comentariu asupra întîmplărilor aceluiași secol și a numeroaselor misiuni din China în America Latină, din India în U.R.S.S., cu care generalul De Gaulle îl investea?

Și ce este acea **Legendă a secolului** — în care un singur autor povestește zeci de ore milioane de telespectatori un singur subiect: istoria — decît o măturie îndelungată a pasiunii sale de o viață?

Și ce este însăși această viață trăită în focul atîtor virtuți, dacă nu o măsură a angajării scriitorului în istorie?

Nimic mai potrivit pentru a-i defini locul în istorie decît cărțile sale, o **Saga a secolului nostru**.

Totîi marii critici literari din Franța ultimelor șase decenii au recunoscut în Malraux pe autorul unui „nou roman”, pe scriitorul care transferă subiectele cărților sale direct din prima linie a actualității. Omul pe care François Mauriac îl numea, la 3 noiembrie 1969, „cel mai mare scriitor francez în viață”, declara: „Istoria mi-a traversat viața ca un tanc”. Pentru Georges Pompidou, modul lui Malraux de a deplînge și glorifica condiția umană se trage din același sens al tragicului omenesc, ca și cel al lui Shakespeare. Ceea ce cu un cuvînt impropriu este definit aventură, la Malraux este, de fapt, **căutare**. „Mai întîi în Asia, unde îl cheamă gîndirea budistă și revoluția populară, în luptele războiului civil din China, apoi în Spania, în bătăliile Rezistenței și apoi în gaulism, în sfîrșit, în artă, el caută, — scria Pompidou — sub forme în aparență diferite, un răspuns solicitărilor care sînt totdeauna aceleași: nevoia de fraternitate (cuvînt care revine fără încetare sub pana sa), căutarea a ceea ce este mai presus de om, a ceea ce te poate face să trăiești și pentru care poți să mori”. Iată explicat sensul declarației scriitorului din convorbirile cu Guy Suarès: „A vrea să participe la istorie înseamnă, totuși, a aparține oamenilor, națiunilor, unor momente privilegiate, într-un domeniu care nu-i doar al realului, și care trebuie numit, să zicem, al **legendarului**”.

ORIGINALĂ, și încă insuficient descoperită, integrala scrisului malrusian³⁾ va continua prin imensitatea, intensitatea și profunzimea materialului istoric (ca și a inovației estetice) nu numai să incite — cum spunea istoricul literar francez Gaetan Picon — pe istoricii și criticii li-

³⁾ Existînd încă, după cum îmi enunța scriitorul în ultima întrevvedere și cum mi-au confirmat apropiații săi, multe sute de pagini în manuscris, inclusiv peste 500 de pagini dintr-o carte neterminată despre colonelul Lawrence, pe care l-a numit „un nedreptățit al istoriei”, precizîndu-mi că eroul unor fabuloase aventuri ale imperiului colonial britanic era un personaj tragic, total necunoscut contemporanilor săi și societății în care trăia.

terari, dar și să fascineze cititorii. Autor al unei noi epoei a secolului XX, el a făcut din ea o oglindă de o fidelitate lipsită de orice menajamente a multora dintre seismele sale istorice și a inepuizabilității sale contradictorii omenesti (de care nu este scutit nici Malraux), ajungînd chiar să exclame: „Viata a început să semene cu cărțile mele”.

Atunci cînd spunea „am înaintat în istorie cu cărțile mele”, Malraux recunoștea implicit sursa motrice a inspirației sale: „Am curajul să spun că sînt ultimul scriitor al civilizației noastre care a trăit în epoca Imperiului britanic și înțelege prin aceasta o epocă apusă pentru totdeauna. Acum e mai valabil ca oricînd adevărul că istoria este irepetabilă. Sîntem la sfîrșitul unei istorii și la începutul uneia noi, al unor extraordinare transformări și prefaceri. Epoca mașinilor electronice va schimba radical înfățișarea civilizației terestre. Omenirea e în căutarea unei conștiințe planetare, singura capabilă să o apropie de ansamblul descoperirilor revoluției tehnico-științifice. Cibernetizarea și celelalte complicate descoperiri determină nu numai saltul calitativ față de trecut, ci și o problematică nouă a comunicării. Fără îndoială că Napoleon s-ar fi putut face înțeleș de Ramses II, dar este clar că John F. Kennedy nu ar fi fost un om inteligibil pentru Napoleon. La fel cum Voltaire nu ar fi putut pricepe nimic din limbajul lui Albert Einstein, în vreme ce, deși în dezacord filosofic total cu Sf. Augustin, patriarhul ateismului ar fi avut un limbaj comun cu acesta. O comunicare care vreme de secole și chiar de milenii s-a menținut pe o linie de continuitate, acum, în epoca noastră computerizată, a fost plasată în lumina unei semantici noi, expresie a noii tehnici revoluționare. Totul va depinde de felul în care omenirea va deveni conștientă de nivelul atins de știință. Știința poate face totul pentru om, în afară de a-l face pe om însuși! Elementul demiurgic rămîne omul, lui îi încredințăm mai departe speranțele noastre. Și sînt convins că ceea ce este indivizibil în om și ceea ce unește umanitatea se vor păstra pentru eternitate. Sîntem în ceasul în care trebuie să învățăm să prevenim istoria.”

Bomba cu hidrogen este apocalipsul. Nimeni nu se poate compara cu ea. Dacă Napoleon putea spune soldaților săi „40 de secole de istorie vă privesc”, generalii și oamenii politici nu mai au azi acest privilegiu, deoarece bomba H este surdă. Și oarbă. Și dacă nu există o fatalitate a istoriei (Malraux este cînd dialectician, cînd metafizician), atunci trebuie să avem încredere în puterea rațiunii umane. Ceea ce înseamnă că viitorul bombei H poate să sucombe doar în măsura în care oamenii i se vor opune pretutindeni, dar, repet, pretutindeni”.

Cheia atracției sale irezistibile spre istorie (el este unul dintre rarii scriitori ai secolului care a cunoscut pe mulți dintre eroii scenei politice mondiale și a scris despre cițiva), o găsim în această măturisire făcută tot lui Guy Suarès: „Pentru mine, politica n-a existat niciodată. Ceea ce există este istoria. M-am aflat în politică pentru că ea este mijlocul istoriei, altul nu există”.

Este, cred, o recunoaștere programatică de care m-am ghidat atunci cînd l-am definit pe Malraux scriitor-istoric. Un autor al unei opere literare de masă, tirajul lucrărilor sale depășind la ora actuală, numai în Franța, zece milioane de exemplare, la care se adaugă alte zece milioane în lumea întreagă.

Și să nu uităm că dacă André Malraux stă astăzi în Panteonul artei, el a trecut, de asemenea, din republica literelor în istoria țării sale, care știe prea bine — iar actualele manifestări comemorative ce-i sînt consacrate în această lună în Franța o dovedesc — că lui îi aparțin cuvintele: „La bine și la rău, sîntem legați de patrie”.

Cristian Popișteanu

André Malraux cu Charles de Gaulle

CEZARY ROWINSKI (R.P. Polonă)

Capcanele metodologiei

DE la bun început se impune să distingem cele două funcții principale ale criticii de poezie: prima este de a informa, de a relata, de a populariza, cea de a doua este în primul rând arta interpretării unui text poetic sau a totalității operei unui poet. Numai cea de a doua funcție poate deveni o activitate cu adevărat creatoare.

Interpretând o operă poetică, criticul devine partenerul poetului și partenerul cititorului conștient. Aș dori să prezint în continuare câteva reflecții asupra celei de-a doua funcții a criticii poetice.

Remarcabilul savant și filosof austriac Otto Neurath a denumit secolul nostru „secolul metodologiei”. Dată fiind dezvoltarea înfloritoare a metodologiei, a filosofiei științelor, a științelor sociale și umaniste, ar fi dificil să contest opinia lui Neurath. Nu stă în intenția mea să pun la îndoială marea importanță a metodologiei pentru științele exacte, umaniste și sociale. Sint totuși de părere că intrarea acestora în domeniul criticii de poezie și în critica literară în genere a produs până în prezent multe pagube, conferind un caracter confuz scopurilor și sarcinilor criticului de poezie.

Criticul contemporan, invidios pe conștiința metodologică a lingvistului, a sociologului, a istoricului sau a filosofului actual, a dorit să utilizeze aparatul metodologic, imprumutat adeseori dintr-un alt domeniu, pe terenul propriilor sale cercetări. Criticul care nu adoptă o poziție metodologică bine determinată va fi în consecință eclectic, superficial, incompetent, anacronic și incapabil să țină pasul cu cercetările moderne axate pe gândirea umanistă și filosofică. Aceasta înseamnă însă să ignori faptul că natura însăși a poeziei în diversitatea manifestărilor sale, în subiectivitatea expresiilor ei, nu suportă nici o metodă aplicată a priori, nici o schemă de interpretare impusă din afară.

POEZIA este creația cea mai subtilă, cea mai complicată din cultura umană; în ea se desăvârșește sinteza experiențelor celor mai insesizabile ale unui individ real. De aceea o metodă, un sistem metodologic nu pot facilita înțelegerea, interpretarea unei opere poetice. Dimpotrivă, ele deformează simplificând, vulgarizând semnificațiile cele mai profunde ale operei. În munca critică, nimic nu poate înlocui sensibilitatea, urechea poetică și cultura literară. Critica autentică este fructul împletirii experiențelor personale de interpret și a conținutului operei poetice. Rudolf Kassner, eseist și scriitor vienez, afirma referitor la atitudinea grecilor antici: „Metoda greacă [...] constă într-o modificare constantă a metodei, de fiecare dată urmând să extragă metoda din obiectul-însuși”. Iată exact sarcina criticului de poezie: acesta ar trebui, de fiecare dată, să extragă o metodă din poemul pe care vrea să-l înțeleagă și să-l analizeze. Totuși, sistemele metodologice moderne se caracterizează printr-o manieră excesivă și abuzivă, face adevărate ravagii în domeniul criticii de poezie. Dincolo de aceasta, critica de poezie a avut ca bază o estetică, o poetică, un anumit gust artistic. Valorificarea unei opere poetice se făcea din punctul de vedere al unei estetici, al unui gust artistic, dar această estetică nu devenea un indice al sensului și semnificațiilor operei. În schimb, metodologiile moderne încearcă să explice esența însăși a poeziei, să epuizeze toate semnificațiile operei, să clarifice misterul cel mai profund al poeziei și creației artistice. Astfel, metodologiile se transformă adeseori într-o dogmă filosofică sau ideologică dorind să întindă opera poetului pe patul lui Procust al teoriei lor.

Aceste sisteme metodologice sînt toate legate de o filosofie sau de o ideologie care sub o mască metodologică intră pe terenul criticii poetice. Această dezlănțuire metodologică nu este adeseori decât o nostalgie inconștientă a unei „scientificități”, profund primejdioase pentru un critic de poezie.

Nu este deci o întâmplare că în anumite țări, în ultimii ani, frontiera între critica poetică și cercetările științifice

sau pseudostiințifice a devenit din ce în ce mai tulburătoare și mai confuză. De ani de zile, critica poetică este dominată de metodele psihanalitice, structuraliste, de tendințele semiologice și, în anumite țări, de diferitele forme de „sociologism”. Transformând opera poetică în document al inconștientului autorului, într-un simptom al obsesiilor și traumatismelor lui, reducând interpretarea simbolurilor din poem doar la explicațiile propuse de diferitele școli psihanalitice, metodele psihanalitice antrenează deseori critica poetică într-un impas.

STRUCTURALISTII și semiologii, conform filosofiei lor, vor să închidă poezia într-un cerc lingvistic impermeabil. Desigur, limbajul este materia primă a poeziei, dar acesta nu este un cerc închis dincolo de care se întinde cimpul imperceptibilului. Limbajul trimite întotdeauna la celelalte domenii ale experienței umane fără de care poezia, cea mai mare parte a capodoperelor poetice, ar rămîne complet neînțeleasă. Referințele care se fac la cercetările lui Wittgenstein, Jakobson, sau ale altor savanți nu explică nimic: poezia, în ansamblul ei, nu se lasă înscrisă în limitele trasate de semiologie și de gândirea structuralistă. Chiar și un maestru ca Roland Barthes nu a reușit să evite capcanele propriei sale metodologii — analizele sale poetice păcătuiesc prin parțialitatea lor.

Anumiți critici consideră că vechiul sociologism a fost definitiv depășit, dar, în realitate, acesta îmbracă azi noi aparțințe. Cel mai mare pericol pe care îl prezintă este voința de a reduce întreaga bogăție a poeziei la experiențele sociale care, din punct de vedere istoric, se lasă determinate în mod univoc.

Aș dori să fiu bine înțeles — nu încerc să afirm aici că metodele psihanalitice, structuraliste, semiologice și sociologice, și așa mai adăuga și metodele „școlii mitologice”, sînt inutile și, luate global, dăunătoare criticii poetice. Utilizarea lor poate conduce uneori la obținerea unor rezultate interesante. Răul se produce atunci cînd criticul adoptă o atitudine dogmatică față de sistemul metodologic ales și face din acesta o cheie care să deschidă toate porțile poeziei.

Ce rezultate am putea oare obține dacă am analiza poemul *Cele patru cvartete* de T. S. Eliot cu ajutorul metodelor psihanalitice? Ce ne pot spune, despre poezia lui Saint-John Perse, metodele sociologice? Cît sînt de sărăcicioase și incomplete, dacă ne limităm la ele, metodele semiologice și cele structuraliste în analiza marii poezii politice a lui Maiakovski și Brecht; și cît de des, încercînd să aplice în mod consecvent metodele lor la operele poetice atît de diferite, criticii recurg la o mistificare jonglindabil cu terminologia specifică acestora! Și de cîte ori opera poetică nu devine decît un pretext pentru criticul care nu vede în ea decît propria sa ideologie, propria sa filosofie sau concepție metodologică!

TOATE sistemele metodologice practicate astăzi în critica de poezie nu reprezintă de fapt decît directive de interpretare a operei poetice. Este însă foarte important să se înțeleagă exact în ce măsură un sistem ales este aplicabil în analiza unei opere și să se conștientizeze preciz limitele ce nu trebuie să fie depășite. Pentru aceasta se impune în primul rînd cunoașterea principiilor hermeneuticii, ale teoriei acesteia, elementele esențiale în critica contemporană.

Problema care se pune — și aceasta vizează toate științele artelor, ale literaturii și ale altor creații ale spiritului uman — este aceea a raportului dintre interpretarea operei și aprecierea acesteia. Căci un critic nu poate evita, în activitatea sa, această problemă. Dacă este obligat să aprecieze, trebuie oare să privească opera poetică cu ochiul rece și obiectiv al analistului, sau, dimpotrivă, munca sa trebuie să fie fructul unei angajări profunde în opera analizată?

Abordarea critică a unei opere poetice trebuie să conducă în mod necesar la raționalizarea acesteia? Rudolf Kassner scria: „Există unii oameni care înțeleg numai ce le place; alții înțeleg și ceea ce nu le place; percepția celor din urmă trece prin suflet, percepția celor din urmă se face prin rațiune”.

Cred că un critic de poezie trebuie, ajungînd la înțelegere prin rațiune, să lubească obiectul analizelor sale, dar această lubire nu trebuie să fie nici surdă, nici oarbă. Altfel, critica de poezie riscă să-și piardă sensul sau să se identifice cu cercetările pur științifice.

„A zecea muză”

„A ZECEA MUZĂ”, — astfel numea Brandès critica. În sensul că această funcție intelectuală nu se mărginește numai la a înregistra, interpreta și valorifica, așa cum procedea știința. Ea însăși avansează pînă în focul creației, devenind la rîndul ei creație. Ca și în celelalte arte, în critică se trezește, în paralel cu intelectul, elementul inspirației, vibrația generată de procesul creator.

Căci critica este esențialmente un fenomen estetic ce revendică atît valoarea cît și metoda de valorificare a oricărei opere creatoare.

Ea nu este o voce care izbucnește din adîncul sentimentului, ca poezia, ci o funcție cerebrală elevată care clarifică opera de artă, o justifică sau o condamnă, ceea ce îi conferă adesea un aspect agresiv, de care lumea artei se teme. Sub aspectul ei de creație artistică, critica este în același timp o funcție a sufletului, — ca și poezia — depinzînd imediat de domeniul subiectiv. În sensul în care examenul, analiza estetică, valorificarea, trec prin rezervorul sentimental al „judecătorului” în prezența „celui judecat”. Rezultatul: critica implică deci o doză destul de considerabilă de subiectivitate, în special ciclul sensibil al funcției sale — misiune delicată care cere maximum de obiectivitate.

Problema gravă, în special în domeniul literaturii, din care critica face parte.

IATĂ cîteva puncte de vedere ale specialiștilor genului:

„Nu există o diferență esențială între critic și poet, scria Fernandès. Criticul, ca și poetul, primește impresii de la o realitate dată, acordînd o expresie reală naturii evocate în operele poetilor. Criticul și poetul sînt ambii creatori de conștiințe. Natura criticului implică suma tuturor naturilor poetice pe care le examinează. Criticul nu se leagă în mod exclusiv de o natură sau alta. Ele se oglindesc toate în unitatea critică a realității”.

Emerson este mai categoric atunci cînd se referă la această trecere prin filtrul criticii:

„Oricare ar fi obiectul căruia am dori să-i aplicăm măsura judecății noastre, — afirmă el, o vom face întotdeauna în virtutea forței și obișnuinței pe care o avem de a ne adresa spiritului nostru din care, în ultimă analiză, derivă toate posibilitățile noastre de a emite judecăți critice asupra cărților...”.

HEDI BOURAOUI (Canada)

„Eul” poetului modern

PENTRU mine poezia este înainte de toate o căutare metafizică, o cercetare iconică și lingvistică, transgresie a legilor și a realului. Această tensiune poetică, corozivă și incisivă, intensifică dinamica Ființei și a Expresiei sale, transformă Universul pentru a instaurea, diferențiate, începuturi fulgurante de cunoaștere și dialog. Astfel, poezia este funcțională, atît pe plan verbal cît și pe cel al acțiunii, pentru că ea ne ajută să definim și să redefinim identitatea noastră înscrisă în matricea timp-spațiu, cuvînt-acțiune.

Poezia este chintesența literară a tuturor genurilor. Sintetică și condensată, densitatea ei este o economie lingvistică încercînd să spună altfel și intens. Eliminînd ceea ce este de prisos, ea este mister atît în desfășurarea cît și în impactul său. Ea ne permite să trăim sub toate latitudinile Eului rațional, emoțional și spiritual, generînd o conștientizare globală care acționează prin enigme și ambiguități pe tabla de șah a vieții. Este deci o aventură vitală, supunîndu-se obsesiilor frământătoare ale creatorului care conduce nu numai la pulverizarea frontierelor dar mai ales la elaborarea unui nou umanism.

Bazîndu-și aventura personală pe gîndire și îndoială (generatoare de gîndire), Descartes stabilește fundamentul Ființei prin formula poetică-filosofică: „GINDESC, DECI SÎNT” din care Subiectul iese triumfător în descoperirea Eului său. Rimbaud răstoarnă gîndirea carteziană cu un alt poem: „JE EST UN AUTRE” (EU este un ALTUL). Aici asistăm la o deplasare care transformă subiectul personal și interior într-o ființă exterioară eului. Eu aș dori să propun o altă echivalență spunînd „JE EST NOTRE” (EUL ESTE AL NOSTRU) în care subiectul se afirmă în funcție de pluralitatea complementelor sale... directe sau indirecte. Acest subiect acceptă diferențele celorlalți însușindu-și-le nu prin eclecticism sau sincretism ci printr-o formidabilă aptitudine spre sinteză și integrare.

Această poziție poetică creează deci o deschidere spre diversele potențialități ale subiectului care are nevoie, în zilele noastre mai mult ca oricînd, de plenitudine. Și nu o poate realiza decît unindu-se fără a se confunda și distingîndu-se fără a se opune.

„EUL” poetului modern nu se înscăunează ci se implică în subiecte multiple, în explozii de valori, în diferențieri și

Sainte-Beuve e mai riguros în definirea funcției criticii:

„Criticul, — arată el, nu este decît un simplu cititor mai sensibil și mai avizat decît cititorii obișnuiți, care informează publicul asupra cărților pe care el le citește”.

Este funcția socială a criticii: O procedură de informare dotată cu cîteva elemente de sensibilitate, care are menirea să orienteze mai bine publicul în preferințele sale, mai ales în ceea ce privește valoarea fiecărei cărți.

Cele trei puncte de vedere conțin elemente de adevăr, dar nu rezolvă totuși problema. Căci, de la „A Zecea Muză” a lui Georges Brandès la teoria „simplului cititor” a lui Sainte-Beuve, e o distanță destul de mare. Și nu putem să nu ne întrebăm în ce măsură poate fi considerată „muză” prezentarea critică a operelor literare rezumată la cinci sau zece rînduri în coloanele ziarelor actuale, simple demersuri în raport cu analizele critice ale unui Aristotel, Lessing, Winkelman, Belinski, Taine, Carlyle, și ale aceluiași Sainte-Beuve care a ridicat critica la rangul unei științe literare.

INTR-UN eseu intitulat *Critică fără metafizică*, publicat în „Marea Enciclopedie a Literaturii Grecești”, notam sub formă de concluzie: „Critica este un proces de creație. Ea examinează deciziile, consideră și deliberază asupra cuceririlor, scoate în relief calitățile și defectele, ia hotărîri asupra naturii și a formei, evaluează calitatea și emite verdictul asupra duratei. Și aceasta, sprîjinindu-se pe cunoaștere și înțelepciune, pe obiectivitate și inteligență, pe o concepție artistică elevată. Altfel, totul e în van. Printre funcțiile criticii, cea mai dură și cea mai prețioasă constă în a exprima nu ceea ce place sau ceea ce reprezintă un anumit interes pentru critic, sau un sentiment colectiv de moment oricît de puternic ar fi, ci ceea ce este adevărat în mod obiectiv interpretînd opera de artă ca pe un mesaj și o realizare artistică”.

În epoca noastră, poezia trebuie apărată de verbalism, de orientarea determinată adeseori de cauze exterioare ei. Critica, veritabilii ei reprezentanți, trebuie să examineze situația poeziei în mod responsabil, spunînd lucrurilor pe nume. O exigență care poate într-adevăr descoperi și promova creația poetică autentică.

sensibilități. Această poetică a relației multiple cadrează foarte bine cu ingustarea actuală a cosmosului datorită electronicii, mass-mediei, schematicii și a altor descoperiri științifice.

Pentru noi, verbul poetic este în plină mutație în ceea ce spune și în felul în care o spune, fapt ce impune în mod necesar o regîndire a rolului criticii care îl examinează. Orice corpus poetic rezistă la analiza critică avînd tendința să mutileze, să descompună, într-un cuvînt, să decontextualizeze fără a sintetiza. Dacă se mai poate vorbi încă de ritm și de rimă, de versuri clasice sau libere, de imagini sau de metafore, de conștient sau de inconștient, este imposibil, ca în cazul romanului, să te mai legi de o intrigă, lineară sau de alt tip, de acțiune, de personaje cărora le poți atribui o mulțime de categorii de comportamente, pe scurt, să te sprîjini pe o ancorare solidă, generatoare de discurs analitic. Ar trebui deci căutate noi metode de abordare care să determine actul poetic să se manifeste în mod radical și global, sub multiplele sale semnificații. Nu este vorba aici de o descriere a reprezentării sau a regulii de joc a poemului, ci de a sesiza erupția vocilor profunde, interstițiile indicibilului.

METODELE structuraliste și post-structuraliste au atomizat și pulverizat creația poetică: a se vedea în acest sens analizele poemului *Les Chats* de Baudelaire aparținînd lui Roman Jakobson și Claude Levi-Strauss sau analiza poeziei „Un coup de dé...” de Mallarmé, făcută de Julia Kristeva. Sub un anumit aspect, reflecțiile teoretice au deviat elanul creator spre sisteme lingvistice descriptive și structurale care au înăbușit pulsațiile vii ale poemului. Ar trebui deci captată esența poetică printr-o *mediere globalizantă* (ținîndu-se seama de planul expresiei și al conținutului și inventînd un nou limbaj a cărui vivacitate și pertință să se armonizeze cu textul inițial. Strategia medierii asumă toate raporturile la text, la creator și la mediul său, adăugîndu-le la dimensiunea creatoare care constituie esența acestuia.

Cu alte cuvînte, să pledăm pentru o critică prin ea însăși creatoare, care să permită poemului să trăiască la nivelul ce-l este propriu. Astfel, impactul poetic dorit lărgeste în toate sensurile ungherele emoționale și spirituale ale realului ca și ale imaginarului nostru.

Arles - teatrul antic (vestigii romane din secolul I i.e.n.)

DUŠAN SLOBODNIK (R.S. Cehoslovacă)

Poezie și Știință

ANALIZIND raporturile dintre literatură și societate, se poate spune că în prezent acestea sînt marcate în mod deosebit de relația Literatură-Știință. Semnificația științei s-a amplificat în perioada ultimilor douăzeci-treizeci de ani, iar rezultatele obținute se manifestă în toate domeniile vieții. Astfel, sistemul societății își însușește esența științei: sporierea și aplicarea cunoștințelor, modelele cunoașterii concretizate în știință își răspindesc energia în întreg procesul de cunoaștere. În sfera problematicei omului și a raporturilor sale sociale, literatura și arta devin mijlocul complementar al cunoașterii.

Știința reprezintă sistemul deschis față de viitor, sistemul capabil să absoarbă și să integreze componentele noi care — în general — deplasează centrul de greutate al cunoașterii. Cunoașterea perimată își pierde valoarea constructivă și devine parte din istoria Științei. Literatura este și ea un sistem deschis care încorporează în nucleul său de perspectivă fenomenele noi, mai precis, operele noi autentice, care îmbogățesc cunoașterea umană. În opoziție cu Știința, pentru care numai raportul prezent-viitor pare a fi important, literatura păstrează în sistemul său opere autentice aparținând trecutului. Totuși, există o anumită analogie cu știința prin faptul că și sistemul literaturii își deplasează centrul de greutate. Se poate spune că importanța operelor trecutului este întotdeauna apreciată prin operele noi importante. Și pentru că operele importante, autentice, sînt întotdeauna legate de poziția omului în timpul concret istoric, deplasarea centrului de greutate al literaturii depinde întotdeauna de evoluția omului, de orientările noi cucerite de societate.

Diferența cea mai importantă între Știință și Literatură constă în faptul că, în opoziție cu cunoașterea științifică a trecutului, cunoașterea literară a trecutului nu își pierde rolul său actual, valoarea sa de confruntare. Altfel spus, poezia lui Maiakovski, Eluard, Nerval, Gregory Corso nu suprimă poezia lui Catul, a trubadurilor, a lui Baudelaire, sau Lermontov.

ÎN CEEA CE PRIVEȘTE raporturile dintre Știință și Poezie, iată, în continuare, câteva remarci. Poezia, de la primele sale expresii lirice, continuă să

fie partea cea mai subiectivă a literaturii. Știința, pe de altă parte, abordînd raportul dintre individ și obiect — ce constituie esența procesului de cunoaștere — acordă prioritate obiectului.

Dar dacă poezia este abordată dintr-un alt punct de vedere, se poate constata că prin structura enunțului său — ritmul, adeseori rima, distribuția strofică, sistemul tropilor utilizați — ea este fenomenul cel mai sistematic al literaturii, adică fenomenul cel mai apropiat de știință dintre fenomenele literare.

Poezia utilizează această ambiguitate, această ambivalență pozitivă. Pentru a pune pe primul plan gîndirea, ideile de mare valoare etică, poezia renunță la o parte din elementele structurii sale — rima, organizare strofică, congruența metrelor și a ritmului, fenomenul simptomatic pentru versul liber, de exemplu.

Flexibilitatea poeziei moderne este confirmată și de o altă tendință. Poezia slovacă și cehă nu se deține de subiectivitatea sa în analiza obiectului, adică a lumii, dar ea pune pe primul plan acest obiect, fiind conștientă de vulnerabilitatea omului, înțelegînd și exprimînd chiar și angosta inspirată de problemele ecologice.

Poezia accentuează în universul său aspectul emoțional. Punînd pe primul plan această emoționalitate, poezia contribuie la stabilirea echilibrului în structura spirituală a omului expus presiunii faptelor, a cunoașterii și a raționalității.

Această linie emoțională a evoluției poetice are reprezentanții săi eminenți în poezia contemporană slovacă, de exemplu: M. Válek, V. Mihálik, M. Rúfus. Se poate afirma că poezia dezvoltă rădăcinile cele mai profunde ale omului și caută să găsească echilibrul dintre exigențele vieții contemporane și valorile perpetue, tradiționale, proprii tuturor oamenilor.

Prin aceste remarci am vrut să subliniez faptul că poezia, chiar și astăzi, cînd raționalitatea joacă un rol primordial, nu își pierde semnificația sa, sensul ei uman profund. Poezia este și va rămîne o măturie a vieții complicate a omului în acest sfîrșit de secol. Iar prin metamorfozele ei interne, poezia dovedește capacitatea sa de a se adapta la schimbările vieții.

CECILY MACKWORTH (Marea Britanie)

Tendințe în poezia engleză contemporană

ASISTĂM în prezent la o renaștere a poeziei engleze? A o afirma este riscant, atîta vreme cît criticul nu mai are la dispoziție criteriile pe baza cărora, odinioară, putea să-și fundamenteze judecățile. Căci dacă versul poate servi la relevarea unui subiect, a unei idei, tot el le și poate opaciza creînd o ambiguitate: Poetul și criticul se întîlnesc azi într-un „no-man's land“ ale cărui frontiere sînt din ce în ce mai slab delimitate.

În această renaștere a poeziei engleze, deci, trebuie căutate elemente precise, pozitive.

După război poezii nostri au dorit să meargă în întîmpinarea unui public nou, să-i vorbească de lucruri familiare, să se erijeze în anti-elitisti. Marii predecesori — Dylan Thomas, Auden, MacNeice — erau morți sau în declin, poezia tinăra dorîndu-se în mod deliberat antipoezică, estompînd din ce în ce mai mult frontierele dintre poezie și proză.

Astăzi, această tendință anti-poetică dispăre în fața unui spirit nou. Acest spirit, l-aș numi romantic, deși definiția tradițională a cuvîntului nu se potrivește în contextul modern, creînd o problemă în plus criticului. Fără îndoială că astăzi devine necesar să-l redefinim. Eu îl văd ca pe o deschidere, o receptivitate, o atitudine de răspuns la un întreg univers și, în același timp, ca pe o modalitate de a interioriza toate aceste fenomene, de a le transpune într-o altă dimensiune. Acestea sînt calitățile care disting, în mod cert, cea mai bună poezie actuală de aceea pe care am cunoscut-o în perioadele anterioare.

În acest sens, Philip Larkin, decedat anul trecut, ar fi un fel de punte de legătură între un realism social cam arid și această renaștere lirică și romantică pe care cred că o putem discerne azi. Larkin a trăit toată viața într-o regiune nordică puțin cam lugubră, care se întinde în jurul orașului Hull. Poetului îi place să evoce peisajele nesfîrșite, adeseori inundate de ploaie ale acestui ținut, micile sale biserici, riul cenușiu și murdar, luminat deodată de soarele crepuscular. Întîlnim la acest poet o anumită „platitudine“, un refuz al oricărei emoții. El include adeseori în poemele sale cuvinte triviale, chiar obscene, pe care nu le întîlnim pînă acum în poezia serioasă. Dar în același timp remarcăm, și o elegantă naturală, de care poetul însuși pare a se îndoii, dar care conferă operei sale o savoare specifică. Este poetul reacțiilor reținute, al nuanțelor estompate, și care pare uneori stîncaci în postura unui anti-elitism poate mult prea dorit.

DACĂ am vorbit de Larkin am făcut-o pentru că, astăzi, putem clasifica majoritatea poezilor nostri ca pre- sau post-Larkin, așa cum cei din generația precedentă puteau fi considerați ca pre- sau post-Eliot. O bună parte din poezia noastră actuală păstrează amprenta lui.

Această poezie actuală pare a fi traversată de un formidabil curent de energie, de un spirit de invenție, de curiozitate, dar, în același timp, și de o anumită reînnoire a tradiției, o reinserare în lunga descendență a poeziei engleze, amenințată la un moment dat de o ruptură. În cadrul ei, discern două categorii principale: o poezie lirică pe de o parte, care nu neagă totuși cu nimic epoca noastră tehnicizată, încorporînd chiar în lirismul său totalitatea vieții contemporane; pe de altă, o poezie care se concentrează mai direct asupra limbajului, dislocînd conținutul subiectiv. Ar fi fost bine să citez cel puțin câteva extrase de poeme pentru a ilustra aceste două tendințe.

Jeremy Reed, de exemplu, îl transpune pe cititor în lumi extrem de variate. El observă peisaje, animale, marea sau caută, în el însuși, sentimentele sale cele mai intime, aplicîndu-se asupra lor cu o atenție deosebită; fapt care îi permite să sondeze adînc, să descopere existențe secrete. El observă, de exemplu, un țipar, notîndu-i cu o precizie științifică înfățișarea, mediul de viață, obiceiurile, dar și modul propriu în care acesta se percepe.

Această modalitate subiectivă de a vedea lucrul observat, această voință de a-l interioriza, este tipică pentru opera lui Jeremy Reed, ca și pentru opera multora dintre cei mai buni poezii actuali ai nostri. Asemenea marilor Romantici de odinioară, ca Wordsworth sau Coleridge, el scrută fenomenele naturii, încercînd să detecteze în ele miscarea, ritmul care le unifică și care, vesnic, le reînnoiază. În asta constă și întreaga motivație a lui Hopkins, mai apropiat de noi și poate cel mai mare dintre poezii englezi ai timpurilor moderne. Dar cită nedreptate în a cita doar un singur nume, cînd există atîția alții care, ca și Jeremy Reed, sînt în același timp inovatori și păstrători de tradiție! Voi da numai un singur exemplu de tendință lirică, romantică, opunîndu-i o tendință paralelă — aceea care privilegiază limbajul.

Aici, voi lua ca exemplu un tînăr poet care se remarcă din ce în ce mai mult ca unul dintre cei mai importanți dintre contemporanii nostri. Geoffrey Hill este, desigur, unul dintre cei mai importanți, dar, totodată, și unul dintre cei mai dificili. El a spus: „Poezia conține totul“, dar pentru a înțelege care este concepția lui despre acest „tot“, trebuie să fim deosebit de atenți la fiecare cuvînt, chiar și la punctuația, căreia poetul îi acordă o mare importanță. El preînde mult de la cititorii săi, dar cerințele lui nu sînt niciodată gratuite. Ele exprimă mai curînd profunzimea și complexitatea reacțiilor sale personale în fața cruzimii, a atrocităților, în fața a tot ceea ce (spune el) „trebuie să îndurăm“; sau față de iubire, care constituie pentru el o amenințare de altă natură. El vorbește despre iubire ca despre o foame, un vid, sau, mai adesea, creează în jurul ei o ambiguitate.

Cuvinte, în aparență fără importanță, inofensive, dezvoltă adeseori sensuri secundare, dar înfricoșătoare. Ele sugerează, de multe ori, în mod indirect, holocaustul nazist, deși Hill era prea tînăr pentru a suferi socul direct. Totuși, de îndată ce a devenit conștient de acest trecut, încă recent, opera lui a început să fie obsedată de această temă, pînă într-atît încît aminteste uneori de opera lui Paul Celan. Pentru el, întreaga umanitate, el însuși poartă răspunderea. „Perfecționarea tehnică a unui poem — spune poetul, este o reparație, o unificare, o modalitate de a restaura o armonie, o reconciliere“. Pentru a obține asemenea rezultate, el dislocă limbajul, jonglează cu cuvintele, pentru a le face să-și dezvoltă și cea din urmă semnificație. În mod curios, regăsesc în poezia sa, ca și la Reed, de care se deosebește atît de mult, accente din Hopkins, și el poet dificil, neînțeles de contemporani, dar care și-a pus amprenta asupra atîtoro din poezii nostri tineri. Hopkins, ca și Hill, a privilegiat limbajul, comunicarea, însă niciodată în mod gratuit.

DIN exemplul celor doi tineri poezii am dorit să degajez tendințele principale ale noii poezii engleze, cu mențiunea că notațiile mele au fost mai curînd descrieri, decît judecăți critice. Acum o sută de ani, lui Jeremmy Reed și Geoffrey Hill le-ar fi fost probabil refuzat titlul de poet, așa cum odinioară i se refuza acest titlu lui Hopkins și mai înainte lui Coleridge. Și cum am putea oare recunoaște, în evoluția acestei „activități creatoare denumită poezie“ (și m-aș referi aici la Eliot), ceea ce va dura, ceea ce se înscrie într-adevăr într-o tradiție poetică, înnoind-o, uneori în mod atît de radical, încît criticul se simte dezorientat?

Traducerea textelor:
Daniela DOBROIU

PHILIPPE QUALID (Franța)

Poezia se poate sustrage criticii?

PAUL VALÉRY, în Caietele sale, a pus jaloanele acestei activități, dînd indicații care au fost respectate de majoritatea poezilor contemporani.

Pornînd de la principiul conform căruia orice limbaj este un mijloc, în timp ce poezia este un scop pentru că ea nu este, de fapt, decît senzualitatea limbajului provocată de absența univocității cuvintelor. Valéry ne spune că, pentru poet, elementul care acționează este elementul obscur, care este poezia și care place. Aceasta e și rațiunea pentru care el încearcă să combine miscarea spiritului cu momentul său de „suspens“, fără a respecta nici un plan și fără a deduce în fiecare moment ce rămîne în poezie prin jocul energiei de formare a imaginilor.

Putînd mai tîrziu, prin anii cincizeci, scriitura poetică a fost studiată în specificitatea sa, descoperîndu-se că poezia modernă distruge raporturile limbajului, ceea ce implică o inversare în procesul de cunoaștere a lucrurilor. „Discontinuitatea noului limbaj poetic“, scria Roland Barthes în *Le degré zéro de l'écriture* „înstituie o natură întreruptă care nu se dezvoltă decît prin blocuri“. Așadar, opera unui poet nu se mai citește conform unei ordini orizontale, ci verticale, în care figurează o discontinuitate de cuvinte — obiecte solitare între care nu există decît legături virtuale. Eliberate de ierarhie,

aceste cuvinte nu mai sînt reduse la semnificația unui comportament mental sau a unei intenții.

De la Mallarmé, textul poetic avea să jongleze numai cu contactul original, cu lucrurile și cu fascinația imaginii.

Jean-Pierre Richard dorea astfel să descopere în fiecare din poezii pe care îi alese: Saint-John Perse, René Char, Yves Bonnefoy, André du Bouchet sau Philippe Jacottet, „modul în care elementele primitive furnizate de senzație se articulează unele cu altele în perspectiva globală a unei căutări a ființei“. El observa cum se formează pentru fiecare poet „arhitecturi interioare, mici cosmogonii specifice, care, prin coerența lor proprie, ar putea servi ca elemente de mediere spre real“. El remarca, pe de altă parte, că la acești poezii, cele două dimensiuni ale sensului par a intra în conflict unele cu altele, „ordinea expresiei constituindu-se numai printr-o tulburare, printr-o înclinare sau o ruptură a articulației tematice“. De unde, pentru criticul de poezie al anilor șaiszeci, un veritabil cerc vicios: nevoia de incoerență pentru a descifra coerența.

Dar fascinația imaginii avea să suscite imposibilitatea de a exploata la nesfîrșit această metodă. În consecință, în loc să studieze formele tematice, pe de o parte, stilistice și fonetice, pe de altă, criticul va trebui să recunoască într-un singur act de înțelegere întregul volum al sensului, ceea ce îl va conduce la studierea

imaginilor prin intermediul formelor, modalităților și locurilor lor de emergență, modurilor de deformare, ritmurilor de recurență și gradelor lor de rezonanță.

Se remarcă totuși faptul că, de cîtiva ani, această descifrare laborioasă care conduce la microlectură, la cercetarea microscopică a textului, susceptibilă de a releva fantasmalele originare, se dovedește adeseori inutilă în măsura în care imaginea poetică, în poezia contemporană, se fondează pe o experiență a limbajului care întoarce spatele reprezentării intelectuale a lumii și a lucrurilor. Ea ne face să asistăm la emergența unei realități care instituie un nou raport între cuvinte și lucruri, raport care cere să fie trăit pentru prima dată. Este cazul noilor poezii („alfabetiști“ sau „spatialiști“) care se revoltă împotriva dorinței de inteligentă critică a fenomenului poetic și a presupuzițiilor sale.

Conform opiniei lor, ar trebui să admitem că poezia disprețuiește sensul cuvintelor, al vocabularului instituit pînă la recrearea unei limbi care nu trimite la nimic altceva decît la ea însăși, la ceea ce am putea numi „obscuritate pură“ — ceea ce presupune o ruptură radicală pe care puținii sînt dispusi să o depășească.

Și pentru că ne-am reunit la Marsilia, îmi permit să evoc în final vocea ardentă și tulburătoare a lui Antonin Artaud care se distinge și astăzi ca singura critică poetică ce refuză critica.

LUMEA PE TELEX

Alte premii literare franceze

● **FEMINA.** Atribuite de un juriu compus din femei, premiile „Femina” au revenit, anul acesta, francezului René Belleto și suedezului Torgny Lindgren. **L'enfer** (Iadul — publicat de editura Utchakovski-Laurens), romanul de atmosferă pentru care lui René Belleto, 41 de ani, i-a fost atribuit premiul pentru „cel mai bun roman francez”, este a treia parte a unui ciclu care a început cu **Le revenant** (Strigoiul) și **Sur la terre comme au ciel** (Pe pământ ca și în ceruri). **L'enfer** este un roman „negru”, baroc și înspăimântător: adevăratul său erou este canicula, într-un Lyon pustiu și turtit de căldura din august. Aceasta va provoca, în roman, perturbări și dereglări extreme.

Premiul „Femina” pentru „cel mai bun roman străin” l-a încununat pe scriitorul suedez Torgny Lindgren, ca autor al romanului **Batseba**, care descrie viața la curtea regelui David și dragostea acestuia pentru frumoasa Batseba, răpita soțului ei, Urie.

● **MÉDICIS.** Laureatul din acest an ai premiilor Médicis sint francezul Pierre Combescot, americanul John Hawkes și englezul Julian Barnes. Juriul care atribuie premiul Médicis a considerat că, în 1986, cel mai bun roman francez este cel al lui Combescot, **Les funéraires de la sardine** (Înmormintarea sardelei, publicat în editura Grasset). Este o frescă epică în stil baroc, înfățișând clasicele pasiuni și cruzimi omenești într-o viziune sumbră, macabro-thiană. Într-o dezlănțuire de „zgomot și nebunie” eroii cărții lui Combescot — a cărei acțiune se întinde din perioada tîrzie a Imperiului Roman, trecînd prin Italia lui Lorenzaccio, și pînă în ziua de azi — se măcelăresc, suferă și mor, interogînd la nesfîrșit un

cer din care nimeni nu le răspunde.

Cel mai bun roman străin a fost considerat a fi **Adventures in the Alaskan Skin Trade** (Aventuri în negoțul cu piei din Alaska, publicat în S.U.A. de editura „Simon and Schuster”). Autorul, John Hawkes, 60 de ani, este, după părerea criticilor franceze, „una din figurile majore ale literaturii americane”. Cartea este povestea unei tinere care-și caută tatăl, pornit în Alaska după aur. Romanul este un fel de „Moby Dick” al zăpezilor, avînd drept cadru și adevărat erou cel mai vast din statele federației americane, care, cu ghețarii săi uriași și legendele sale, a reprezentat „ultima frontieră”, ultimul vis al aventurierilor americani. Hawkes își reinvie cu virtuozitate amintirile tinereții petrecute în Alaska, „jonglînd — cum se exprimă presa franceză — cu tragicul și grotescul”.

Lui Julian Barnes, critic de televiziune de la săptămînalul britanic „The Observer” și autor de romane poliștice, în vîrstă de 40 de ani, i s-a decernat premiul Médicis pentru eseu, în semn de recunoaștere a meritelor cărții sale intitulată **Flaubert's Parrot** (Papagalul lui Flaubert — publicată în Franța în editura „Stock”). Pornind de la încercătura unui om ce încearcă să-și dea seama care dintre doi papagali împăiați i-a aparținut lui Flaubert, Barnes scrie o lucrare inclassabilă, în care digresiunea devine o artă. Lansat astfel într-o „anchetă” literar-istorică, el îi aduce lui Flaubert un elogiu plin de umor, dar încărcat de afecțiune și întemeiat pe o cunoaștere profundă a operei autorului **Doamnei Bovary**. Cartea a fost unanim apreciată de critică atît în Marea Britanie cit și în Franța.

C. B.

The Virus Man

(Claire Rayner, Hutchinson Co., London, 1985)

● **Autoarea:** Romancleră de succes, Claire Rayner a scris și cărți de popularizare a cunoștințelor medicale. Este destinătoarea unor rubrici de medicină în două săptămînale britanice și prezintă adesea emisiuni pe teme medicale la radio și televiziune.

Subiectul: O epidemie misterioasă face victime printre copii și adolescenți. Primele cazuri apar într-un internat de fete. Dr. Ben Pittman de la spitalul local reușește să salveze de la moarte, în ultimă instanță, un copil, administrîndu-i un vaccin antiviral universal încă nepus deplin la punct pe care îl experimenta asupra unor iepuri și cobai în laboratorul spitalului. În mod ciudat, agentul patogen al ciudatei gripei este identic cu tulpina virală 737 inoculată de Pittman animalelor de experiență. În final se va dovedi că o femeie de serviciu care lucrează în același timp și la spital și la internat o-bisnuia să fure din mincarea animalelor de experiență și că ea era cea

care răspîndise infecția în școală. Între timp, un grup de membri ai Societății pentru protecția animalelor „eliberaseră” animalele din laboratorul de cercetări, sporînd primăjdia ca epidemia să se răsoindecască. Sotia lui Pittman, June, nefericită din cauză că nu avea copii, fură de la sotul ei un flacon de Contravert (vaccinul în curs de verificare) și injectează o doză nepotelului ei Timmy, bolnav de gripă, temîndu-se să nu fie vorba de încă un caz al necunoscutei maladii letale. Cuprînsă de remuscări, își face și ea o injecție cu Contravert, nestîind că e gravidă și că substanța ar putea să fie nocivă pentru făt. Dezolat și descumpănit de toate aceste complicații, nenorociri și primejdii, Pittman renunță definitiv la exoeriența, distrugînd stocul de Contravert și își arde însemnările. Într-un roman de acțiune tens, captivant, Claire Rayner concentrează, într-o formă accesibilă, dilemele etice ale cercetării și experimentului medical. **Extras:** (din discuția fina-

Un film după Andersen-Nexö

● „Va fi un film despre mari speranțe și decepții, despre dragoste și despre ură, despre bine și rău” — astfel a prezentat regizorul Bille August filmul inspirat din cartea **Pelle-cuceritorul** de Martin Andersen-Nexö la care a început să lucreze de curînd. Scrisă între anii 1906—1910, cartea a cărei acțiune se petrece la sfîrșitul secolului

trecut, cînd mulțimi considerabile de oameni s-au dizlocat pornind în lumea largă în căutarea unei vieți mai bune, are ca eroi un băiețel de 12 ani — Pelle, și pe tatăl acestuia, Lasse. Aceștia vor fi intruchipați pe ecran de elevul Pelle Venegor și de binecunoscutul actor Max von Sidow (în imagine).

Rousseau in China

● Ca urmare a unei anchete a televiziunii chineze printre tinerii telespectatori, **Les rêveries d'un promeneur** de Jean-Jacques Rousseau se plasează în fruntea lecturilor preferate, înaintea altor aproape o mie de opere aparținînd literaturii universale.

Pinocchio rămîne la Florența

● Editura Galani din Florența, unde a apărut celebrul **Pinocchio**, a fost cumpărată de editura milaneseză Longonesi. Cumpărarea este întovărsită de o notificare prin care se împiedică răspîndirea arhivelor Galani, considerate de mare valoare istorică și artistică. Datorită acestei măsuri, documentele, împreună cu **Pinocchio**, rămîn la Florența.

Robert de Niro pe scenă

● Beneficiind de cota cea mai înaltă în constelația actorilor de film americani, Robert de Niro triumfă acum și pe scenă, la teatrul „Public-city” din New York. Piesa în care joacă se intitulă **Cuba și Teddy** și este a unui dramaturg puțin cunoscut din Manhattan, R. Povo. Biletete la spectacole au fost epuizate cu trei luni înainte de premieră datorită prezenței pe afiș a remarcabilului actor care din 1970 n-a mai apărut pe scenă. Cuba, eroul central al piesei, magistral

interpretat de Robert de Niro — după estimarea criticilor — este un mărunț negustor de narcotice, iar Teddy — fiul acestuia, pe care l-a crescut singur, fără mamă și căruia îi poartă o dragoste nesfîrșită. Cînd află că Teddy consumă droguri, îl împușcă, după care se sinucide. Acesta este pe scurt subiectul piesei care, după opinia revistei „Time”, reputează un succes considerabil datorită temei — tragedia părinților și copiilor — de mare actualitate în America de azi.

faptă admirabilă, e o ticălosie, dar nu-mi mai pasă. Nu mai am putere să-mi pese. Sint epuizat... lasă-mă-n vace. Mi-ajunge. Mi-ajunge!

— Chiar dacă și alți copii se vor îmbolnăvi?

— Chiar dacă. Ți-am spus. Nu mai pot să fac față.

— Atunci lasă pe altcineva să se ocupe de asta. Dă Contravertul altui cercetător sau altui doctor și lasă-l...

— Cum adică? Și eu stau și să aștept explozia bombeii? S-ar putea, într-adevăr, ca unii copii să supraviețuiască — dar unii ar putea să contracteze mai tîrziu boii înspăimîntătoare. Ca fetele ale căror mame au luat Stilboestrel ca să nu piardă sarcina și care au murit de cancer. În chinuri oribile. la 20 și ceva de ani — n-ar fi fost mai bine dacă ar fi murit de mici? Nu e oare mai bine ca epidemia să fie lăsată să se stingă de la sine? Se va stinge, trebuie să se stingă. Totdeauna se întîmplă așa”.

Al. O.

O călătorie neterminată

● Scriitor și ziarist englez de origine indiano-jamaicană, Shiva Naipaul (1945—1985) a fost un observator atent al epocii sale și al contemporanilor săi. Prima sa carte, **North of South** (Nordul din Sud) era situată în Africa de est. Următoarea, **Black and White** (Negru și alb) descria masacrul de la Jonestown, în care 900 de oameni s-au sinucis din ordinul unui „guru” nebun. Ultima sa carte, **An Unfinished Journey** (O călătorie neterminată), apărută postum, este o colecție de piese de teatru la care lucrea cu puțin înainte de a muri. Socrul său, și el scriitor, relatează, în postfață, cum a încercat să-l îndemne pe Shiva să se întoarcă la stilul său, mai viol, mai cu umor, dinainte. Shiva i-a răspuns: „Cum aș putea? Doar am trecut peste cadavrele de la Jonestown...”

O „perlă a narațiunii”

● La Verlag der Nation din R.D.G. a apărut într-o ediție de lux, ilustrații în culori de Ernst Lewinger, navelui Eduard Morike, **Mozart auf der Reise nach Prag**, considerată una din perlele artei narațiunii. Mozart a făcut călătoria la Praga în toamna anului 1787 cu prilejul premierei operei **Don Giovanni**. În imagine, un din ilustrațiile volumului.

Barthes — interviuri

● Editura Einaudi publică, reunite într-un volum, interviurile acordate de cunoscutul semiologuescist și critic Roland Barthes, în perioada anilor 1962—1980. Interviurile acestui „Joc social de lăcare nu te poți sustrage” — cum spunea Barthes — este mai degrabă o fe-reastră deschisă către opera sa.

Malraux

● La 23 noiembrie 1976 murea André Malraux. Cu prilejul comemorării acestui deceniu au fost organizate pe esplanada centrului cultural care îi poartă numele, un concert și un spectacol de sunet și lumină. Tot pentru acest eveniment, editura Gallimard pregătește o nouă ediție a operei complete. Un **Album Malraux** va reface existența tumultuoasă a acestui luptător pe baricadele culturii și politicii, cu ajutorul a peste 500 de fotografii.

Albertina regăsită?

● Începutul anului viitor va fi semnificativ pentru editura Grasset — prima care l-a publicat pe Marcel Proust — urmînd să tipărească un manuscris inedit al scriitorului, **Albertina regăsită**. Textul a fost descoperit de urmașii doamnei Mante, nepoata scriitorului. Universitarii specializați în opera proustiană pregătesc aparatul critic al cărții.

Noua carte a lui James Clavell

● La 18 ani, un tânăr englez născut în Australia, pe nume James Clavell, era capturat de japonezi în insula Java și trimis în lagărul de la Chiangi. Chiar și printre lagărele japoneze de prizonieri, din timpul ultimului război, Chiangi era notoriu. Dintre sutele de oameni închiși în el, au supraviețuit doar cîțiva.

După cincisprezece ani de la eliberare, supraviețuitorul James Clavell a izbutit să scrie **King Rat**, primul său roman, a cărui acțiune se petrece în acel lagăr. După alți zece ani, scriitorul a creat **Shogun**, un roman istoric uriaș, care descrie cu înțelegere profundă și cu admirație chiar, civilizația japoneză din secolul XVII. Cînd **Shogun** deveni serial de televiziune, celebritatea lui Clavell a ajuns maximă. Noua sa carte, **Whirlwind**, este povestea unei echipe de piloți de elicopter care de la baza lor din Anglia sînt trimiși în Iran în timpul încercărilor epice de a opăstăci pe americani. În imagine, o fotografie recentă a autorului.

N. IONIȚĂ

„Verba volant...”?

„Dove manca natura, l'arte procura” (Proverb italian)

Brecht — Strehler

● Brecht reprezintă pentru mine un fascinant univers estetic susceptibil de a fi abordat de fiecare dată cu o relativă autonomie — a declarat Georgio Strehler în ajunul premierei, la Théâtre de l'Europe din Paris a Operei de trei parale de Bertolt Brecht. Prima dată Strehler a pus în scenă această piesă în februarie 1956, la Piccolo Teatro. Brecht, care a asistat atunci la repetiție, i-a sugerat unele scurături și a scris special corul final.

(Marele dramaturg era atunci foarte bolnav și avea să moară câteva luni mai târziu, în august). A doua montare a fost în 1972, cu Modugno (în rolul lui Macheath) și Milva (Jenny Spelunca). „Această a treia versiune scenică, pentru care m-am străduit să restituie operei maximum de umor, așa cum îmi recomandă Brecht — mărturisește Strehler — are în distribuție pe Mikael Heltau, actor la Burgtheater-ul vienez, în rolul Macheath, pe Yves

Robert, în rolul Peachum, pe Denise Gance (Celia), Barbara Sukowa (Polly), Milva (Jenny). Dirijorul orchestrei: Peter Fischer. Pentru prima dată însă Strehler folosește în spectacol, imprimată, vocea lui Brecht. „Am descoperit un disc vechi în care Brecht însuși susține partea povestitorului. Este un omagiu adus marelui dramaturg“. În imagini, Strehler, Barbara Sukowa și Milva.

Un serial TV in R.F. Germania

● Televiziunea vest-germană a început difuzarea, la o oră de maximă audiență, a unui nou serial ce a stîrnit, încă de la primul episod, sentimente contradictorii, precum și o dispută dintre cele mai aprinse. Este vorba despre serialul **Väter und Söhne** (Părinți și copii), considerat de majoritatea ziarelor drept „evenimentul de televiziune al anului 1986“, nu atât datorită calităților sale artistice de ansamblu (greu de judecat după un prim episod), cit datorită problematicii pe care o ridică: povestea ascensiunii uneia dintre întreprinderile ce, în perioada nazistă, au avut fama sinistră de „concernuri ale morții“, imperiul I. G.-Farben Industrie,

Eveniment, se apreciază, această distrugătoare analiză a ascensiunii și drumurilor pentru cucerirea supremației pe piața economică a celui de-al treilea Reich pe care au dus-o conducătorii acestui mare concern. Bruno Ganz este personajul central al filmului: interpretează un inventator genial, Heinrich Beck, care, ginere al fondatorului firmei, devine adevăratul său succes. Personajul este în fapt sinteza unor figuri istorice reale, conducători ai firmei — favorabili ascensiunii nazismului, la început colecționari de fluturi, mai apoi ridicînd toasturi în cinstea întreprinderii I. G. Auschwitz, fabrica de muniții unde, sub egida lui I. G. Far-

ben, deținuții din lagăr lucrau în condiții bestiale. Este important faptul că, așa cum subliniază comentariile agențiilor de presă, acest serial este realizat de un regizor german, Bernhard Sinkel, avînd în distribuție pe Burt Lancaster, Julie Christie, calitatea artistică — filmare, montaj, sunet, decoruri, informație istorică — fiind asigurată de nume cu rezonanță pe plan mondial, mărinind impactul emoțional al acestui „act de acuzare împotriva unei epoci în care criminalii n-au purtat întotdeauna haina militară, în numele intereselor economice ale puterii naziste fiind sacrificați, cu bestialitate și în deplină cunoștință de cauză, milioane și milioane de oameni“.

„Madame Tussaud“ in China

● În orașul Kaifeng, fostă capitală cu 3000 de ani de istorie, resedindă a trei dinastii succesive, a fost deschis recent primul muzeu cu figuri de ceară din China. Sculpturile din ceară sînt împărțite în opt grupuri, dispuse separat în trei săli de expoziție în care sînt reflectate cele mai importante evenimente petrecute sub domnia a nouă împărați.

Un grup de statui reproduce ceremonia de instalare a dinastiei Song, cu mare alai de mandarini, muzicieni și dansatori (în imagine). Un alt grup îl arată pe împăratul Zhezong privind la orologiul cu apă, celebră invenție din China antică. De mare interes este de asemenea grupul figurînd cîntecul la care se aflau artele și cultura în „Imperiul de mijloc“.

Jean NEGULESCU:

Amintiri (LI)

John Huston, un artist bătaios (III)

ASA cum unora le place să se relaxeze după cină savurind un coniac, stînd de vorbă sau jucînd jocuri de societate, John, mare amator de pugilistică, prefera să-și încerce puterile cu prietenii din pura plăcere a luptei. Într-o seară, la ranch-ul său californian din Tarzana, unde avea cîțiva oaspeți, le-a sugerat prietenilor săi — scriitorul Charles Grayson și producătorul Collier Young — să facă o partidă de box. Masacrul a avut loc în dormitor. S-au bătut pe tăcute, fără răcnete și icnete și, mai ales, fără nici un fel de regulament. Jumătate de ceas mai târziu au reapărut în living-room plini de echimoze, cu obrajii tumefiați și jוליți; unuia i se clătina un dinte, altuia îi curgea sînge din nas, al treilea avea un ochi învinețit; asta fusese distracția lor.

Pe urmă s-au dus la bar să se dreagă cu o țarie. Un tânăr regizor de teatru din New York, căruia tocmai i se încredințase primul său film, era cam mirat de ciudatul episod la care îi fusese dat să asiste în acea seară. S-a așezat pe un scaun lângă John. Acesta i-a zîmbit, și l-a întrebat: „Cum merg treburile, puștule?“ „Nu prea merg, John“.

„Ai greutăți cu mizanscena?“ „Nu. Cu actorii e buba. Nu vor să asculte și nici nu pricep nimic din ce le spun. Ne certăm pentru fiecare cadru

in parte. Învață-mă cum să procedez cu ei“.

A urmat o lungă tăcere. Era problema de care ne izbiseam cu toții, mai devreme sau mai târziu, rezolvînd-o fiecare în felul lui, sau, mai simplu, ignorînd-o.

Ne-am prefăcut așadar a nu-l fi auzit. „Ii explici tu, Johnny?“ m-a interpelat John.

„Engleza mea cam șchioapătă“, m-am eschivat eu, cu lașitate.

„Ii spui tu, Collier?“ s-a adresat John lui Collier Young, care își găsise de lucru tamponîndu-și nasul însingerat cu niște cuburi de gheață.

„Eu nu sînt decît producător, un biet producător rînit. În starea mea nu mă simt în măsură să-mi adun gîndurile“.

John l-a atacat atunci pe Greyson. „Poate îl ajuți tu, Charlie?“.

Charlie Grayson se ținea de coaste. Vorbea cu greu, abia respirînd. „Cred... cred că mi-am rupt o coastă“. Întorcîndu-se spre tânărul regizor, i-a spus totuși: „Eu îi urăsc pe actorii fiindcă îmi masacrează dialogurile. John însă poate să-ți spună. El știe“. Și Charlie s-a întins cit era de lung pe podea.

John și-a aprins trabucul cu gesturi lente. „Comiți o mare eroare, puștule. Actorii ascultă și înțeleg ce li se spune. Dacă te contrazic, o fac pentru că așteaptă de la tine să-i convingi“.

„Să-i conving? De ce anume să-i conving? Doar știu să citească și singuri!“ s-a impacientat tânărul.

„Desigur, și mulți dintre ei au chiar o vastă cultură“, l-a completat cu blin-

O terapie imaginară

ATLAS

■ IMI amintesc cu exactitate momentul din copilărie cînd, pentru prima dată, un medic la care ajunsesem în legătură cu o suferință mi-a spus, în încheierea consultației, printre sfaturi profilactice și paliative medicamentoase: „Dar, mai ales, tratează-o cu indiferență“. Era vorba despre boală. Imi amintesc cu exactitate sentimentul amestecat și contradictoriu care mă cuprinsese, pentru că el s-a repetat de atunci, în nenumărate rînduri și pe nenumărate teme, ori de cîte ori, neexistînd o reală soluție a unei probleme, apărea sfatul universal și filosofic al eludării prin insensibilitate. Un fel de stupeoare din care nu lipsea nici jignirea, nici revolta se naștea de fiecare dată în mine în fața recomandării care, tocmai pentru că nu putea să rezolve nimic, încerca să sugereze că, la urma urmei, nici nu era nimic de rezolvat. „Tratează-o cu indiferență“ avea aerul de a fi o metodă de tratament a unei maladii indoielnice și poate chiar imaginare, cînd nu era decît o biată pereche de ochelari construiți anume pentru a împiedica vederea bolii reale, o biată pereche de dopuri moi și insinuante inventate anume să astupe urechile înspre geamătul adevărat. Dar boala — răspundeau simțurile mele exasperate de suferință — nu era făcută să se vadă cu ochii sau să se audă cu urechile, ea era o sămîntă plantată în mine, un simbur de neființă care, ignorat sau tratat cu indiferență, nu înceta de a crește din mine însămi și de a rodi împotriva mea. Faptul că mi se spunea sau îmi spuneam că mi-e bine nu împiedica răul să-și continue opera sub sticla nepăsării mele terapeutice. Durerea exista chiar dacă eu încercam să-i opun scutul anesteziant al apatiei, boala își urma cursul în pofida eludării mele. „Tratează-o cu indiferență“ devenea astfel paravanul în spatele căruia mi se înălța, cu propria mea complicitate, rugul travestiului sub care mi se desăvîrșea, cu propriul meu acord, destrămarea.

Imi amintesc cu exactitate momentul în care am formulat pentru prima oară aceste gînduri, transcrise apoi de atîtea ori pe marginea cărților de naturale sau de istorie, de sociologie sau de mecanică, de medicină sau de morală, ca un răspuns aproape biologic dat de ființa mea atentă și îndurerată, lipsită de iluzie, dar nu și de vigilență, universului căruia îi aparține.

Ana Blandiana

Lirică din R.D. Germană

Dieter KERSCHKE

Hinnerk EINHORN

Anunț

Mărșăluire

Pietre, cărbuni, aur, argint peșin, nu toate-acestea-aici mă țin ci oameni, locuri, fantezii, minii, realitatea-atît de aspră și

Bube de-asfalt se umflă leneș praful se-mpiedică în scîrțielile muzicii dinții scîrșnesc

urmele fiores frumoase ale realei utopii : Nimic nu se pierdu ! Curajul nostru nu. Nici lumea mare ! Ține de noi. Allons enfants ! Acum sau niciodată ! Filmul rulează, iată. Prim-erou i-e fiecare.

peste-omărăciunea din gură ochii privesc fix vinele transpirate-ale cefei din față evaporată-i Fata Morgana mintea bilăiie sting, 2, 3

Gabriele ECKART

Fraze la sfîrșitul lui noiembrie 1983

Mă plimb sub un front atmosferic rece care bintuie Europa Băltoacele și-au pus ochelari Ierburile par ace din cristalul de stîncă Într-un pom o frunză a mai rămas ca un bigudiu uitat Într-altul citeva ciori par călugării în dispută Mișcă din pliscuri ca niște săbii Și mă urmăresc cu privirea pînă dispar

Spre lacul despre care am scris poezii într-o vreme Cînd mi-era viața rotund-arcuită precum cheia sol Acum apa sa e argint viu Înghetate stau lebede semne albe de întrebare Merg și-mi promit să infrunt vijește moartea treptat

In românește de Grete Tartler

dețe John. „Unii colecționează tablouri, alții pictează — adesea destul de bine —, sau sînt iubitori de muzică clasică și în discoteca lor poți găsi cele mai recente înregistrări“.

„În schimb, în marea lor majoritate sînt niște răsfațați, niște copii răsfațați. Eu unul m-am săturat. Renunț“.

Imperturbabil, John și-a continuat ideea. „Da, sînt niște copii mari, ca tine și ca mine. Nu uita însă că ei reprezintă cel mai important element al filmului. De ei depinde succesul sau căderea lui. Așa că ei își fac meseria lor, iar tu vezi-ți de a ta. Fă ce se cuvine să faci“.

Tînărul a rămas citeva clipe pe gînduri, nedumerit și oarecum intimidat. „Aha... Va să zică așa... Totuși, John, învață-mă cum să-i strunesc...“.

„Vorbește-le despre lucruri pe care ei le ignoră. Încearcă să le creezi un sentiment de inferioritate. Dacă lucrezi cu un actor american, vorbește-i pe franțuzește ori în spaniolă. Dacă actrița este frumoasă, culcă-te cu ea. Dacă nu e, dăruiește-i un tablou de valoare pe care ea să nu îl înțeleagă. Iar dacă cineva te pi-sează din cale afară, arde-le un sut sau trage-i de nas — și John și-a încheiat discursul cu o elegantă vultă — cam asta ar fi totul despre ceea ce s-ar cuveni să fie“.

L-AM RĂSPĂLATIT cu totii printr-un ropot de aplauze. Tînărul a zîmbit. „Să-i trag de nas? Cum să îndrăznesc așa ceva?“.

Soția, din acea perioadă, a lui John, Evelyn Hayes, a intervenit și ea în discuție, lămurindu-l: „Să îți povestesc eu ce s-a întîmplat în Mexic. Ne aflam în ultimele zile de filmare la Tezaurul din Sierra Madre (The Treasure of Sierra Madre). Fusese o deplasare lungă și grea — căldură tropicală, murdărie, transpirație, Bogie (Humphrey Bogart) se săturase pînă peste cap. Era plictisit, vroia să ne

întorcem acasă și să continuăm filmările în California. De citeva zile începuse să-l sîcîie pe John, care susținea că decorurile naturale puneau în valoare calitățile scenariului și că ele dădeau greutate filmului. «Vrei o capodoperă, da, John? Un film perfect? O bijuterie? Un triumf artistic?», îl provoca batjocoritor Bogie. John auzea plăca asta seară de seară. Odată însă, în timpul unei, Bogie a întins prea tare coarda. Atunci John s-a ridicat de la locul lui, s-a aplecat peste masă, i-a prins nasul între două degete, ca într-un clește, și i l-a răsucit rău de tot, țînindu-l așa preț de un minut, cu ochii pe ceas. Nu s-a spus nici o vorbă, dar pe obrajii lui Bogie au început să se prelingă lacrimi de durere. Din clipa aceea și pînă la încheierea filmărilor nimeni n-a mai îndrăznit să rostească cuvîntul întorcere“. Restul aparține istoriei. Tezaurul din Sierra Madre a cules două Oscar-uri și este considerat astăzi un clasic, citat deseori ca argument în sprijinul recunoașterii cinematografului ca artă.

Tînărul regizor de teatru n-a uitat niciodată sfaturile înțelepte ale lui John. Cel puțin așa sper, spre binele lui.

O experiență pe care multora dintre noi, regizorii, ne-ar place să o încercăm, și pe care John a izbutit-o, este aceea de a te afla de cealaltă parte a camerei de luat vederi și de a fi bun. El este. Într-un anume moment al existenței sale orice om încearcă să ia poze avantajoase în fața oglinzii, să ridă și să moară frumos. John a izbutit să joace acest rol într-un film de neuitat. De neuitat nu prin lungime, ci prin calitate. Un rol memorabil. Acela al lui John Huston, cineastul etalon și omul.

Iată și pricina pentru care îl invidiez.

In românește de Manuela Cernat

La Marea adunare populară a oamenilor muncii din Capitală, consacrată dezarmării și păcii

Voința de pace

LA 23 NOIEMBRIE 1986, prin votul său unanim, la referendumul național, s-a afirmat voința nestrămutată de pace și colaborare internațională a întregului popor român. O dată mai mult, la 23 noiembrie 1986, s-a afirmat adeziunea întregului popor la politica Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a conducătorului politic care a afirmat totdeauna că cea mai înaltă îndatorire a guvernelor, a oamenilor politici față de propriile lor popoare, față de om și de cauza civilizației o constituie oprirea cursei înarmărilor, înfăptuirea dezarmării generale și, în primul rând, a dezarmării nucleare. Și în ultima sa cuvântare, rostită la marea adunare populară din 21 noiembrie 1986, s-a demonstrat luminos umanista concepție a președintelui României socialiste, relativă la problema fundamentală a drepturilor omului și a prezentului umanității — Pacea. A fi activ în slujba păcii, într-o permanență de acțiune și de conștiință este, în zilele noastre, datorită fiecărui locuitor al pământului. Nu se poate îndeajuns repeta avertismentul lucid că omenirea se află într-un echilibru instabil și că pentru salvarea ei nu mai sînt deloc valabile soluții parțiale.

Prin noua acțiune de importanță istorică, prin apelul adresat întregii lumi, poporul român cheamă la frîngerea ritmului demențial al cursei înarmărilor, arătînd că imensul patrimoniu de valori materiale și spirituale, cauza civilizației umane trebuie să fie apărută de raționalitate și voința tuturor oamenilor. Trebuie climinat, prin hotărîrea lucidă a tuturor oamenilor, colosalul tribut plătit de omenire de atîția ani pentru crearea armelor a căror putere de devastare este apocaliptică.

În concepția Președintelui României, opinia publică trebuie să fie permanent dinamizată, pentru a fi integral conștientă de responsabilitatea sa față de destinele păcii, față de primejdia conflagrației universale. Totdeauna România a fost un factor activ în arena internațională, în politica sa de pace și colaborare.

Ultimul mare exemplu românesc, prin referendumul național de la 23 noiembrie 1986, de a efectua concret pînă la sfîrșitul acestui an o reducere cu cinci la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare, este o pildă umanistă de opunere în fața cursei aberante a înarmărilor, a cheltuielilor colosale care au consecințe economice și sociale profund nocive. Nimeni nu poate învinge într-un război nuclear este concluzia oamenilor de știință care au demonstrat că întrebuintarea doar a unei părți din arsenalul nuclear ar duce la dispariția integrală a vieții pe planetă.

De aceea, în concepția românească, anumitul „echilibru militar“ ar trebui să fie atîns, nu prin acumularea de noi armamente, ci, dimpotrivă, prin reducerea celor existente la nivelul cel mai de jos cu putință. Trebuie făcut într-adevăr totul, nici un efort, nici o strădanie nu trebuie să înceteze nici un moment, pentru luarea de măsuri concrete apte să pună un termen actualei, primejdioasei

evoluii, să oprească spirala ascendentă a înarmărilor, să contribuie la instaurarea unui climat de încredere, de securitate și colaborare, pentru determinarea țelului final al dezarmării. Trebuie examinate atent, cu o pleneră responsabilitate, toate inițiativele, toate propunerile care se fac în această cardinală problemă a umanității, să se caute baza lor comună, elementele convergente care ar putea să contribuie la demararea unui proces autentic de negocieri, în acest domeniu existențial pentru întreaga lume. La referendumul național de la 23 noiembrie 1986, sub deviza de a face din arma unității, a păcii și a colaborării, cea mai puternică armă împotriva războiului și pentru triumful vieții, poporul român și-a exprimat voința de a trăi într-o lume a păcii și a colaborării internaționale, de a exclude, hotărît, politica de forță și de amenințare cu forța, sub orice formă s-ar prezenta, de a pune capăt conflictelor și acțiunilor armate, de a trece la soluționarea tuturor problemelor în litigiu exclusiv pe calea pacifică a negocierilor.

CONȘTIENT de responsabilitatea sa față de soarta umanității, în virtutea dreptului său la existență, la libertate și la pace, poporul român cheamă toate statele să fie active, în spiritul constructiv al cooperării, să contribuie efectiv la frînarea cursei spre înfruntarea militară, să asanese radical climatul internațional și să rezolve, în interesul tuturor popoarelor, problema atît de gravă și de complexă a zilelor noastre — prevenirea războiului, salvarea păcii. Oamenii de cultură ai României au avut întotdeauna un rol important în lupta pentru pace, în voința lor de a opri drumul spre prăpastie, spre holocaustul nuclear, pentru apărarea Planetei astfel ca miraculoasele cuceriri ale științei și cunoașterii să se afle exclusiv în slujba progresului socio-economic, demonstrînd totdeauna încrederea lor nestrămutată în raționalitatea omului, în rolul istoric al popoarelor, în capacitatea lor de a sesiza structura și esența chestiunilor complicate ale epocii în care trăim, de a promova soluții valabile în consens cu aspirațiile lor de pace și progres.

Oamenii de cultură ai României susțin, în operele lor umaniste, necesitatea unei cotituri radicale în viața internațională pentru transformarea păcii și cooperării în trăsăturile definitive ale contemporaneității. Ei sînt factori activi, prin arta lor, în imensul front al celor care fac din speranța păcii suprema rațiune a existenței și activității lor creatoare. Ei vor răspunde totdeauna, cu profund devotament intelectual, prin forța expresivă a artei, emoționantului apel al Președintelui Țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de la 21 noiembrie 1986: „Faceți totul pentru ca știința, arta și învățămîntul să se afirme tot mai mult ca factori fundamentali ai progresului multilateral al societății socialiste românești, ca o puternică forță a construcției socialiste și comuniste în patria noastră, ca o puternică forță a păcii“.

Alexandru Balaci

Un prestigios exemplu

ÎNCA de la încheierea celei de-a doua conflagrații mondiale, comunitatea internațională a popoarelor a fost preocupată să creeze organisme care să asigure pacea lumii, o pace a încrederii reciproce, a colaborării și prieteniei, fără arme și războaie. Se poartă de decenii discuții asupra dezarmării, îndeosebi cu privire la dezarmarea nucleară, dar în acest timp arsenalele militare au continuat să crească, cheltuielile de înarmare atîngînd în prezent cifra exorbitantă de 1.000 de miliarde dolari pe an. Civilizația lumii a atîns cel mai dramatic moment de răspîntie din istoria sa, cursa înarmărilor luînd proporții înspăimîntătoare.

Într-un asemenea moment, partidul și statul nostru, conducătorul României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, își asumă o imensă răspundere: aceea de a arăta lumii că este timpul să se treacă de la politica vorbelor și declarațiilor de intenții, la politica faptelor. Hotărîrea, adoptată după o îndelungată chibzuință și ratificată prin votul unanim al poporului, de a reduce cu 5 la sută armamentele, efectivele și cheltuielile militare, este un fapt de însemnătate istorică. În actualele împrejurări el devine exemplar — ca singura conduită înțeleaptă, ca singurul drum dictat de rațiune pe care ar trebui să meargă toate statele, și în primul rînd marile puteri. Este doar un început, dar unul dătător de speranțe, pornit din cugetul curat și cinstit al unui popor într-un ceas de grație al istoriei sale, al eforturilor neobosite de a-și făuri un „viitor de aur“, croit după visul popului și după măsura științei contemporane, al Programului adoptat de Congresul al XIII-lea al partidului.

Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la marea adunare populară premergătoare referendumului de la 23 noiembrie pune din nou în lumină o permanență majoră și tonifiantă a gândirii sale: pîtrunzătoarele analize ale situației și dinamicii raporturilor internaționale, concluzia fundamentală fiind mereu aceea a necesității salvagărdării păcii, ca o condiție sine qua non a civilizației, a creației, a vieții ineseși pe planeta noastră. În situația nouă care s-a creat, prin acumularea unei cantități uriașe de arme care pot distruge orice urmă de civilizație, de viață de pe planeta albastră, este necesară — subliniază conducătorul României — o nouă abordare a problemelor păcii și războiului. În situația în care un război nuclear nu poate fi cîștigat de nimeni — ceea ce este acum unanim recunoscut — pacea nu poate fi doar o pauză între două războaie, ea a devenit singura alternativă a morții nucleare și de aceea nimic nu este astăzi mai important decît dezarmarea generală și nucleară, asigurarea unei păci trainice.

Vechea teză a inevitabilității războiului — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea menționată — ar trebui înlocuită cu o nouă teză, aceea a imposibilității, în actualele condiții ale armamentelor și armelor nucleare, a unui nou război. Dreptul la pace al tuturor oamenilor, al popoarelor este dreptul la existență și libertate.

Examenul critic și lucid al tendințelor ce se înfruntă pe plan internațional se

bazează pe încrederea că, în cele din urmă, rațiunea și bunul simț, voința și interesele popoarelor, dreptul lor la viață, demnitatea omului și spiritul de cooperare vor prevala și vor triumfa.

ÎNTRU prejudecățile primejdioase care frînează încă procesul dificil al păcii se numără și credința falsă că armele nucleare ar constitui o garanție a securității statelor și a menținerii păcii, sau iluzia că asemenea probleme care vizează rațiunea de a fi a întregii omeniri ar putea fi soluționate doar de marile puteri. Și iată că România oferă un exemplu de modul în care țările mici și puținoșii pot și trebuie să participe la soluționarea problemelor internaționale. Ce uriașe forțe materiale și umane ar fi degajate din orizontul militar și puse în slujba păcii, dacă și alte țări, toate țările ar urma exemplul României, fără ca securitatea lor să fie cituși de puțin afectată!

Pacea nu a fost niciodată și cu atît mai puțin poate fi astăzi un dar al zeilor, ea este un dar pe care oamenii și-l fac singuri. Cu condiția de a nu se resemna în fața situațiilor primejdioase, de a nu capitula în fața incendiatorilor. A spune NU războiului și DA păcii înseamnă a lupta cu dirzenie, cu perseverență pentru triumful acelor principii de libertate, dreptate, egalitate și fraternitate, pentru toate acele valori care asigură măreția și plenitudinea genului uman.

Poporul român, care nu a pus niciodată mina pe arme decît spre a-și apăra pămîntul strămoșesc, ființa națională, care nu a rivnit niciodată la bunul altuia, a intruchupat întotdeauna un alt fel de eroism: eroismul păcii, în care puterea constructivă a spiritului, cooperarea, dialogul, solidaritatea sînt mai presus de falsul eroism, cel bellicos, al acelor năvălitori hrăpăreți care ar fi dorit să ne arunce cu fruntea în țărîna umilînei. Din aceste virtuți care au sporit odată cu veacurile, crește astăzi gîndul biruitor al păcii, căruia Președintele țării i-a dat o formă nouă — forma muncii constructive spre a făuri o civilizație umanistă pe pămîntul străvechi al României, forma unor inițiative îndrăznețe care deschid pentru prima dată o breșă în cercul vicios al înarmărilor.

Pe cerul atît de întunecat al războiului, al politicii de înarmare, s-a ivit un luceafăr al păcii lansat de România. Este un fapt care nu poate rămîne fără urmări. Cu timpul, numărul acestora va crește, asemenea inițiative de pace se vor înmulți, transformînd uriașele resurse materiale și umane puse în slujba morții în factori de progres uman multilateral, de lichidare a tot ceea ce împiedică astăzi manifestarea nestînjinită a creativității popoarelor, înflorirea și plenitudinea ființei umane. Este vorba de un pas istoric pe drumul la capătul căruia soarele păcii va trebui să strălucească pe întreg pămîntul, risipind pentru totdeauna norii războiului.

Al. Tănase

„România literară“

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republică Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU

5 lei